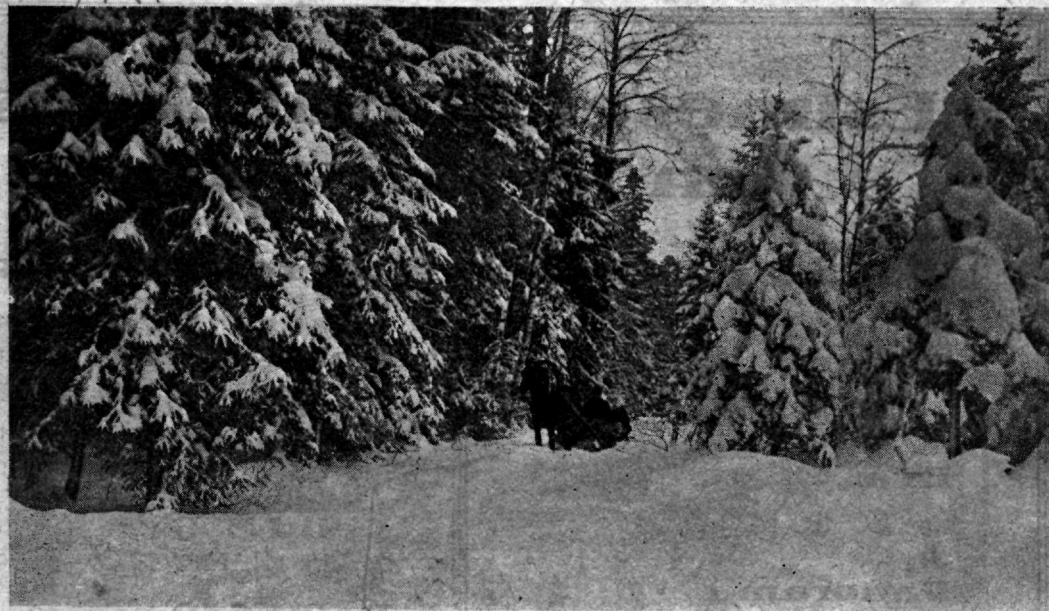

KAITSE KOIDU!

22. DETSEMBRIL 1926.

KARUSNAHAKAUPUS

F. L. MERTENS

Tallinn, Pikk tän. nr. 12.

Naisterahva mantlite

valmistamine nahast ja riidest kui ka

meesterahva kasukate

valmistamine.

Kõnetraat 21-85.

Riga. Leipzig.

On olemas suur valik mittekalleid karusnahku, nahkgarnituure ja mütse.**Oma töökojad.****Esimesel kohal Eestis
on ja jäävad:****P a b e r o s s i d****Sultan**

20 tk. Mk. 50.—

Eva

20 tk. Mk. 35.—

Panorama

20 tk. Mk. 25.—

P a b e r o s s i - t u b a k a d**Delhi privat** $\frac{1}{8}$ nl. Mk. 150.—**Delhi extra** $\frac{1}{8}$ nl. Mk. 125.—**Delhi 800** $\frac{1}{8}$ nl. Mk. 100.—**Delhi 640** $\frac{1}{8}$ nl. Mk. 80.—**O/Ü. „Tubak”**

Mis on parim
pühadekink
luгуpeetud mehele?

Kinkige ainult midagi väärtuslikku.

Sünnis kingitus valitagu nii hästi, et see teeks saajale rõõmu ning oleks kasulikuks mälestuseks mitte ainult üürikeseks ajaks, vaid jäädavalt.

Sarnane pühadekink on ohuta

habemenuga „VALET“.

Kinkige tingimata oma luгуpeetule „VALET“.
„VALET“ on osavastii valitud kink.
„VALET“ tuletab saajale ta kinkijat meele igal hommikul.

„VALET“

Saada paremates kauplustes Eestis.

iseteritaja ohuta
habemenuga.

HIND 55 MK. ^{EB}

MÜÜGIL
IGALPOOL

KORGEVAARTUSLINE
TAIMEVÕI
PRIIMA

KULD AURAHOEGA
KROONID

TAIMEVÕI
Priima
TAIMEVÕI

EESTI PANK.

Osakonnad kõigis maakonnalinnades.

Arvete seis 30. novembril 1926. a.

AKTIVA.

Riigikassatähed ja vahetusraha	461.486.691.—
Kuld kangides	504.721.100.50
Välisvaluuta	25.557.819.—
Väliskorrespondendid	177.152.975 50
Välisvekslid	89.410.103.—
Sisevekslid	1.777.717.042.—
Konto-korrent laenud	3.630.717 061.50
Mitmesug. kindlustatud laenud	664.289 242.50
Akkred. ja garantiide deebitorid	472 072.358 —
Väärtpaberid	135.294.208 —
Muud aktivad	403.896.385.—
	<hr/>
	8.342.314.989.—
	<hr/>
Väärtused depoons	2.475.387.142.50
Inkasso dokumendid	311.857.781.50

PASSIVA.

Põhikapital	250.000.000.—
Tagavarakapital	250.000.000.—
Kustutuskapital	6.852.676.50
Pangatähed liikvel	1.920.535.900.—
Hoiusummad	189.709 195.—
Riigikassa erihoiulummad	2.377.110.387.—
Riigikassa jooksv. arve	475.072.785.—
Riigiasutuste jooksv. arved ja deposiidid 924.712.328.—	1.399.785.113.—
Jooksvad arved	551.131.037.—
Kohustused välisvaluutas	59.657.608.—
Akkred. ja garantiide kreditorid	479.240.016.—
Muud passivad	858.293.056.50
	<hr/>
	8 342.314.989.—
	<hr/>

Juhatus.

Paremini, kui kustki mujalt ostate pühadeks.

Kalosse ja
botikuid,
reisitarbeid,
igasugu kohvleid,
käekotte, portfelle,
rahataskuid, kunstnahku.

Sukki,
sokke,
põllesid,
trikoo pesu,
kraesid,
kaelasidemeid,
vañariiet, linoleumit jne.

S. Kulli ärist Tallinnas, Vana Posti tän. nr. 8.

Kõnetr. 31-57.

Meie juurest ostes on igale soodustuseks: suur kauba valik, korralik teenimine ja õiglased hinnad.

TALLINNA AKTSIAPANK

Tallinnas, Vene tänav nr. 8.

Telefonid: 11-85, 33-85.

Telegr. aadr.: AKTOBANK

Põhikapital Mk. 40.000.000.—

Kõiksugu panga-transaktsioonide
toimetamine sise- ja välismaal.

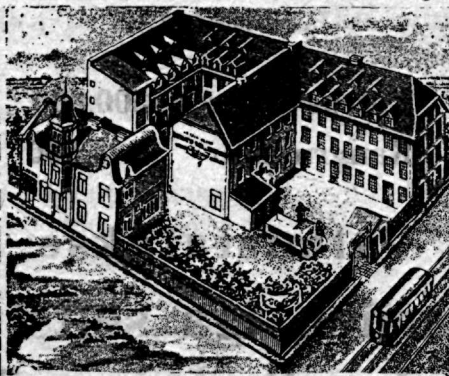
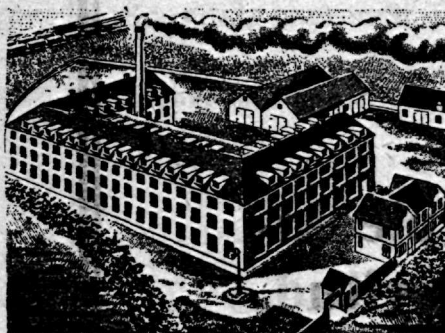
Rahasaatmine Venemaale.

Korrespondendid kõigis tähtsamais linnades
:-: kui sise- nii välismaal. :-:

Ühendatud Saapa- ja Nahavabrikud, A.-S.

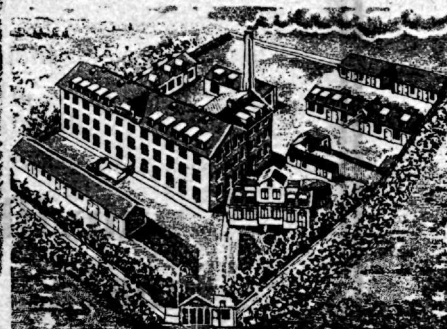
Tallinn

Nahavabrik „Sakala“ Rakveres.

Saapavabrik „Estoking“ Tallinnas.

Nahavabrik „Eestimaa“ Tallinnas.

Kaitse-

Estoking
Tallinn

märk

soovitab oma saapavabr. „Estoking“ jalanõusid, missugused on väljaspool
:-: võistlust oma nägususe, vastupidavuse kui hinnagi poolest. :-:

Eesti klaasitööstuse O/Ü. „EKO“

Suurem klaasitööstus Eestis.
Töövõime kuni 125.000 kilogr. klaaskaupa kuus, mis statistika andmete põhjal Eesti turgu täies ulatuses võib rahuldada.

- Eriala:**
- a) **Pudelid** valgest, poolvalgest ja värvilisest klaasist, igasuguseks otstarbeks; materjaali- ja apteegipudelid lihvitud korgiga ja ilma.
 - b) **Majapidamistarbed**, nagu: tee-, õlle- ja napsiklaasid. õlle- ja piimakannud mitmesuguses suuruses ja mustrites, karafinid, suhkru-, või- ja soolatoosid, pressitud taldrikud ja kausid salaja puuvilla tarvis, koorekannud, mustad ja valged purgid kaanega ja ilma, piimkausid, lapseklaasid, trehtrid, lambiklaasid igasuguses suuruses, piimklaasist lambikuplid, tormilaternaklaasid, lillevaasid jne.
 - c) **Tehnikatarbed**, nagu: elementpurgid, telefoni ja telegraafi isolatorid, elektrilampide kuplid jne.
 - d) **Mitmesuguseks otstarbeks:** mõõdutsilindrid viina- ja õllefabrikute jaoks kui ka muudeks otstarveteks, kalamarja hüdumisaparaadid, veduriklaasid, suhkrupäkapid, klaasnõud preparaatide alalhooldmiseks jne.

KONTOR: Tallinnas, Viru t. 13, tel. 9-03. **Ladudes** suured tagavarad. **VABRIK:** Eidaperes, Lelle kaudu, tel. Lelle 6.

KREENHOLMI PUUVILLA MANUFAKTUURI O/Ü.

Asutatud 1857. a.

Ketrusvärtmaid 500.000

Kangrutelgi. 4.000

Valmistatakse:

puuvillariiet, iga seltsi pleekimata, pleegitud ja värvitud. Lõnga, sukalõnga ja vatti.

Vabrik: Kreenholm, Narva kaudu.

Valitsus: Tallinnas, Pikk t. nr. 68.

Täielik tubaka- ja koloniaalkaupade ladu

J. VAHER.

Tallinnas, Vene tän. nr. 7.

Kõnetr. 28-49.

Suur valik kõiksugu

**schokolaadi ja schokolaadi-
kompvekke.**

Kõige odavamad hinnad.

Müük suurel ja väikesel arvil.

**Kõige kasulikum kaupmeeste
ostukoht.**

B. ROSENHOLM

Tallinnas, Pika ja Rataskaevu tän. nurgal nr. 2.

Soovitab suuremal ja väiksemal arvil:

Soome kirveid.

Pöitleid.

Höövliraudu.

Haamreid.

Tange.

Puure.

Klupesid.

Kruustange.

Vindipuure.

Spiraalpuure.

Viile.

Käsipuurmasinaid.

Rauasaagi.

Ukse-

Mööbli- ja

Rippuvaid lukke.

Hingi.

Riive.

Haake.

Mööblisilte.

Naelu.

Kruvisid.

Polte.

Mutreid.

Habeme-

Tasku-

Köögi- ja

Lauanuge.

Juukselõikamis-
ma inaid

ja kalapüügi-

tarbeid.

Uiskusid ja Soome tõukeke'ke.

Kõige odavam ostukoht.

10%
hinna-
alandust
kuni
1.
jaanua-
rini
1927.
a.

Kopli tän.
10.

Kõnetr.
26-70.

raudvoodite ja madratsite pealt
Kopli tän. nr. 10. **Ed. Möllerson** Kopli tän. nr. 10.

A. DEHUS.

Tallinn, Viru t. 7.
Telef. 34-47.

Moodsam juukseammimissalong.
Varustatud uemate tehniliste abinõudega.
Iludusravitsus, juuste, kulmude ja ripsmete
värvimine.

Juuksetööd. Vesilainelokid.

PHILIPP SCHAEFER

Tallinn, Harju tän. 21. Kõnetraat 12-12.

Suur valik paberi-, kirjutus- ja joonistusmaterjalidest.

Ainuesitused Eestis:
„Underwood“ kirjutusmasin. „Dalton“ ameerika kirjutav
arvemasin. „Hannovera“ ja „Lipsia“ arvemasinad. Soome
raha- ja arhivkapid. Teraskambri sisseseaded ja soomus-
uksed firma „Merivaara“.

Büroomasinat parandustöökoda.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANIDIA
ILMVB KAKS KORDA KVVJ

II AASTAKÄIK

Nr. 25

22. DETSEMBRIL' 1926

Väljaandja: Kaitseleidu staap. Vastutav toimetaja: V. Neggo. Tegev toimetaja: J. Jaik.

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk.

Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad. 1/4 lehek. 4000 mrk.,
1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja
1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj
50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseleidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teisi-päeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.

Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

Lõpetades täesoleva jõulunumbri oma teise aastafäigu soovime kõigile meie kugupeetud lugejatele ja taastöölistele

rõõmsaid pühi ja head uut aastat.

„Kaitse Kodu!“ toimetus.

Laste sarnaseks . . .

. . . Kes iial Jumala riiki vastu ei võta kui lapsuke, see ei saa mitte sinna sisse.

Luuk. 18,17.

Laste sarnaseks peaksime saama, lastest võtma eeskujuni . . .

Kas ei ole see nõudmine liiga julge ja meile alandav, kui korraga tahetakse, et vana elutark inimene peaks käima lapse jälgedes. Niisama kiirelt kui lapsed, niisama selge silmaga ja väheste nõudmistega kui üks laps.

Kas on see üldse võimalik, et meil veel võiksid olla süüta lapse käed, väledad, noored jalad ja lapsepõlve unistused. Ka lapse arusaamist ei tohiks keegi hakata meilt nõudma, veel vähem lapse kõnet.

Meie oleme suured ja räägime suure inimese viisil . . .

Laulud on ka meil teised kui lastel . . .

Seda kõike ei nõutaagi meilt. Kui

Jumala kiri, püha raamat meile nõudmise ette paneb lapsi eeskujuks võtta, siis tahetakse sellega näidata meie kõige haigema koha ja kõige suurema vea peale, et meie suured oleme.

Meie suurus on igalpool ees. Tarvita-me palju ruumi, õhku, päikest ja maad elamiseks.

Teise tõukame kõrvale, sellepärast et ta meid takistas meie tee peal.

„Kui teie ei saa laste sarnaseks, see tähendab, kui teie oma suurusest ennast lahti ei ütle, siis ei pääse teie ühestki uksest sisse, mis viib Jumala riiki. Vabaduse, rahu, kodu ja õnne juure on tee teile kinni. Kõike võib elus olla, aga üht väikest tükikest taevast ei ole. Ei ole juttugi taeva õnnest ja rahust . . .

Selle osaliseks saavad need suured targad, osavad ja julged inimesed, kes kannavad oma hinges palavat igatsust kõige suuruse juures siiski väikeseks saada... Jagada teed pooleks teisega, jagada viimast leivatükki ja pisaraid, nagu head lapsed seda teevad.

Lasté sarnaseks — selle suure palvega ligineb jõululaps inimestele.

Külma talve südamest käib värin läbi, kui tuhanded ja tuhanded tuled põlema hakkavad jõulu-ööl. Ja inimese külmast rinnast ei peaks värin läbi murdma, kui talle laulavad taevaliste väed ühes maapealsete vähulkadega kodudes ja kirikutes: laste sarnaseks...

Nii pisikeseks kui need väikesed on, kes puu all jagavad õnne, naeru, kevadet ja rõõmu, nii kui neile jagati jõuluandeid.

* * *

Kaks inimest said kord öömajal kokku. Selgus, et neil oli ühine tee ja siht, ja nad andsid lubaduse nüüdsest peale üheskoos käia. Midagi ei pidanud neid lahutama...

Teel tuli ilmsiks, et neil siiski raske oli igal tingimusel ühte jääda...

Üks oli väga rõõmus inimene, vaatas teekäimise peale kergelt, oli alati rahulik ja tänulik.

Andis Jumalale tänu isegi nii väikese ja väärtusetu asja eest, kui seda on tilk külma vett...

Teine oli alati tusane, mures, kurtis, et reis on nii hirmus raske. Palju tolmu, palavat päikest ja teinekord jällegi ei pidanud lõppema vihmaseks...

Ta ei suutnud kuidagi aru saada, kuidas võis tema kaasreisija nii õnnelik olla.

Ühel päeval sai murelik teekäija pahaseks, teda vihastas tema rõõmus naaber, kes temast ei tahtnud omakord aru saada.

„Näitan sulle seda põhjust, miks mulle kõik nii vastumeelt on,“ ütles pahane inimene oma kaaslasele. Istus tee kaldale, võttis kinga jalast, näitas oma jalga. See oli käimisest verine, haav oli jala sees...

„Kas nüüd mõistad, miks ma nii nukker olen...“

Sellepeale naeratas sõber valusalt...

Istus haavatu kõrvale tee ääres, ja kiskus oma jalanõud jalast maha...

Selgus, et temal oli jala sees palju sügavam haav...

Mõlemad mehed vaikisid. Nad läksid nüüd lahku. Igaüks läks oma teed...

Nad tundsid, et neil oli raske üheskoos minna.

* * *

Kui palju ei ole haavatuid... Kes loeb nende arvu, kelle jalad käimisest on katki. Mõnel sügav haav sees. Aga mina tahaksin hirmus heameelega minna ühes selle mehega, kes kunagi ei näidanud, et temal jala sees nii sügav haav on. Ta varjas seda...

Ütles võib olla Jumalale üksi, aga inimesed ei saanud kunagi teada, mis teda surus ja rõhus... Ei võinudki keegi aimata midagi, sest mees oli alati nii lahke, nii õnnelik... Päris armas inimene...

Ma tean aga, et mul nii vähe jõudu on, suur olla üksinda, mitte murduda, tean, et nii väga raske on väikeseks saada teiste juures — olla õnnelik, rõõmus kaasreisija, kellele ei ole endale kuigi palju ruumi tarvis. Saab väga hästi elus läbi, kui teist ei haava, teise käest ei röövi õnne ega ei tee temale haiget... Kui jagad leiba ja pisaraid... Seda kõike ma tean, aga siiski tahaksin ühes minna selle mehega, kellel oli sügavam haav... Tema jälgedes...

See minek ei ole muidugi mitte kerge. Jõudu on vaja, palju jõudu ja julgust...

Nüüd on aeg, kus jõudu peab koguma. Võib saada mitmel viisil. Osta ühe südamliku pisara eest, paluda ehk lihtsalt küsida, nii kui lapsed küsivad.

Sest jõululaps on nii lähedal, läheb üsna ligidalt mööda. See, kes üles seadis lapsepõlve nõudmise, kes ütles: kui teie ei ela, ei talita nii kui lapsed, ei ole teil õnne ega õnnistust,—see jumalalaps kogub kõiki enda ümber, kes tahavad väikeseks saada, laste sarnaseks, ja rännata Jumala riiki...

Ka nende tee ei ole sugugi kerge, keda on kutsutud kodu kaitsma... Neile on tarvis niisamutigi sooja südant, julget mehe meelt ja seda tötunnistust, et nad peavad elus ohvrit tooma, ise väikeseks saama, et teistele ruumi ja kodu muretseada...

Jõululaps, kes nüüd nii ligidalt mööda läheb, tervitab kõiki Eesti kodu kaitsjaid.

Ma arvan, et need, kellele tervitusi öeldakse, langevad jõuluõhtul põlvili ja tänavad südamest taevalikkude tervituste ja soovide eest.

Jaan Lattik.

1. detsembril langenute mälestuseks korraldatud aktuste puhul.

Suured pühad loob aeg. Neil tähtpäevadel mälestame hetkeid, mil saatus on tabanud rahvast, võimsalt seisatama pannud rahva igapäevase eluvoolu ja võimsalt vapustanud põhjani tema hinge hirmu ja õnne värinal. Ta on välja tulnud kuristikku äärele, äkki näinud enese ees hukumist ja pääsnud hirmsal pingutusel.

Selle mälestamisel käib jälle värin läbi hinge, nagu vaibunud maru järelaine, nagu möödunud kõuekaja. Vast nüüd usaldab vaim heita pilku kuristikku sügavusse, mis ähvardas hukatusega, ja näha täieliselt hukkumise õudust. Ning õnnevärinal tunneme kuidas saatus meist möödunud healt poolt ja tajume, et meie Jumal meil seisnud ligidal.

Selle päeva pühalikus tõsiduses suudame näha ülevamalt ja selgemalt, kui teistel päevadel, kus pakitsevad päevatööd ja askeldused ära varjavad kõik suure elu. Ning tõuseb vaim üle neist päevalikkudest ülesannetest ja meie näeme neid eemalt, nagu naabri omi, ja kogu suurt elu — rahva elu näeme kui iseenese elu. Meie näeme kuidas rahva elu sisaldab ja mahutab enesesse kõik meie isiklikud huvid. Meie mõistame, et iga kodanik on nagu reisija laeval: laeva saatus on iga laevalolija saatus. Iga salaja vetesügavuses peituv põnt on sama hädaohtlik igale laevalviibija elule, kui laeva elule. Rahvas on kui laev, millel sõuame üle salapärase vete.

Kuid kas on rahvas ainult meie kaasageste põlv?

Tänase päeva pühalikus tõsiduses suudame tõusta üle käesoleva ajagi ning näha minevikku ja tulevikku, nagu näeme teed kõrgelt mäetipult. Meie näeme aastasadade rida kaduvat kauge mineviku uttu. Vahelduvad sealgi õnnelikud ajad raskelega, seisavad tähistena sügavtraagilised hetked. Vahest soodustab saatus rahva head käekäiku, vahest aga kuhjab kokku raskusi, otsekui tahaks kiusata rahva meelekindlust. Kuid võideldes ja surres on kangelased mõtelnud tulevaste põlvede peale. Ja hädas ning mures on rahvas uskunud paremaid aegu tulevikus ja edasi kannud kangelaste meelekindlust põlvest põlve — usku oma õigusse elada, olla õn-

nelik omal vabal kodumaal. Ka läbi pimedama orjaöö, läbi kahekordse orjuse — vaimlises ja ihulises orjusikkas ei kaotanud rahvas usku oma esisünniõigustesse oma kodumaal: tuleb Kalev oma rahvale õnne tooma, Eesti elu uueks looma. Juba peeti kadunuks Eesti rahvast ja vaadeldi teda kui etnograafilise muuseumi eset, aga samal ajal pajatas rahva usk targa lauliku suu läbi: „Kaugelt näen kodu kasvama.“

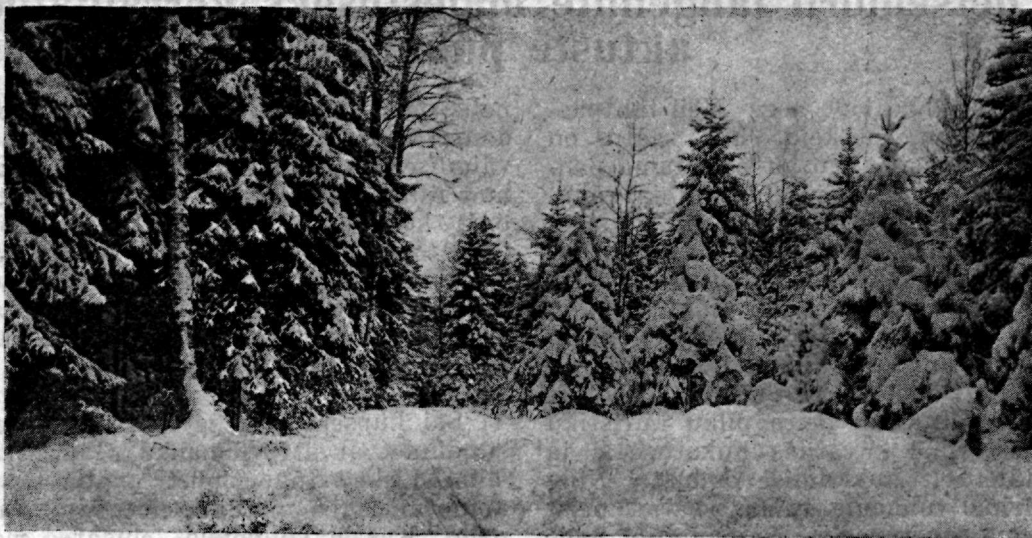
Sai küpseks aeg ja teostus see, mille sündimist arvati võimalikuks vast ime läbi. Uhkelt tõusis püsti vaba Eesti ja andis mõnegi õppetunni elutargale Euroopale. Kas ei võidelnud elusate meeste hõredates ridades nägematult kaasa esivanemate vaimud? Eks meie tunne, et vabastusesõjas kättevõidetud Eesti rahvalik iseseisvus on meie esivanemate kõikide põlvede lohotus. Eks langedes võitluses ja kannatades elus uskunud nad nii? Eks uskunud seda surres ka vabastusesõja kangelased? Kas ei kisendaks pettumuse valus nad meie poole, kui laseksime võtta käest rahvuslike vabaduse? Meist oleneb meie esivanemate puhkuse rahu.

Kuid meie oleme kohustatud ka tulevaste põlvede ees, sest meie käes on nendegi saatuse määramine. Kas suudame suunida saatuse teed läbi päikese küllaste õitsvate aasade, viljarikaste põldude, salude ja palude, rõõmsate taludega, küladega ja linnadega, ehk laseme ta väänata vesistele veertele, sodesse ja rappa, kus tee ääres vaid kurblik leinakask, kidur mättamänd ja mürgine sookikas? Kas sünnivad tulevased põlved orjasrahva lastena mürgitatud hingega töötama võõra rahva väljadel ehk sünnivad nad vaba rahva vabapoegadena jätkama vanematelt pärandatud elu ehitust, täitma küllase kultuuriga toda tühja kohta inimsoo kultuuri väljal, mille täitmine määratud Eesti rahvale? Kui meie ei taha päilida keeldust, siis peame tervena üle andma tulevatele põlvedele rahva suurima varanduse — rahvusliku vabaduse.

Sellelt vaatekohalt näeme esimese detsembri kangelaste vägitoe suurust ja ulatust.

K. Kraumi.

Foto Parikas: Talvemaastikud.

Pidulaud jõuluõhtul Toolamäe kirikus.

Jakob Mändmets.

Aasta 1873 sügisepoole suve. oli Toolamäe kihelkonnas kurbus- ja nuturikas.

Kirikuraamatusse on üles tähendatud nimetatud aasta augusti-, septembri- ja oktoobrikuu kohta järgmine märkus:

„Ei läinud mööda pea ühtki päeva, kus kirikus ei oleks seisnud pikad read laste puusärke. Sügispoole oli surnuaed üle külvatud värskete, kollendavate kalmuküngastega. Olles õpetajaks Toolamäel juba kolmeteistkümme aastat, polnud ma, Herman Koch, näinud kogu selle aja vältel nii palju pisaraid ja ahastust kui tänavu paari päeva jooksul.“

Vanema põlve inimesed mäletavad seda selgesti, et lastehaigus algas kihelkonna põhjapiiril seisvas Kolovere külas. Esmalt ei pöördud selle peale iseäralist tähelepanu, sest millal see surnuaia tee ilmiski aega saab kasvada karge. Eks ole see ju alati Issanda külvipind, kuhu ta seemet viskab, vahest tihedamalt, vahest harvemalt, nagu ta seda ise heaks arvab. Teati ju, et Issanda heldusel pole otsa ja loodeti, et ta peatselt tõmbab tagasi oma raske käe.

Muidugi oli küllalt valus näha võõralgi neid vanemaid, kes seisid murtult väikeste kirstude ääres, milles puhkasid need, keda nad väga olid armastanud. Ka kõige paremad troostisõnad ei suutnud saata nende südameile kergendust, sest raskele hingehaavadele leidub vaevalt rohtu.

Aga see kõik oli alles suure kurbuse ja rohke nutu algus.

Koloverest lagunes lastehaigus kiiresti laiale. See oli imelik: Just kui oleks Jumala tuul kannud tõbe. Tõusid hommikul üles voodist veel tervena, juba õhtu jõudes hädaldasid haigust ja paari päeva minnes oligi maapealsel teekonnal lõpp. Esmalt haaras tõbi Kolovere lähedal olevaid külasid nagu Niiduranna ja Villasoo. Aga ta ei jäänud sinna peatuma. Juba kuuldus nutt Luhakoderilt, Kiomaalt ja ka üksikud Mäearu pered ei jäänud puutumata. Tõbi veeres nagu laine kokku kihelkonna südame poole.

Oli päevi, kus kiriku juure tulid mitmeid teid puusärkide voorid. Tuli ette, et niikaua, kui üht last perekonnast surnuaial pandi hauda, suikusid sellal kodus kaks igavesele unele.

Inimesed jooksid ümber, kui oleksid kaotanud mõistuse. Katsuti ära igasugune abi ja rohitsemine, mis iganes oskas õpetada kõige vanemate ja targemate inimeste mõistus. Aga see kõik ei suutnud seisma panna surmasamme. Keegi ei osanud seda arvata, miks taevaisa oli lasknud langeda oma käe nii julmvaljult Toolamäe koguduse peale ja miks ta oli pannud jäädavalt kinni oma kõrvad inimeste ohete ja nutu eest.

Sel ajal oli Toolamäel õpetajaks Herman Koch.

Olles lesk juba kolmandat aastat, pühendas ta oma terve elu kogudusele ja oma kolmele lapsele, kahele tütrele ja pojale, keda oli jätnud ta armas abikaasa talle troostiks.

Kui nüüd lastehaigus tegi kohutavat hävitustööd kogu Toolamäe kihelkonnas ja kui õpetaja Herman Koch tuli enamasti igapäev kalmistult koju, oli ta süda väga raske ja hing nukker. Ta silme ette kerkisid olles ükski ikka need uued kollendavad kalmud, millega täna jälle rohkedati endiste hulka, ja haudade ääres need valust ja kurbusest puruks murtud koguduse liikmed.

Kaua see siis ometi nõnda kestab?

Õpetaja Herman Koch sai aru, et nende inimeste usu põhi lööb kõikuma ja jõuab aeg, kus nad seda enam ei usu, mis tema suu neile kuulutab.

Ta oli neile öelnud, et Issand varsti ära pöörab oma tulise viha ja laseb uuesti tõusta oma helduse ja armastuse päikese, aga need sõnad ei läinud täide. Nüüd vaatasid nad puusärkide juurest tuimalt tema otsa ja ta sai aru, et ta troostisõnad lendasid mööda nende kõrvust. Nad küsisid: Mis oleme teinud, et Issand nuhtleb meid nii rängasti. Miks ei võta ta ära meie pealt surma, nagu sa seda kuulutad?

Ja õpetaja Herman Koch tundis oma hinges, et neil õigus oli nõnda küsida. Ka temas eneses oli esile tikkunud niisugune mõte, olgugi, et ta selle võimsalt tagasi tõrjus, sest mis oled siis sina patune inimeselaps, et julged tõsta nurinat Issanda vastu.

Tulles koju, langes õpetaja Herman Koch põlvili oma üksikus toas ristilöödu kaju ette ja palus, et ta tõmbaks tagasi oma raske käe Toolamäe kihelkonna pealt.

Aga seal keset ärrast palvet jäi seisma ta huulte liikumine. Talle nagu oleks kõrvu hüüdnud selge hää: „Kes oled sina, et sa julged tahta panna piiri sellele, mis mina olen kavatsenud ette võtta.“

Ja õpetaja Herman Koch ei julgenud enam tungivalt peale käia Issandale.

Surmalaine veeres kirikumõisale lähemale.

Pool versta kirikust läänepoole oli Sooääre küla. Seal elasid kantnikud oma väikestel lahjadel maalappidel. Kui neil inimestel seal oli sageli küll paljustki nappus, aga ometi mitte kunagi lastest.

Ka Sooääre külla astus surm. Kuuldus hommikuti puhtajal hõoveldamine ja saagimine pea igast perest, sest niihästi jõukamas kui ka kõige vaesemas kohas nõu-

dis lahja, kangenenuid laip omale viimast voodit.

Sooäärest toodud kirstude rea ääres tundis õpetaja Herman Koch iseäraliselt, kuidas hirm valdas ta südant. See oli nii tugev, et riisus ta kõne võimu. Ta ei suutnud nende vaeste, karedate rätikutega silmikuivatavate vanemate troostiks öieti mitte midagi öelda. Ainult ta suu kõneles sõnu, nagu ta neid oli harjunud ütlemas, aga neil sõnadel puudus julgus ja varjund, mis oleks sundinud neid uskuma.

Ta mõtted olid mujal, sest: kas ei tule surm Sooäärest peatselt ka kirikumõisa?

Minnes koju, tulid talle lapsed vastu. Olles emata, koondus nende armastus, hellus ja südamlikkus kõige täiusega isa peale. Nagu ennemalt neid vastu võttes lahtisil käsil, täitus isa süda alati lõpmatust õnnest ja rõõmust, niisama suur oli nüüd neid nähes ahastus ja mure.

„Kas ei tule ka peatselt need päevad, kus minagi seisan nende kirstude ääres? Kas sa, Issand, tuled ja võtad ka nemadki minult? Missugune on nende hulgast, keda minagi pean panema hauda? Või kõik kolm, nagu see juba sündinud mitmeski perekonnas.“

Need mõtted tulid alati ja nad ei lasknud sageli und tulla kogu ööl.

Kord langes õpetaja Herman Koch hõbedast ristilöödu kaju ette põlvili ja palus, et Issand tema lapsed talle jätaks. Aga keset ärrast palvet lõigati katki sõnad ta huulil: Kes oled sina, et sa tuled seda peale sündima Kõigevägevamale, mis sina tahad, mis oleks sinule meele järele. Mis ajast vajab siis Issand oma armunõus ja tahtmises sinu nõuandeid? Kas temal enesel ei ole paremini teada, mis ta tahab ette võtta.“ Mis oled siis sina õige enam väärt kui tuhanded teised patused inimesed?

Haigus lähenes. Hädaldades sosistasid teenijad, et vaevalt paarsada sammu kiriku juurest eemal oleva väravavahi Tiiu Sõnajala tütar jäänud haigeks.

See teade surus tugevasti kokku õpetaja Herman Kochi südame, nii et see ei suutnud enam korralikult tuksudagi. Veel olid ta lapsed küll terved ja rõõmsad, aga nemad vaesekesed ei suutnud tõepoolest näha seda teravat mõõka, mis rippus väga apra nõõri otsas nende peade kohal.

„Ma saadan ära oma lapsed Toolamäelt, ometi niikauaks, kuni lahkub laastav surm meie kihelkonnast.“

Niisugune mõte tuli talle äkitselt väljas töö juures, ja sellest sai ta hing nii-

võrd tugevat virgutust, et ei maldand olla eemal ja ruttas koju. Ainult kahetses: Miks ei teinud ma seda juba enamalt.

Äkitselt jäi ta sammul seisma.

„Kes siis olen mina, et ma tahan sala-mahti hiilida Issanda käe eest kõrvale. Kas mina siis ei tea ja kas ma ei usu seda, et tema eest inimene ei saa end peita ilma otsa. Igal pool saab ta su kätte. Kas sa narr tahad otsida ilma peal niisuguse ko-ha, kuhu ei ulatuks ta käsi?“

Õpetaja Herman Koch jäi seisma ke-set teed, sest ta ei suutnud enam edasi as-tuda. Kas polnud talle südamesse kavalalt pistnud saatan niisuguse mõtte, mis on ometi suur süü Issanda sulasele. Kas on tema usk tõepoolest niikaugele langenud, et ta võib arvata peitu minna selle eest, kes on loonud kõik taevad ja maad.

Õpetaja Herman Kochi hing langes põrmu ja ta ei julgenud tõsta omi silmi taeva poole. Argset sosistasid ta huuled, et Issand annaks talle andeks need patused mõtted ja hoiaks ta hinge edaspidi lange-mast niivõrd sügavale.

Olgugi, et ta nüüd usaldades andis end täiesti Issanda hooleks, kuid hirmu ja kartuse läbi tekkinud ahastust ei suutnud ta peletada oma südamest.

Aga tal ei tarvitsenud jääda kauaks kahevahele. Surm tõstis oma jala üle kiri-kumõisa läve. Varsti oli ruumikas pere-toas üks kirst ja peagi asendati ta kõrvale veel teine. Teenijad punusid hilissügis-lilledest ja juba kolletamalöövaist lehist laste kirstude ümber pärjad. Kõige vanem lastest, just kui tundes kadedust oma õe-venna kaunistatud puhkepaiga üle, läks neile ka järele. Küll kutsuti ka linnast arst, aga see võis ainult lausuda: minu abi siin enam ei aita.

Nii ka oli: Mis võis arst teha, kui see nii oli Issanda tahtmine.

II.

Alles siis, kui kahutas maapind, vee-lombid, ojad ja jõed kattusid jääkirmiga ja maha sadas paks, pehme lumekord, lahkus surm Toolamäe kihelkonnast. Värskete, kollendavate kalmude read olid nüüd korralikult kaetud pehme valge vai-baga, valgete puust ristide otsas asusid lumemütsid, üleval kõrgete mändide lad-vus kohises tuul ja varesed vaakusid puh-teajal.

Jumala looduses oli kõik nii nagu ikka. Aga ometi polnud elu endine Toolamäe kihelkonnas.

Majades istusid inimesed õhtuti tule

juures tuimalt. Päev kadus kuidagi käest, sest oli ju siis üht-teist kiirelt toimetada ja talitada. Aga õhtul laskus raske rõhuv pimedus alla. Perenaine jäi seisatama oma töö juures, sest olid kadunud majast hää-led ja vallatused, kes endisel ajal alatasa tüütasid ja tülitasid.

Alles nüüd sai ta aru, kui vajaline oli see tüütus ja kui nõudlik oli inimese hing tõrelemise järele. Peremees pikutas ja talle tuli mõttesse: kellele ma töötan, kel-le kasuks näen vaeva. Ma kaon ära nagu metsas tuulemurtud puu ja minust ei jää midagi järele.

Ei näinud kellegi palgel naeratust.

Kogu elu näis kaotanud olevat mõtte.

Keegi ei osanud anda küsimistele, mis tõusid hinge põhjast, õigeid vastuseid.

Kus enne oli küllalt kilkamist, valla-tust, naeru, karistust, seal lamas nüüd tühjus ja nädalate kaupa õudne vaikus.

Vahete-vahel pigistas mälestus ka pi-sara palgele, aga jäid ka needki pikapeale harvaks.

Olgugi, et õpetaja Herman Koch algu-ses ei suutnud mõista Issanda karistuse valjust, olgugi, et temas tõusis esialgu nii mõnelgi korral midagi vastupanija vai-mu taolist, ometi suutis ta ennast suure ja visa võitlemisega võita. Tahes või taht-mata, aga ometi pidi ta hing leidma troos-ti sõnas: „Issand, sinu tahtmised on pandud meie eest salajasse, meie ei suuda neid mõista.“ Olgugi, et ta ise ei suutnud seda hästi uskuda, kuid ikkagi ruttas ta enesele kinnitama, et see ränk karistus on ta peale pandud seepärast, et teda armas-tatakse. Aga unes ei suutnud ta enese üle valitseda. Siis nägi ta neid sageli, ta vii-bis nende hulgas, nad naersid ja armas-tasid teda. Kui ta siis ärkas ja enese lei-dis piiratud olevat õudsest tühjusest, oli tal väga valus. Rasked haavad olid uuesti lahti kistud, otse hoolimatult.

Ta kahetses, et oli üldse ärganud ma-gusast unest.

Kantslis tundis ta hirmuga, et ta sõ-nad olid jäänud nüriks. Ta silme ees ei seisnud enam selget sihti ja sõnaga ei osanud ta ka neid, kes seal all kuulasid ta sõnu, kuhugi juhatada selgesti ja kind-lalt. Sageli sirutas ta välja oma usukäe, otsides toetust, aga hirmuga sai ta aru, et tabas tühjust. Ta langes põlvili Issanda ette ja palus tagasi endist usku, aga talle tundus, et neid sõnu ei kuule keegi peale ta oma kõrvade.

Ta südamel lasus alati raske koorem, mille kandmine sünnitas talle suurt piina.

„Kui see nii edasi kestab,“ küsis õpetaja Herman Koch eneselt, „mis pean ma siis tegema? Kas ma kõlban veel oma ametile? Mis karjane ma siis olen, kui ma enam isegi ei tea, kuhu karja juhatada? Nad ootavad minu huulilt troostisõnu, aga minul pole neid anda.“

Kokku saades oma koguduse liikmetega ei suutnud ta neile endise julgusega silmi vaadata. Ta arvas nende huuli liikuvat küsimiseks: „Sina lohutasid meid Issanda armastusega, sina kuulutasid, et ta

suutnud keelda kiriku tulemast umbne tee.

Suures sisemises rahutusetundes selgus õpetaja Herman Koch'ile koguduse jahenemine usuvalu vastu. Ütles ju Kodara talu Leenu otsekohe: „Mis sellest kirikust ikka saab. Eks me palunud ja nutnud niipalju kui suutsime, aga seda ei võetud ometigi kuulda. Pole ju õpetajal meile ka midagi öelda.“

Ja õpetaja Herman Koch ei võinud öelda, et see perenaine poleks kõnelenud nii, nagu seda paljud mõtlesid Toolamäe ki-

kellelegi ei pane peale raskemat koormat, kui inimene suudab kanda. Sa kõnelesid meile veel paljugi ilusaid sõnu, aga need olid ja jäid ainult sõnadeks. Midagi ei läinud täide ja meid hävitati täiesti. Issand ei pannud sind millekski.“

Ja õpetaja Herman Koch ei võinud öelda, et neil poleks olnud õigust niisugusteks etteheideteks.

Ta liikus ringi norus peaga ja tühja, närtsiva südamega.

Jõudsid kätte 1873. aasta jõulupühad. Talv oli sel aastal iseäranis vali ja lumerikas. Kõik teed ja tänavad olid üle aiasteivaste täis tuisatud ja kus iganes suure vaevaga aeti jäljed sügavasse lumme, siis olid need peagi jälle kinni. Alaliselt jooksis mööda lagendikku tuhkerlume laine, sageli tuule tõustes keerutades tantsivaid tuisusambaid pilvedeni.

Pühapäeviti oli kirik pooleldi tühi. Ainult siin-seal istus mõni vaga usklik, keda ei

helkonnas. Oli kordi, kus ta poleks astunud kantsli, sest tal polnud midagi öelda. Tahtis ka tabada üht ja teist mõtet, aga need olid kui arad linnud, mis käe sirutades lendu tõusevad. Ta pidi end otse ülejõuliselt pingutama paaritunnilises kõnlemises.

Ja seegi kõne oli nagu kõmin, millel pole heli.

Jõulu laupäev.

Kogu päeva istus õpetaja Herman Koch kirjutustoas ja katsus kokku seada jutlust suuriks pühiks. Ta kirjutas agarasti kogu tunni, aga nagu ärgates leidis paberil lihtsa mõttetu sõnade rodu, millel ei olnud mingit sidet ega väärtust. Neil jutlustel puudus vaim, need olid külmad, elutud, ainult harjunud käsi oli nad kirjutanud paberile. Isegi nende mõte oli kadunud ja nad muutusid õpetaja Herman Kochile täitsa võõraks, nagu oleks keegi teine nad paberile märkinud.

Oma vaimutühjust tunnistades muutus

meel väga raskeks ja ahastusevoog tahtis teda tõmmata kaasa.

Ta katsus ette kujutada jõulurõõmu, aga selle asemel haigutas vastu kurbmeel. Ta teadis, et rõõmu ei leidu kogu Toolamäe kihelkonnas. Puudusid ju paljusid perekonnas need silmad, mis alaliselt löid särana kuuldes vaid jõulude nimetust. Ei olnud neid, kes ootasid pikisilmi õhtut, millal tuuakse tuppa pikad, külma hõõguvad õled ja polnud neid südameid, mis tuksubad pühal ööl niivõrd tormiselt, et peletavad kogu ööks une silmist.

Ei ole neid, ei ole neid ka Toolamäe kirikumõisas.

Täna oli ilm iseäranis tormine. Kogu päeva kuuldus väljas tuule mühin, tuisusambad karglesid pöörases lustis mööda välju ja raagus puud vingusid kiilides.

Õhtu jõudes vilkus vaevaselt tulevalgus kümmekond sülda eemalt kupja toast. Aga vahete-vahel mattis tuisk ka selle ja siis tundus, nagu oleks kogu ilm vajunud ääretusse tühjusse.

Õpetaja Herman Koch istus hilja õhtul oma kirjutustoas. Kogu maja oli surmavaikne. Vahete-vahel krabistati vastu aknaruutu. Küllap maru kiskus lahti mõne puurao ja kandis seda ühes.

Õpetaja oli loobunud jutluse valmistamisest. Mida rohkem ta püüdis, seda aht-ramaks muutus vaim. Nüüd mitte midagi tehes muljus raskus mitmejõuliselt ta hinge. Ka palve oli tühine sõnadetegemine ja ta ei julgenud lasta ühtki sõna üle huulte.

Lõpuks kujunes üksildusõudus niivõrd elavaks, et ta hakkas tundma hirmu. Õpetaja Herman Koch ei maldanud enam istuda. Ta tõusis üles ja sammus ühest seinast teise. Sammude kõmin valgelt laudpõrandalt oli midagi nagu seltsiks. See nagu oleks veidi eemale peletanud rõhuvat vaikust.

Astudes akna alla ja surudes oma otsa vastu külma klaasi, nägi ta, et tuisk oli järele jäänud. Kuu paistis lõpmata avarusest ja heitis raagus viljapuude varje valgele lumele.

Äkitselt needis kirik ta vaate kinni. Kiriku aknad helendasid valguses. Neist paistsid tuled. Aknad olid üleni säras, nagu oleks seal kroonlühtrites põlema süüdatud kõik küünlad.

Kiiresti tulid talle meele jutud südaõistest kirikutuledest, aga ammu oli ta need ka tunnistanud ebausunnitusteks, millel ometi haritud inimese juures ei tohiks olla mingit väärtust.

Aga ometi paistsid kirikust tuled. Siin ei võinud olla mingit silmapettust.

„Kirikus on vargad,“ lausus ta eneses. „Vaja kutsuda teenijad.“

Aga ta peatus sammudel. „Milleks vaja teenijaid? Ma tahan ise minna ja neid tabada nende jäledalt teolt.“

Ta tõmbas palitu üle, haaras naela otsast käärkambri võtme. Aga ta ei jõudnudki suruda ukse käerauale, kui see lahti lükati väljaspoolt.

Ukse vahel seisis valge naisterahvas, õpetaja Herman Kochi abikaasa.

„Sa tuled juba,“ ütles ta abikaasa. „Meie oleme sind oodanud hulk aega.“

„Sina, sina siin?“ hüüdis õpetaja Herman Koch. „Sina oled ometi surnud. Mis õigusega liigud sa meie hulgas?“

Ta abikaasa naeris.

„Surnud? Kuidas ma surnud olen. Kas sa mind ei tunne?“

Sealjuures pani ta käe ümber õpetaja kaela ja suudles teda. Ta käsivars oli palav ja huuled kuumad.

„Tule nüüd, nad ootavad sind.“

„Kes?“

„Meie lapsed.“

Nad läksid läbi saali, välja uksest, mis viib rohuaeda. Õpetaja astus paksu lumme, aga ta kõrval kõndis naine kergelt. Teda kandis vahtpehme lumi.

Ilm oli lõpmata vaikne. Kõrgel taeva all jooksid kiirelt valged läbipaistvad pilved ja kuu valgus andis sooja. Pehme õhk heljus vastu palet. Eemalt kuuldusid hääled nagu tiibade vuhin, nagu kosest allalangeva vee kohin.

Nad astusid läbi värava aeda, mis kirikut ümbritses. Nüüd nägi õpetaja Herman Koch selgesti kiriku helendavaid aknaid.

„Ava käärkambri uks,“ sosistas ta abikaasa. „Ava tasa. Nad ei tea meid siit oodata.“

Õpetaja Herman Koch pistis võtme lukuauku ja avas ukse. Ka käärkambri laual põlesid küünlad. Kiriku viiv uks oli veidi praoksil ja nüüd kuuldusid selgesti pühakojast rõõmsad hääled.

Abikaasa haaras kinni ta käest ja viis õpetaja heledasti valgustatud kiriku.

„Lapsed, siin on teie isa, keda te nii väga igatsete,“ hüüdis ta.

Rõõmuhõisega jooksid lapsed talle vastu. Nad rippusid tal kaelas, suudlesid teda. Nende helepunased huuled olid palavad kui helendavad söed, nende silmad särased, nagu oleksid neis põlema süüdatud eredad leegid.

Kunagi polnud õpetaja Herman Koch näinud oma lapsi nii ilusatena ja elurõõmsatena.

Seal eemal oli veel teisi lapsi. Mõned neist tulid üsna lähedale ja vaatasid aineti. Mõned olid hoopis väikesed. Need istusid põrandal ja mängisid isekeskis. Kas ei tunud ta neist mõndagi? Üht tingimata. See oli Altoa peremehe poeg, kellele ta tänavu kevadel kinkis lugedaoskuse eest Kristuse pildi.

„Kui hea, et tulid meie hulka,“ kõne-

tes lapsi südames ülimat õnne. Laste õrnad paled õhetasid kerges punas ja nende valged, kerged riided kahisesid liikudes kui siid.

Ka kõikide teiste laste näod särasid õnnes ja rõõmus.

„Tule, Leo,“ hüüdis õpetaja abikaasa, „su isa tahab võtta sind sülle.“

Suure hooga jooksis poisikene isa juure ja kargas ta põlvile. Kaela ümbert haaras ta oma kätega niivõrd jõuliselt, et ähvardas kinni suruda mehe hingamise. Poi-

les õpetaja Kochi tütar Magda. „Sa oled olnud meist niikaua eemal. Meil oli sinu järele kange igatsus. Tule siia, siin laua otsas on sinu ase.“

Lapsed viisid õpetaja Herman Kochi istuma aupaigale. Seal oli toolikorja ümber roheline vanik.

Pidulaud oli kaetud rikkalikult jõulutoitudega. Ta abikaasa tõstis neid heldelt mehele ette.

„Ma tean, sa armastad puuvilja,“ ütles õpetaja proua. „Too Magda isale seda!“

Ruttu tõusis tütar üles laua äärest ja tõi õpetajale korvitäie ilusaid õunu.

„Sa pead nüüd rõõmus olema,“ kõnles õpetaja abikaasa. „Sa ei tohi olla kurb ja tusane. Sest sa oled meie juures. Su juuksedki on läinud halliks. See kurvastus on ilmaaegu. Kas sa ei näe, kui suureks on kasvanud su lapsed. Sa vist ei tunnekski neid.“

Õpetaja Herman Koch tundis vaada-

sikese pale õhetas kuumusest ja ta selged sinised silmad olid põhjatu sügavad.

„Isa — ma olen nüüd väga rõõmus, et sa tulid meie juure. Aga sa pead teadma, et meil on ka ema juures väga hea. Me tuleme edaspidi sageli sinu juure, sest ema ei keela ja sa lubad ka seda.“

Õpetaja Herman Koch tundis, kuidas ta süda paisus lõpmata õnnetundest.

„Lase mind nüüd jälle valla,“ ütles poisikene. „Ma lähen oma sõprade juure, sest neil hakkab ilma minuta seal igav. Meie mängime alati ühes.“

Veel kord suudles ta oma kuumade huultega ja jooksis siis teiste laste hulka. Kogu pühakoda täitus rõõmsast häälest suminast.

Äkitselt nägi õpetaja Herman Koch oma naisel olevat nii õhukese riide, millest peaaegu paistis läbi ihu. Tal olid jalgas kerged kingad. Õpetajal hakkas hirm ja ta küsis:

„Kuule Leontine, kas sul ei ole külm. Nüüd on ju talv.“

Ta abikaasa naeratas. Võttis kinni õpetaja käest ja viis ta akna alla.

„Vaata ja ütle, mis sa näed. Kuidas võib olla minul külm.“

Õpetaja Herman Koch nägi väljas heledat päikesepaistet ja kirikut ümbritsevad puud olid kaetud noorte, õrnade lehtedega. Kogu murupind kollendas võilillede vaiba all. Hõljus läbi lahtise akna kiriku magust õielõhna.

„Mis sa näed?“ küsis õpetaja abikaasa.

„Näen kevadet ja suve. Aga kui ma siia tulin, oli ju talv. Ma astusin tihti sügavasse lumme.“

„Sa eksid — see polnud lumi. See oli õiehelvete kord, mis maha sadasid su teele.“

Uuesti jooksid ta juure lapsed ja ta kätest kinni haarates hüüdsid nad: „Kus me oleme, seal on alati suvi!“

Nüüd kuulsid ta kõrvad suurt vete kohinat, rukkiräägu laulu ja karjalaste pasunahääli.

Seal pani proua Koch käe mehe õlale ja ütles: „Keegi võoras seisab käärkambri ukse ees. Mine saada ta ära ja tule siis tagasi meie hulka. Meie ootame alati sind.“

Õpetaja Herman Koch astus käärkambri. Äkitselt kustused ta järel pühaskojas tuled. Ka käärkamber oli pime. Ainult täiskuu paistis läbi ähmaste ruutude, mille valguses kujunes temast tume vari vastasolevale seinale.

Jäädes seisma käärkambris ja püüdes leida oma nägemusele seletust, kuulis õpetaja Herman Koch väljast hääli. Ta tõmbas käärkambri ukse lahti ja nägi kaht inimest tulevat kirikumõisa poolt.

„Siin on jäljed näha,“ ütles mees, „siit on ta läinud. Kuhu pidi ta minema südaööl?“

Need olid kutsar ja toatüdruk.

„Keda te otsite?“ küsis õpetaja.

„Heldene aeg, teie siin,“ hüüdis tüdruk. „Küll me otsisime. Leidsime viimaks jäljed aiast lumest. Jälgi mööda tulimegi siia.“

„Mis teil siis vaja?“

„Ma leidsin olevat ukse avatud ja teid, õpetaja härra, ei olnud ju toas,“ ütles tüdruk. „Me tulime otsima.“

„Minge tagasi,“ ütles õpetaja Herman Koch. „Poleks teil olnud vaja tulla. Ma tulen koju.“

Teenijad läksid läbi sügava lume tagasi kirikumõisa.

Veel kord vaatas õpetaja Herman Koch kiriku. Kirik oli tühi. Ainult kahvatanud kuuvalgus tungis läbi ähmaste ruutude avarasse ruumi.

„Mis see oli? Oli see uni? Kas ma magasin? Aga see ei olnud uni. Ma ei maganud, vaid olin ülal. Need olid nemed, mu naine ja lapsed. Ma nägin neid, tundsin nende käsi, nende huuli. Milleks kutsusid nad mind enda hulka?“

Õpetaja Herman Koch tuli kirjutustuppa, istus toolile ja vaatas mõttes aineti tulele.

Milleks kutsusid nad mind enda hulka?

Seal argnes nagu läbi udu pikkamisi, pikkamisi kogu see nähtus täies selguses. Ta kuulis nende hääli, tundis praegugi veel nende kuumi suudlusi. Nemed ütlesid, et neil on hea olla.

Äkitselt tundis ta, kuidas hinge hakkas täitma mingisugune enneaumamata rõõm. Raskused, mured ja ahastused, mis teda siiaamaale olid rõhunud, taganesid kaugemale, kaugemale, nagu oleks need ta hingelt ära puhunud tugev tuul. Ta tundis vajadust palvetamise järele, aga nüüd oli palve hoopis teistsugune, sest see tõi jõudu, rahu ja rõõmu.

Palve tahtis muutuda hoogsaks tänuks.

Ka õudne, rõhuv üksildustunne oli kadunud ja tal nagu oleks olnud vajadus rahu järele. Tuba oli muutunud armsaks, koduseks ja hingele tundus tänane vaikne öö olevat tõsine jõulu-öö.

Oli sündinud muutus ja nagu läbi une mäletas ta neid aegu, kus teda rõhus raskesti ahastus.

Homme on esimene jõulupüha.

Kui kahju, et see on homme!

Talle tuli äkitselt hulgani ilusaid mõtteid. Need pääsid valla nagu tõkke tagant, ja nad pakkusid end talle. Üks oli teisest ilusam, vaimukam. Oi, kui palju on tal neile homme ütelda. Ta hing kasvab suureks ja ta tundis enesel olevat jõudu.

Kahju, et ei ole juba käes tund, kus ta võiks astuda kantsli. Ärevusega peab ta ootama seda. Peab ootama nagu laps, kes saades uue asja ei jää magama.

*

Astudes kantsli nägi ta enese ees laste hulka, kes mängisid valgeis riideis. Ka nüüdki tundus lehvivat kirikus keva-

dine õhk. Ta kõne muutus järjest vaimukamaks ja hoogsamaks. Ta sõnad sütitasid närtsima lõõvaid südameid, andsid neile uut julgust ja troosti, rõõmu ja rahu. Otse kiinduti südametega ta sõnade ja silmadega ta huulte külge, sest nii ei olnud kuulnud teda kõnelevat iialgi.

Ta lootused saatsid inimesed kirikust koju, olid neile juhiks ja troostiks kodus majades ja langeski Toolamäe kihelkonna elanike õlult raske koorem.

Õpetaja Herman Koch leidis endale osa, millest võis kinni haarata kui kindlast toest.

Koduigatsus.

Alfr. Sakkonen.

Nagu ennegi jõulupäevil, liikus linnas tänagi kõik kiires tempos. Päeva hämardudes elustusid kuhjatud vaateaknad ning kõnniteil liikus inimlane surudes end aegajalt kauplustesse. Siin ja seal peatus laine jõuluakende all, kus siis sajad silmad neelsid jõuluväljapanekuid ja paljud pead kaalusid rahakoti ostujõudu — enne lõpulikku valikut.

Kogu linn oli kui rikastunud jõuluvana, kes heas tujus igale inimesele pakus parimat. Ainult ei unustanud see rikas jõluonu oma lahke ja jõulukirju kaubakäe kõrval sirutamast välja aegajalt teistki kasseerivat kätt.

Tundsid seda jõuluvana ostjadki. Lehepoisski, kes hommikust peale külmetas tänavanurgal, sai temast värske iseloomustuse. Tüdinud inimvoolu jälgimast ja väsinud lehti pakkumast ning tundes sisemuses sooja söögiisu, juhtis ta sammud jõulupränikute poole. Kuid jõuluvana — seekord küll meelitava müüjanna kujul — uuris ta välimust, naeratas mahedalt ning küsis siis otsekohe: „Kas sul ka raha on? Muidu meilt midagi ei saa!“ Ning o s t m i s e k s poisil praegu raha ei jatkunud või jatkuda ei tahtnud.

Jorma Kankapää — veel kevadel kaubanduskoolist pääsnud noor kontoriametnik — tundis seda tujukat jõuluvana veelgi lähemalt. Veel eile õhtul endas otustanud jõulusid veeta vanemate pool kaugeil põhjamaail — tülitas teda jõuluvana teine nägu piletimüüja kujul, kes sõidupileti eest nõudis suurema summa, kui et selleks oleks jätkunud äsja saadud poolekuu palgast. Ning kontori poolt korraldatud eeljõulude oodatud rahalisest jõulukingist oli tujukas jõuluvana ta ilma jätnud, rikastades teda muude tühiste asjakestega. Pettunud arvestuse tõttu sapine meeoleolu muutus suureneva koduigatsuse tõttu veel sapisemaks ning Jorma Kankapää ei tunnud end kuidagi sobivana teiste jõuluinimeste hulgas.

Kogu õhtupooliku oli Jorma kulutanud, et — käies pea püsti jõuluakendest kaugele olevaid pargipoolseid kõnniteid — kuidagi end olukorraga lepitada, kuid vastutulijate õnnelikud koduhommalised näod, riivates silmatud jõululustused ja aeg-ajalt teisel pool tänavat särama lõõvad korterite aknad — kosutasid jälle uue hooga ta koduigatsust.

—Maksab siin mõtiskella? Mida veel! Pea püsti ja rind ette! Ja kuigi kujutlus kenast kodureisist, meelitavast metsateest, ema heameelest ja tüsedast jõululauast puruks löödi — ega seepärast pole katki veel kogu tulevik! —

Mõtles ja kujutas end ulgumere ääres. Ning kirju inimmeri valgete talimütsikeste, sallide, luksuskasukate, kraede ja jõulupakikestega näis kujundavat tõsist lainetavat merd.

Nii see peab olemagi. Elu algab ikka põhjast peale tühjade kätega, kokkusurutud hammastega ja sitke enesevalitsemisega, kuni kord jõutakse ühiskondliku elu lainetuste ülimalle vahutavale harjale.

Jorma sammud suurenesid. Mõtteist nagu voolas soontessegi midagi tervendavat, rahustavat... Kuid juba mõne silmapilgu järele süskas südamesse jällegi masendav meeoleolu.

— On siis kõik need, kes nüüd pidutsevad ja pühi peavad, jõudnud kõrgustele tõesti visa töö ja aususega? Kas nende hulgas pole neidki, kes peaksid pelgama jõulu headust ja otsekohest, kes peaksid häbenema olla ausate jõuluinimeste keskel? Kas pole neid nendeski uhketes asumites? Kas pole põhjakodu, isa hõbetanud juuksi, ema valutavi käsi ja hall tuba jääroosistunud akendega ometigi neist kõrgemal? Ja tema kui a u s inimene peaks loobuma sellest, mida lubavad endale autumadki. —

Jorma peatus kui hoobi saanud.

— On siis nüüd täna tõesti jõuluaeg? Ja homme juba jõululaupäev! Ning tema

linna eksinud metsanurgalaps müüb oma kuusemetsad, lumeväljad, rebased, karud, oma magusa m a a jõulutunde linna viletsatele pennidele! —

Ning Jorma Kankapää hinge asus nende mõtete juures tegelikult kauge ja kaunis kodune jõulutunne. See kandus üle linna inimmassi jõulukärast, sulatas end läbi juba jäätuma ja leppima algavast rinnast. Jorma tundis, et mitte ainult tema koju ei kipu, vaid et teda ka koju oodatakse. Jälleenägemine on

Kuigi külaskäigu aeg oli sobimatu, näis peremees siiski heatahtlik. Talle oli noormeest kui head ametnikku kiidetud ning lähem isiklik tundmaõppimine meeldis temale.

— Teie tulek rõõmustab mind, härra Kankapää. Oleme äris kui suures masinas kohustuste juures liig kinni, et tunda üks-teist kui inimest. Olge head, võtke sigar, istuge!

Peremees näitas toolile kirjutuslaua ääres ning vajus ise paigale.

suurim jõulurõõm neis muidu nii hallides ja vaheldusita koduoludes. Seal kodus oli tööd, oli muret, oli rõõmu, oli pisaraidki. Kuid ometi kiskus miski võim sinna ning tundus kui kasvaksid tiivad, mis üle kõigi takistuste viivad ja tõmbavad sinna takistustegi keskele. Kuid need pisarad polegi koju jõudes enam pisarad, vaid pigemini küünlad, mis sätendavad ja säravad igas nurgas, igas südames...

Ning noor kontoriametnik küsis kui imestades: Kas tõesti t e m a võis teha otsusi — olla minemata koju? Kas tõesti t e m a häbeneb, et ei saa omandada ega kaasa võtta neid jõuluvana väljapandud meelitusasju? Kas tõesti t e m a jätab kojutuleku rõõmuküünlad omaste südames põlema süütamata?

Jorma Kankapää häbenes ennast. Ta sulges pooleldi silmad, et mitte näha jõuluaakende meelitavusi, ning astus otsustaval sammul kesklinna poole ja kõlistas kaubanõuniku maja ees.

• Kankapää vabandas, et ta veel pole jõudnud harjuda sigariga, ning istus toolile. Ning kartes, et ehk hiljem arguses tuleku eesmärgist loobub, haaras kohe asjal peast kinni.

— Vabandage, härra kaubanõunik, kui mu asi sugugi meelitav ei ole. Olen vist esimene, kes teid niisuguse käiguga tülitab, kuid ma ei saa siin midagi parata. Olen alati häbenenud küsida midagi võlgu — kuid seekord ei saa ma teisiti. Palun, kui see vähegi võimalik, lubada mulle kuupalk ette.

Jorma hingas sügavalt, just kui oleks mõni painaja lahkunud. Nüüd see oli öeldud, see raske sõna, ning nüüd asus asemele selle järeluspõnevus.

— Ja-ah, või seda laadi — peremees naeratas — vist on muidugi kihlusasjad küsimuses?

— Ei. vastas Jorma kindlasti. Homme on jõuluõhtu. Tahaksin minna vanemaid vaatama ning reisi jaoks ei jatku mul raha.

Valitses veidi aega täieline vaikus. Peremees uuris noore võlatahtja nägu ning nagu täiendavalt jatkas see:

— Olin otsustanud mitte maale minna ja pühad linnas viita, kuid kodukäigust on nii raske loobuda. Linnas tundub nii võõras ja tühine ning meel muutub ju enneaegu hapuks koduste jõulude peale mõeldes.

Kaubanõunik tõusis ja astus akna juure, kus eesriiete vahelt säravas terav elektrivalgus. Pöördes selja Jorma poole pühkis ta salaja siidratiga silmi.

Oli midagi iseäralikku. Oli väike eludraama, kus ärimehegi hinges süda ja raha kauplesid.

Veidi hiljem seadis end kaubanõunik Jorma ette ja surus muutunud toonil:

— Teil on ilus idee, härra Kankapää. Kas teie ei sooviks veidi jutustada oma koduludest ning sellest, kuidas just sellele tööalale sattusite?

Jorma tundis, et punastas. Teda liigutas nõuniku isiklik ja pehme toon. Ning kangete sõnadega kõneles ta väikesest põhjamaa uudisasuniku elust, kes põhjameetsade keskel hallaöödest järele jäänud viljanatukest peab kaitsma karude ja rebaste vastu. Kodu ahaste olude tõttu oli tal võimalus olnud saada ainult vähese hariduse ning isa lootus oli, et vanem poeg teda edaspidi vähemate laste kasvatamises aitab. Esialgune palk seda muidugi ei võimalda ning nõuab riietuski oma osa. Kuid see kehv elulugu ehk vabandab ebakohast tulekut ja veel ebakohasemat palvet. Igatahes ootab ema pikisilmi ning saab ju härra kaubanõunik aru vanade inimeste ja eriti ema meeleoludest ja igastustest.

— Küllap... saa... an... kül... lap... ai... man...

Ütles seda pikalt ja katkuliselt. Näis nagu kuhugi kaduvat. Jormale paistsid ta

silmad kui elutud klaasmunad, mis keerlesid igale poole, kuna ta — end nagu unustades — lahtitõmmatud sahtlites näis otsivat midagi.

Äkki said silmad jälle elava ilme. Kargas püsti ning tormas avakäsi Jorma poole:

— Teil on ilus idee — olen veidi liigutatud — minge Jumala nimel — raha üle räägime homme — Jumal! — teiesugune mees niisuguses seisukorras, et isegi reisisida ei saa! Minge!

Kaubanõunik libises toolile.

Jorma oli ju ukse vahel, kui teda tagasi hüüti.

— Vabandage liigutust — ütles nõunik ja hingas kui hädast pääsnud. — Sain enesest jälle jagu... See väike liigutushoog... on minulgi vanu mälestusi... Mis meie sellest homseks jätame, mida täna teha võime ja mida parem on kohe teha.

Tormas kassakapi poole ja viibis seal mõned minutid. Ilmus tüseda ümbrikuga käes.

— Viige see vanematele jõulukingiks ning tervitage neid ka minu poolt. Kasvatagu nad ka teised lapsed tublideks inimesteks. See on aga teile. Häid jõule!

Kaubanõunik sirutas kae märgiks, et seekord on lõpp.

Pigistades peremehe kätt, libises Jorma silm ümbrikule, millel oli tuhandemargaline, mis pidi olema temale, Jormale.

Järgmisel õhtupoolikul sammus Jorma teiste jõuluinimeste kombel kiirel sammul peatänavalt jaama poole. Küsides preililt piletit kiirrongile — näis neiu nüüd Jormale naeratavana jõuluinglina, ning kogu linn kujutas endast tõeliselt õnnelikku jõuluvana.

Kogust: Nuorten joulukirja VI.

Tõlkinud A. M.

Isa ja poeg.

(V. Korhose ainetel —a—.)

— Isa, mis on Kalewipoeg? küsib pojuke hullates isa põvil ratsutada.

— Mõtled muidugi seda ilusat raamatut, mis ma sulle jõuluks kinkisin, pojuke?

— Ei, seda raamatut ma lugessin, kuid ema ütleb, et vanasti on olnud niisuguseid kangeid mehi, keda kutsutud Kaleviteks.

— Nii on olnudki ja kogu maailm on

rääkinud neist kangelastest ja räägib praegugi.

— Olid Kalevid kõik eestlased?

— Olid küll, pojuke.

— Aga kas nüüdselgi ajal on olemas Kalevid?

— On küll, ja need on nende kangelaskikkude ja kartmatute meeste järeltulijad.

— Kus neid on, isa?
 — Igalpool maal, külades ja linnades.
 — On ka meie ümbruses neid?
 — Miks ei ole, pojuke. Kõikides nendes kaunistes rahulikkudes maataludes, mida oled näinud.
 — Mis nad nüüd teevad?
 — Nende ülesandeks on kaitsta kodumaa rahu, et vaenlane ei pääseks meid alla heitma ja hävitama neid rahulikke ja vaikseid talusid.
 — Kas vaenlane neid ka enne on hävitanud?

— See on siis väga paha. Kuule, isa! Kui mina kasvan ealiseks, siis minustki saab Kalev.
 — Peabki saama nii, pojake.
 — Kas kõigist tublidest poegadest saavad Kalevid?
 — Ja, vististi...
 Poeg jälgib isa näoilmet.
 — Mispärast sa ütled vististi?... Kas see pole kindel?
 — See on peaaegu nii, kuid kõigist headestki lastest ei saa Kaleveid.
 — Mispärast, isa?

— Oli kümnetel kordadel on meie kodumaa laastatud kõrbeks.

— Kas veel meiegi ajal kah?

— Ja, veel meie ajal. Olid veel hällis siis, kui vaenlased tahtsid hävitada kogu meie ilusa maa.

Väikese Kalevi kirkassinised silmad vajuvad mõtteisse.

— Või nii on olnud lood. Ja need Kalevid löid vaenlase tagasi?

— Nii, pojuke.

— Kas vaenlased tuleksid veelgi, kui ei oleks neid Kaleveid?

— Küllap nad kindlasti tuleksid.

— Nii nad siis nüüd ei pääse tulema. Kuule, isa, mispärast kõik mehed ei ole Kalevid?

— Kes ei ole, need ei armasta kindlasti ja truult oma sünnimaad. Need on sellised meelegendlusetu inimesed, kes oleksid valmis elama ka vaenlase ikke all.

Pojakese otsaesisele ilmusid pahameele varjud.

— Seepärast, et nende vanemad seletavad neile valesti Kalevite — kaitseliidu — asja.

— Mispärast valesti?

— No seda sa nüüd veel ei mõistaks, kuigi mina seletaksin. Ennekui saad suuremaks...

— Küllap ma mõistan. Need niisugused ei ole väärt oma sünnimaad.

— Võib olla, et see on nii.

— Kuid kas kõik tublid pojad, kui saavad ealisiks, ei saa juba ise asjast aru ja ei saa Kaleviteks?

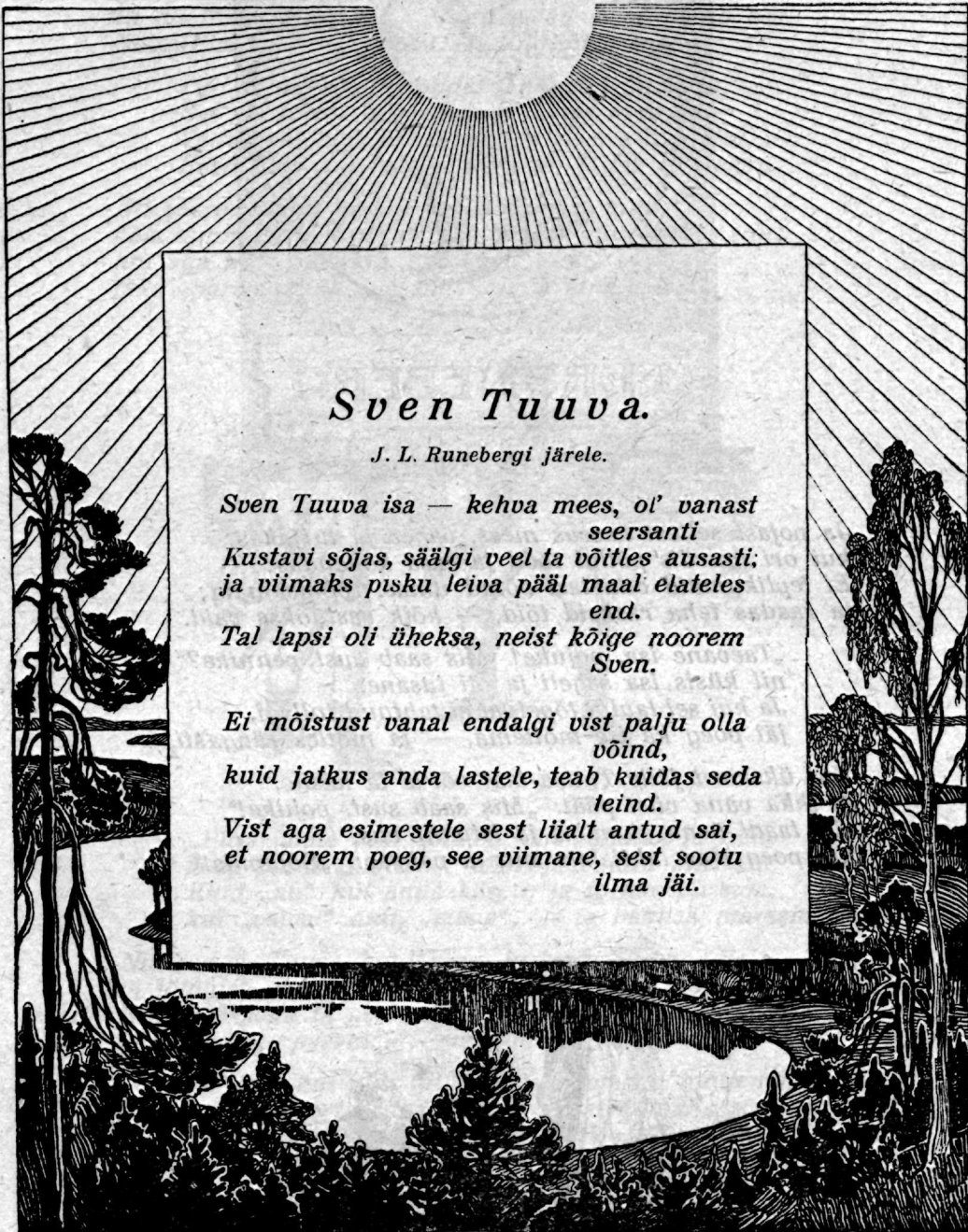
— Saavad küll, mu poiss.

— Peab lootma, et saavad. Minagi lähen ja räägin sellest kõigile tublidele poistele.

Poiss hüppab maha isa põlvelt, ruttab mängima või rääkima „kõigile tublidele poistele“ sellest, mis ta kuulis oma isalt.

Isa naeratab ta järele pisut murelikult:

— Mis saab pojast? Kuidas õnnestub ta töö?

Sven Tuuva.

J. L. Runebergi järele.

*Sven Tuuva isa — kehva mees, ol' vanast
seersanti
Kustavi sõjas, sääłgi veel ta võitles ausasti,
ja viimaks pisku leiva pääl maal elateles
end.
Tal lapsi oli üheksa, neist kõige noorem
Sven.*

*Ei mõistust vanal endalgi vist palju olla
võind,
kuid jatkus anda lastele, teab kuidas seda
teind.
Vist aga esimestele sest liialt antud sai,
et noorem poeg, see viimane, sest sootu
ilma jäi.*

*Ja pojast sellest kasvas mees, vägev ja turjakas:
kui ori murdis põllul tööd ja kesa kohendas!
Ei leplikumaid olla tast võind ilmas, rõõmsamaid;
ta raadas teha raskeid töid, — kõik vastuoksa vaid.*

*„Taevane isa, pojuke! Mis saab sust, vennike?“
nii küsis isa sageli ja oli tusane.
Ja kui sel laulul lõpetust ei tahtnud tullagi,
jäi poeg ka ise mõtlema, — ja mõtles rängasti.*

*Kui ükskord jälle Tuuva-taat võttis ta käsile,
ja ikka vana viisi päät: „Mis saab sust, pojuke!“
siis taadi üsna ehmatas ja istukili viis,
kui poeg a'as lahti laia suu ja pahvas: „Sõjamiis!“*

Pilgates vana mudises: „kae õite nulikat!
või sõjameheks igatsed! mul hundikutsikat!“
„Just nii,“ sai poeg, „kui hullusti kõik asjad säälgigi teen,
vast isamaa ja kuninga eest surra oskan veel!“

Tuuva-taata härdus sõnust neist ja nulma pahvatas,
Sven aga koti selga a'as ja rügementi jahvatas.
Ta oli terve, rinnakas. Muud asjad — tühja'nd ees!
Nekrutiks väkke Dunkeri sai tingimata mees.

Tuli nüüd sõjatempudes Tuuvalgi harjuda,
See oli tõesti kentsakas ja lõbus vaadata.
Veltveebel hõikas naeruni ja naeris hõigates, —
Sven töös kui toimes alati jäi täitsa tõsiseks.

Nii väsimatu oli ta kui vaevalt ükski muu,
käis sammu, nii et põrus maa ja tuul käis ümber suu;
kui aga kästi pöörata, siis eksis alati,
läks „paremat“ ja „vasakut“, kõik aina valesti.

„Püss jalale“ või „õlale“ käis juhatus ja nõu,
kord püssi „kaitseks“ võeti ja vahest anti au.
Kuid „au“ kui anda käseti, ta torkas püssiga,
kui „valvel“ anti, „jalale“, — ta hakkas marssima.

Nii kasvas Tuuva kuulsuses, ja kogu rügmendis
ta tõlplust imetlemas käis ka pealikuidki vist.
Kuid vaiksena ta astus vaid ja kandis vaiksesti,
ja lootis aegu paremaid, — nii sõda süttiski.

Ja jõuk kui pidi minema, siis mehed mõtlema,
küllalt kas tark ka Tuuva on, et kõlbaks sõdima.
Ta laskis teistel lõõpida ja mõtles tüünilena:
„Kui teistega ei minna saa, siis lähen üksinda.“

Ometi kätte pisteti tal püss ja rantseli,
ta laagris tegi koera tööd, lahingus sõduri,
kuid laagri tõis ja lahinguis sai võrdsest väärrikaks,
ei araks teda arvatud, vaid veidi tormakaks.

Kuid taganeti. Rüssa jõuk ahistas võimuga,
ja lõpuks päälük Sandels'ki sunniti taanduma
jõe laha. Vähe maa pääl säält kõik oli purretest
ja purde juures seisivad nii viisteistkümmend meest.

Tee parandus neil toiminguks; kui käsk sai täidetud,
näd sõja melust kaugemal pidasid prasnikut;
seks lähitalust vaadati, mis toiduks võtta võiks;
ka Tuuva seisis salgas ses, ta jäeti valvuriks.

Kuid teisiti läks. Platsile Sandelsi adjutant
a'as äkki vahus hobusel, näost jäik ja kahvatand:
„Jumala nimel, sõdurid, kõik välja!“ hüüdis ta.
„On üle jõe tulemas vaenlasi arvuta.“

Ja päälikule lausus ta: „Te hästi võidelge,
ja kaitske silda viimseni, kas või kõik langetel
Hukas on kõik, kui üle jõe vaenlane ennatab.
Kindral on siin, ta jõuab pea, teil appi lennatab.“

Nii ütles, kadus. Vaevalt sai veel randa rutatud,
kui rüssa parved täitsidki ju vastaskallakud.
Need levinesid, tihenesid, lasksid sihitult;
ju soomlastest on neli meest kui ära pühitud.

Ei ole sillal enam hää, kõik kaotavad pää.
Veel kogupauk, ja järele viis soomlast ainult jääb.
„Püss õlale ja tagasi!“ käib vali kamandus.
Sven Tuuva ainukene mees, kel jalale käib püss.

Ja, — vaata imet, pööregi tal kipub kummasti,
kui kästi tagasi, ta just tormabki sillale.
Ja seisab säääl, ja ootab säääl, täis vankat vägevust,
on valmis näit' ma kõigile parimat õpetust.

Ja pilgu hiljem saabki ta ju kõike näidata,
kui tormab kaldalt sillale vaenlasi arvuta.

Üks teise järel ründavad, kuid nendest iga pää saab „paremal“ ja „vasukul“, nii et see meele jääb.

Kui käsitsi tood peletist ei saada surmata, siis ambumehed püüavad tabada kuuliga. Kuid rüssa julgus ägeneb, kui lootus väheneb — Sandels on siin! et nähku nüüd, kuis Tuuva rüseleb.

„Hüvasti tehtud,“ hõikab see. „Sa kangelane, poeg, ää lase tulla põrgulist! sullegi saabund aeg. Vaaf nõnda võitleb soomlane, see vast on sõdureid. Appi ta!, pojad, rutake; see mees on päästnud meid.“

Ja rüssa märkas, nurja läind oli ta kavatsus, ta vägi valgus tagasi, aeglaselt voogades. kõik vaikind, astus sadulast Sandels siis rannale ja nõudis meest, kes äsja veel paotanud vaenlase.

Näidati Tuuvat. Oligi ju lõppu võidelnud, ja võidelnud kui mees, ja nüüd ta oli väsinud; näis, nagu oleks heitnud ta sest mängust puhkama, endiselt tüüne, paletel vaid varjud Toonela.

Ja Sandels kummardub ja jääb langenut vaatlema, ei tundmatu see olegi, vaid vaña tuttava; kuid rinnal, kohal südame, punetab verinurm, kuul läbistanud südame, olnd silmapilkne surm.

„See kuul vast teadis õige tee, ei maksa salata, Ja teadis parem veel kui me.“ nii kindral osutab. „Ei eksinud to nõdrasse ja halba otsasse, vaid leidis üles õilsama: sõduri südame.“

Need sõnad sõjasalga suus levisid laiali, kõik möönsid Sandelsite, et ta oli öelnud õieti: „Jah, ega mõistust Tuuval küll just palju kiita ol'd, pää oli otsas tõesti halb, — kuid süda oli kuld.“

Tõlkinud E. Raudsepp.

Varjude riigis.

Juhan Jaigi romaan.

(Järg.)

6

Kummaline ränd.

Oli lai, otsatu ja ääretu pimedus, mida vaid harva lõikasid läbi hallid valgusejoad. Need olid imelikud nagu värinataolised välgatused. Oli täiesti mõistmatu, millest need tekkisid või millest kordusid, kuid nende ilmudes ümbrus näis sügava

veepõhjana, kuhu kõrgelt ulatub veepinna kohal valitsev valgus.

Seal pole tarvis silmi ega kõrvu. See oli ürgtühjus, kuhu pole loodud midagi, kus ei või olla midagi. Sinna surm vaid laotab oma juured, imedes sellest õudsest pinnast endale mahla maapealse lõikuse

läbiviimise jõuks, sinna valude jäänusedki valguvad nagu tühjad kuivakspigistatud kestad, kosuvad seal, et uuesti küpseda kibeduseni inimeste elukarikasse.

Sellest pimedusest hakkasid selgema kaks ratsanikku. Alguses nagu mustad varjud öisel seinal, kaks vaevalt märgatavat tuulelehele sarnlevat vaevalt aimatavat liigutust, kuid kordkorralt omandades värvi, saades hallideks rühkivaiks joonteks. Ning lõpuks — see oli ju selle raske maailma ääremail — selgusid neist ratsanikud.

Kuhu nad tormasid, kust nad tulid? Harva kellel jätkub tahtmist rännata läbi nendest ruumialadest, harva kellel on asja nii kaugele. Seepärast ka liig harva liigutab seda maailma ränduri rutt. Kuid mis siht pidi olema ees nendel ratsanikudel, kes võtnud ette selle teekonna?

Siinamaani nagu hallid ruttavad siluetid mustal foonil, nagu hallid pilvevarjud sügisöös nende kogud said nüüd täielikumad piirjooned. Nimelt nende paletel lõi lõkendama veripunane helk. See tekkis särana nende riideäärtele, virvendavana nagu vosvorläige. Kordkorralt see paisus.

See valgus langes nendele eest. Eespoolt särasid vastu suured tulipunased leegid. Need tõusid kui määratu suured nägijased maokeeled, mis siia-sinna kaldudes ja paindudes otsisid ahnelt endile ohvreid. Selle pika loogataoliselt kõvera tulede rea taga kerkis must müür, õigemini raudsein, mille kõrgust tulileegid ei ulatanud valgustama.

„Pane tähele, mu sõber Kadaja, nüüd jõuame pärrale, siin see õnnis paik ongi. Nende kahe kõrgema tule vahel on sissekäik. Näed seal ümber imelikku askeldust?“

„Näen küll, vanem Lembitu, seal on üks igavene väänlemine ja visklemine nagu maopesas kevadel, kui soe päike hakkab neile tooma tagasi nende elu. Mis olevused need on?“

„Need on veidrad loomakesed, küll näed. Puha keeruline on see kristlaste maailm. Kuid küll me näeme seda asutust täna põhjalikult.“

Saabunud tulede lähedale nägid nad, et seal nende tulekule pühendati suurt tähelepanu. Kaks veidrat kõverat olendit tõusid leekide äärest püsti. Need olid suuremad ja julgemad, pisemad pistsid jooksu ja kadusid. Tulijaid silmitseti pärani silmi.

Need uksevahid polnud muud kedagi kui kaks kuradikest. Punaste tulede ku-

mal nende harva karva vahelt nende nahki paistis punasena. Lühikeste jässakate jalgade otsas oli kaks laialivajunud lemmasõrga, nina alalisest jooksmisest paindunud ülespoole kõveraks. Paks kõhujupp oli punnis ettepoole, mis oli kratsitud armetult veriseks ja mille nahk paiguti lõhkenud. Käed olid pikad ja peenikesed, ühes pihus suur raudvästar, kuradite ainuke relv peale suure kavaluse ja kurjuse. Aga nende näod — need alles olid asjad. Silmad olid viltu nagu hiinlastel ja väikesed, ühtlugu poolpilukil, kuid siiski sähvis neist kurjussädemeid. Kukul oli kitsas ja kõrge, selle otsas kaks tõmpi sarve nagu lehmanisa. Nina oli kõssis nagu mädanenud kartul, ninaots koledasti kärnane. Aga hambad, õigemini esimesed pikad kihvad, välkusid kavalate suunurkadest justkui seatapmise pussid, ning kui need kuradikesed maigutasid mokki, siis too hammastik liikus ragised edasi-tagasi nagu saetera kivi peal.

„Kas saab sisse?“ küsis Lembitu.

„Mis asja?“ piuksus kurat kaheldes nagu tunnimees, kes ei tea, kas võib lubada või mitte.

„Tahame sisse teie peremehega rääkima. Meil on siia asja, sellega lõpp!“ käreatas Lembitu ning selle tagajärjel üks kuradikene lipsas ukse alt august sisse, kuna teine viskas enese selle avause ette pikali, kattes oma keha suurusega selle pea-aegu täiesti, otsegu kartes, et võõradki lippavad sisse vägisi.

Aga peagi kuuldus mürin värava taga. Prahvatades käis lahti kaks rasket väravapoolt. Ja kurat ise seisis kaugemal ukse taga oodates tulijaid.

„Pane tähele, see on see põrguvürst ise. Tal on tuhat nime, kuid küllap sa neid nimesid tunnend ise paremini. Eks praegu maa peal kardeta koledastigi seda meest.“

„Millega võin olla kasulik külalistele?“ päris Lutsifer, kes külatajate vastu nähtavasti on väga viisakas.

„Tulime vaatama teie asutust. Olen juba 700 aastat Manalas, kuid siinamaani pole leidnud tahtmist tulla siia vaatama, kuid nüüd heade uudiste saabumisel maailmast, — teate, seal eestlased sõdivad venelaste vastu maa ja rahva vabaduse eest, — tulin siia, et vaadata oma vanu vastaseid. Nad on kõik siin teil, eks ole?“

„Kas kõik on, seda ma ei tea, neid teateid saab raamatupidajalt, kuid suuremad ninad on siin. Soovite neid kohe näha?“

„Võiks küll kohe.“

„Kolmasteistkümnes aastasada!“ kargatas kurat.

Pind hakkas nende all kõikumama. Tundus nagu vajusid nad saladuslikul tõstemasinal sügavasse. Ikka vajus ja vajus.

Lembitu kõnetles Lutsiferi, kuna Kadaja silmitses hoolega viimase välimust.

„Ütelge, on kõik teil asuvad hinged korraldatud aastasadade järele?“

„Vanemad aastasajad küll, sest siis ristiusk polnud veel nii levinud, mille tõttu juuretulistajaid polnud nii palju, kuid

põrguvürsti vapp — kaks ristamisi pandud tulivästart, kummalgi siplev inimene otsas, tagaplaanil põrgu tulipunane leek nagu näljase mao kolmeharuline keel.

„Nüüd oleme päral,“ sõnas kurat.

See oli madal nõgine võlvialune, pööraselt palav nagu mõni vabrikuri või laeva kütteruum. Poleks olnud seda ehtsat põrgupalavust, siis oleks võinud seda ruumi pidada ka mõneks veinivabrikuri keldriks, kus vedelik seisab aamides aastaid, et seismisega minna paremaks. Sest määrat

ÜENÜ esitava kogu koosolek Tallinnas 28. VI. 26.

nüüd, kus kogu maailm tunnistab ainult kas jumalat või mind, nüüd on neid tulijaid nii palju, et embkumb, kas katalogiseeri neid siin ja jäta oma külvamine-lõikamine maakeral hoopis järele või lõikakülva maapeal kurjust ja pillu kõik saak siin hunnikusse. Juba siis mõistagi valime viimase võimaluse. Ei jatku kaastöölisi, see on paha. Seepärast viimane aeg ongi segi puha. Ehitasin Peipsi järve suuruse tõrvajärve, kuhu visatakse kõik sisse, kuid seegi on juba ammu täis nagu kevadine loik konnapoegi. Uut sarnast oleks hädasti tarvis, kuid maa-alad jäävad kitsaks.“

Aga oli sel põrguvürstil välimus, seda nägi Kadaja. Muidu peajoontes peenikes-te kuradite sarnane, kuid sarved olid ülekullatud ja hambad teravamad. Selle eest kõht oli paljas ning sellele oli maalitud

tud katelde read võiksid tekitada sellise mulje. Katelde all aga põles igavene tuli, katel üleni punane aastasadu kestnud leegist, lae alla kogunenud pikad rippuvad tahmatombud, mis vahel lae küljest lahti kukkudes ja leekidesse langedes tekitasid siniseid plahvatusi. Leegid ulatusid siis matma kogu võlvialuse.

„Missugune eksemplar huvitab teid esimeses järjekorras?“

„Eks ikka see lätlane, kes pistis mu surnuks.“

„Ah see, Veeko Robaami vend,“ see on seal.

Algas kõndimine katelde vahel. Keevast pigist ulatusid välja inimeste pead, millele tõmbunud igaveseks ajaks koldaim piinailme. Hirmsama valu käes ülemine hambarida oli pigistatud alumisse lõualuusse, kuna silmamunad ripnesid

mingisugust suitsunud liariba pidi silmakulmu küljes, pöördades alatasa mitte minutikski väiksemaks jääva tule palavuses ja pigikeedises. Nägu kõigil täis tuhandeid koledaid västraarme, sest västrakisad, tungides luuni, jätaavad väljatõmbamisel järele koleda haava. Nähes Lutsiferi sinnailmumist, algas iga pigist väljulatutuva pea kallal äge västerdamine, sest kuradikesed püüdsid täita hoolega käske, olles oma isanda silma all.

Märgitud katlale lähenedes nägid tulijad, et pea püüab upituda kõrgemale tõrvast välja. Piinatud näoilmele seltsis veel kole kokkumine. Kuidas ta mustakspõlenud silmad jäid üksisilmi vahtima, kuidas ta kõveraks pigistatud hammastega suu vedas ammuli, kogu keha valmis kukkuma katlas uperkuuti. Ning selleks silmapilguks teda nähti — kadus katla sisemuse põhja.

Mehed ja Lutsifer seisid tüki aega katla kõrval, kuid selle elanik ei ilmunud pinnale. Ainult tõusid põhjast üles õhumullid, vist ta unustas suu lahti. Tõrvapind virvendas ja lainetas — vististi mees rabeles põhjas ja kannatas.

„Häbeneb, ei julge vaadata silma,“ arvas Lembitu. „Kuid seniks, kui ta ilmub pinnale, võiksime vaadata liivlaste kuningat Kaupot.“

Lutsifer pööris ringi, jäädes silmitsema naabruses asuvat katelt. See aga näis olevat tühi.

„Kuhu on kadunud siit Kaupo?“ põrutas Lutsifer kurjal häälel.

„Põhja tõmbas enese, nagu teid nägi,“ piuksus kurat vastu. „Põhjas ta on.“

„Välja õngitseda!“

Silmapilguga asus kurat segama suure katla sügavas põhjas. Segamine oli raske, sest kohe oli tunda, et västral on midagi ees. Viimaks västraga kobades kuradike aimas leidvat sobiva koha ning upitutes rõhuma västra varreotsale lükas arvatavasti selle põhjakaranule kontide vahele. Ning siis raske vinnamise järele kerkis pinnale suur pigitomp, millel polnud enam mingit sarnadust inimesega. Oli suur pigikamak, suu täis, silmad täis, aina tossas nagu pajast väljavõetud värske verikakk. Aga hoidis ennast kerra, varjates oma nägu.

„Piinlik on vaasekesel, jätame ta rahule. Vaatame parem muid.“

Kuid iga katla juures kordus sama lugu. Kadusid põhja kui kivid.

„Või nii on siis lood!“ sõnas Lembitu.

„Jaa, vabandan väga, kuid mu hoolealused nähtavasti ei näe teis nii kallist küllalist nagu mina. Pole midagi teha.“

„Ma arvan, me lahkume siit.“

„Kuidas soovite. Saan ka aru, miks teile siin ei või meeldida. Teie asupaik on loodud vaiksemeelse põhjamaa rahva poolt ja vanal ja rahulikul õnneajal. Kuid selle asutuse loojad olid juba, kuidas ütelda, arenenumad inimesed. Ning seepärast võibki neid kaht asutust võrrelda nagu teie rahva vaikist idüllilist laanehurtsikut ja suurepärase keskeuroopa kloostrikirikut. Teie liht töö, ent seal — millised niherdused, atribuudid ja kõike kombevärki, et vabasta. Mõtelge, kuipalju pühi kirikuisi on vaevanud oma pead selle loomise kallal, ning mitme aastasaja vaimulikud kirjanikud on olnud veel abiks. Nende, nii ütelda oma aja targemate ja fantaasiarikamate peade vili ongi see suurepärase asutus, millest teie ei oska tunda rõõmu. Kuid see mu riik pole veel kaugeltki valmis. Ta täieneb iga päevaga. Ning teiegi suguvendi paljudki on ametis selle kaunistamisega. Ma poleks eestlastelt lootnud suurt kaasabi, kuid olin üpris rõõmus, kui korra keegi teiemaalane lisas kivi juure mu ehitusele. Teate laulusalmi:

Kon kuradi su kiskva
Ja paigast teise viskva,
Ja oradega tsuskasõ,
Ning nigu härjä puskasõ.

Vaadake paigast paika viskamist, emme seda siin ei praktiseeritud, kuid nüüd on ka see programmis. Samuti ennem ei tulnud ette ka härja moodi puskamist, kuid nüüd aegajalt tehakse ka seda, olgugi et see ei tee suurt valu ega hirmu. Nii, lühidalt on need lood. Kiriku-isade pandud vundamendile kergib, ma ütlen, suurepärase ehitus.“

„On siis tõesti see asutus loodud kirikuisade poolt?“

„Jah, peaaegu. Kuid üldjoonelise aluse panid juba apostlid.“

„Meie maale nad tõid sedasama põrgut. Selle vastu ma võitlesin. Olen teie vaenlane, vürst Lutsifer. Me lahkume siit.“

Põrgu värv löödi kolinal kinni. Kaks küllastajat istusid oma ratsudele ning algas taas kihutamine läbi surnutühjuse, läbi ääretu, elutu ruumi, mis asub Manala ja Põrgu vahel.

(Järgneb.)

Kaeviku vaim.

Rudolf Sirge.

Mitu ööd järjest kordus kaevikus kummaline lugu: nähti lahingus surmasaanud sõduri vaimu. Ta ilmus tühja keerdkaeviku poolt, mis oli vett täis tulnud ja seetõttu meist hüljatud pimedusest, käis pikkade lohisevate sammudega mööda kaevikut, naeris üksinda, oigas, nuttis ja hulus. Möödus meist sõnalausemata, kellelegi pilku heitmata, mingi tarretunud kivine ja jääne ilme paistis ta näost. Ta käed olid porikollased ja rippusid lõdvalt puusadel, pikk maaniulatuv ja lai sinel lahtiste hõlmadega lohises peaaegu mööda kaeviku maapõrandat, ning selle pahempoolisel rinnal oli suur täägi auk, millega vaen-

ledest oli möödunud. Olid märganud teda, kuid ei julgenud jälgida teda, veel enam peatada.

Valiti öösisteks vahikorralisteks julgemad mehed ja tehti neile ülesandeks kinni pidada vaimu, sest polguülem kui vana sõdalane ei võtnud kuuldavakski sõdurite „lapsikut muinasjuttu“.

Kuid kordus endine lugu: Rait — nii oli kodukäija maapealne nimi — tuli jälle, läks... äratas rõogahtusega mehed ja kadus... Ei julgenud südikamadki sõdurid teda peatada, olgugi, et kõik nägid, kõik kuulsid; neid kõiki oli valanud salapärane hirm ja ebausku.

Foto Gold, Udoveres.

Jakobi malevkonna siniste kompanii I-ne rühm kaitseseisukorras Jakobi surnuaia ümbruses.

lane ta tappis, augu ümber veriplekid ja tardunud paagad verd. Peas oli karvane talvmüts, selle karvadest tilkus vedel pori, nagu siis, kui maeti ta laipa küla Vene kabelisse.

Ilmudes nähtavale käis ta nii tasa, isegi ta suured kollased venesaapad näisid kui tammuvat õhus, sest sammude kaja ei kuulnud keegi, — ainult vahikorral olevad sõdurid nägid selgesti — teised harilikult magasid sel ajal — aga kui kadus pimedusse, siis oigas, nuttis, kaebas... just nagu oleks kisendanud terve hulk näljaseid lapsi kuski ligiduses, või nagu oleks kiputud kellelegi ootamatult kallale. See oli nii kole, et vahid värisedes jäid seisma oma tulede juure ja magajad ärkasid kõige raskemastki unest. See oli mingi mitteinimlik hingepurev rõogahtus, mingi korin, nagu kuuldu seda tikuvõitluses läbirasatute surijate suust.

See rõogahtus äritas mehi. Sööstuti unes jalule ja joosti tabama karjatajat — kuid siis polnud teda enam. Ainult vahilolijad teadsid tõendada, et ta jälle vaikselt ja kröbinata nende tu-

Sõdurid olid valmis taganema järgmisse kaevikahelikku ja jätma hea positsiooni, mis asus mäekallakul vastu pealetungivaid punavägesid, punaste kätte, et aga pääseda kodukäijast. Peeti omavahelisi koosolekuid ja arutati asja igapidi, kuid kaevikust omavoliliselt taganeda ka ei tohtinud, sest ohvitserid, kes asusid kaeviku taga eraldatud koobastes, pidasid asja naljaks, mõne nupuka naljapoisi tembutuseks.

Kuid olukord oli siiski tõsisem.

Sõdurid kannatasid hingeliselt peaaegu kõik, jäid päev-päevalt tulpinumaiks, loiu- maiks, mõned jäid otse kollaseks näost, ainult paar flegmaatikut rühmas püüdsid alal hoida oma head söögiisu ja rahu, kuid needki näisid närvel-davat.

Päeval käidi roidunud nägudega mööda kaeviku ringi ja vaigiti, õhtul heideti vara asemetele, kuid looseldi ööd läbi unetult ja hirmus asemel. Kõik kui ootasid teda.

Ebausklikumad ennustasid kodukäijas suurte tulevaste lahingute märki, mõned pidasid teda

Laul sünnimaale.

Moderato. M. M. ♩ = 100.

Mart Saar

mf

Tenor I.
Tenor II.

Arm ai-nus sü-da-me-tes e-lab, üks-ai-nus, mil-le-ta ei
ai-nus e-lu antud mei-le, oo, ko-du-maa, su o-ma

Bass I.
Bass II.

f

saa, üks-ai-nus laul see hin-gas kõ-lab-see o-lad sa, me sün-ni-
ta, see ih-kab me-hi-se-le tee-le-su li-tu al-la, sün-ni-

p

maa. Vaid ü-hest sü-da tuk-sub soo-jalt, ta ih-keid su-nu-da ei
maa. ja kui-gi ohv-riks mei-le e-lu vast nõu-ab ko-du-kait-se

f *mf* *poco rit* *pp* *p a tempo*

saa, iht- ai-nust pa-lu-me me soo-jalt-su va-ba-dust, me
tee, kuid kes-ti va-ba-dus täis i-lu jääb pü-si-ma, me

f ff rit.

Sün-ni-maa, su va-ba-dust, me sün-ni-maa, Üks-ki jääb
 kal-mu-le, jääb jäi-si-ma me kal-ma-

mf p

1. a tempo 2. a tempo

cresc. - - - - - f

pi-si-ma ja ras-ved päe-vad ei te-da kõi-gu-ta-da saa, ning

cresc. f

ff f ff

truuks kõik rah-va-po-jad jää-gu su li-pu üm-ber, sün-ni-maa, ning

poco più sostenuto allargando al fine

truuks kõik rah-va-po-jad jää-gu su li-pu üm-ber, sün-ni-maa.

p

isegi oma surma ennustajaks. See aina masendas meeli.

Rahutust ja hirmu suurendas veel see, et punaste pool vaigiti, juba järjekindlalt nädal aega polnud lastud enam paukugi kummaltki poolt.

Seisti vastastikku kaevikutes. Kumbki pikkamisi ülespoolekerkival mäerinnakul. All orus oli väike järv, küla ja külas punane telliskivist Vene kirik helerohelise katusekupliga.

Küla polnud kummagi väe oma, ta oli nagu väike vabariik kahe vaenulise võitleja piirimail. Külla nägid hästi punased, mis seal sündis, nägime meie ka.

Kuid seal ei sündinudki midagi. Suurtest laskmistest oli purustatud ja põletatud suur osa elamuid külas, elanikud olid põgenenud kõrval-

„Patjushka on punane... laseme maha?“

Aga ütles, et ei olevat punane, ei olevat valge ka, vaid jumalasõna sulane ja muud midagi, talle ühesarnased mõlemad: meie ja punased, ühed lapsed kõik.

Kuid siis ähvardati:

„Käid spioneerimas siin, vait! Loe issameie ja lähme,“ ning haarati hirmutuseks püssid kätte.

Aga vanake naeratas vaikselt, üleolevalt ja rahulikult, nagu ainult väikesed lapsed ja raugad naeratada võivad. Silitas ähvardajate sinelis käsivart ja lausus omaette kurvameelse rahuga silmis ja hääles:

„Ah lapsed... lapsed...“

Ning sõdurid tüündusid. Kuulati jälle ta kõ-

Foto Gold, Udoveres.

Jakobi malevkonna valgete kompanii üks jagu kallaletungil Pärnu-Jakobi tee peale 19. IX. 26.

küladesse ja koobastesse. Ainult Vene papi maja ja kirik olid nagu imekombel terved, neid polnud vist üksi kuul riivanudki. Ning papp elas rahulikult oma majas.

Ta oli vana hallipealine, suurte sasis juustega ja habemega tõmmunäoline vanake. Hommikuti, nägime, läks ta ihuüks kirikusse, raamat kaenlas, avas ukse ja palvetas. Siis söötis ta hoovil kanu ja tuvikesi, talitas oma siga ja lehma, sest naise oli tapnud kuul, ning päeva-peale võttis jälle raamatu kätte, kõndides kaevikusse meiega vestlema. Kuid nägime, et ta vahest ka punaste poole samuti läks: raamat kaenlas, kirikukuub õlul.

Melle rääkis ta armastusest, rahust, sõprusest. Noomis meid sõbralikkusele ja halastamisele vaenlase vastu, imestas, et miks me sõdivat — olevat ju kõik vanasti olnud „ühe tsaari lapsed“. Istus meie kaevikus ja luges meile oma venekeelset pühakirja vahest ettegi, lasime tal ajaviiteks jutlustada.

Kuid sõduritele ei meeldinud ta rahujutud ja pühakiri. Hirvitati, pilgati ja narriti teda. Õeldi otse avalikult talle:

net ning muiati omaette, kuid ta külaskäike ei keelanud keegi, ohvitseridki vaikisid. Temas nägid kõik süütuse ja erapooletuse eeskuju.

Nii vältas umbes kümme päeva. Pingulikest närvid ja põnev meeleolu kaevikus oli tõusnud seniiti. Vaim käis endiselt kollitamas öösiti, karjatas, nuttis ja oigas. Punased vaikisid. Nägime ainult, ku's nad oma võsäärseist kaevikuist väljusid ja võssa kadusid, tagasi tulid ja jälle läksid. Kardeti, et seal mingi suurem sõjakavalus teoksil, suurendati ettevaatusabinõusid mitmevõrra, saadeti luurajaid, kuid kõik jäi salapäraseks ja teadmatuks. Kuni ühel hommikul tuli jälle papp külast, näitas käega punaste poole ja tähendas:

„Seal on jõulud!“

Jõulud?! Mõistsime nüüd ühekorraga kõik, miks seal vaigiti, kõigil kui oleksid avanenud silmad. Meid täitis korraga omapärane, sisemine soojuse ja ligisuse tunne, nagu oleks see sõnum meiega põlatud kaevikusse jõulud toonud. Vaatlesime nende liikumist nüüd veel terasemalt ega mõtelnudki segada nende pühade-
rahu.

Kuid saades nagu mingi energiahoo kuulust, saatsime tolsamal päeval veel saatkonna polguülema juure uue palvega meie kodukäija vastu midagi ette võtta. Mehed ise tunnistasid end võimetuks, sest oli antud käsk: mitte paugutada püsse, üht paukugi mitte, kuna mehed mitmel korral just kogupauguga olid kavatsenud kodukäijat tervitada. Täna ei antud seks luba, ohvitserid kavatsesid ise ööseks kaevikusse kontrollima tulla.

Õhtuhämarikul aga saime luurajatelt teate: punased purjus viimseni, kaevikutes suured joodud, sünnis aeg küla ja vastase ülihea positsiooni vallutamiseks!

Valmistati lahinguks: puhastati püsse ja korraldati riideid. Pealikud käisid ringi ja jaga-

Mitmesugused mõtted läbistasid me ajusid sel hetkel. Kujutasime võitu, sõjasaake ette, kuid tundsimise ise sealjuures kõik mingit lahingueelist ärev-hirmulikku segast ja arusaamatut tunnet. Võib olla nägi sel hetkel nii mõnigi oma ees avatud hauda ja ennustas iseenesele surma, võib olla tehti vaikselt hingepalveid astudes.

Olime saabumas külla, kui äkki kõik kuulsime imelikku häält: kiriku kell helises üheainsa hoobi, pika, sumbutatud; nagu oige andis ta hääle, mis kaua kumises õhus. Oli tunne, nagu oleks keegi järsku tõmmanud nõorist kella tila vastu vaske ja jätnudki nii, nõori tagasi laskmata.

Seisatasime jahmatusest hetke ja haarasime relvad. Tekkis läbisegine sosin ja pomin. Juhid olid nõuta.

Foto Gold, Udoveres.

Sauga ratsamehed laskekohal Jakobi malevkonna taktilisel õppusel.

sid käske. Kesköö paigu hiilisime kahes kolonnis mööda mäerinnakut alla: üks kolonn pidi vallutama küla ja tormijooksul tungima vastaste kaevikusse, teine pidi haarama paremalt seljagant ümber vastaste kaevikud ja avama sealt pagejatele risttule.

Maa oli külmanud, kuid kõle ja paljas, konarline. Kaugele võisid kajada sammud, seepärast liikusime mööda võsa, kus kattis maapinda pikk kuluhein ja sumbutas sammude kaja nagu samet.

Oli tuhm pilvetaguse kuuvalge öö. Viie sammu kaugusel võis vaevast märgata kaashiilijat. Nagu varjud vajasime läbi lühikese, vaevast rinnuniulatava lepavõsastiku, ei häält, ei kõhinat.

Kaugel vastarinnakul häilisid punaste tulid. Vaevast nagu kumana paistsid nad meile peidetutena põõsaste ja mätsavallide taha. Külas — papi majas — oli vaikne ja pime, seal kui oleks valitsenud surm.

Aga kõik jäi jälle endiselt vaikseks ja pimedaks, endiselt häilisid vastaste eelpostide tulid. Metsast kajas äkilise kellahoobi vastukaja nagu tõrrest.

Liikusime edasi hääletult, sõnatult, vaikselt kui hiired. Kõikide hinges oli äratanud õine salapärane kellahoop salapärase vastukaja.

Hommikul, kui olid vallutatud vaenlase kaevikud ja küla, leidsime kiriku kellatornist papi kõlkumas kellanööri küljes. Ta jalad olid konksus ligi põrandat ja silmades võigas, nagu pöörase hirmu läige. Ta seljasoleva Raiti verise sineli siile liigutas kellaluukidest tõmblev tuul, ja ta ninale oli külmanud komm tõmmukat pori, mis oli karvaselt sõdurimütsilt langenud üle ta väljarippuva punase keele ja tursunud sinise näo ning habeme.

29. XI. 26. Tartus.

Kaitseliitlase kirjanduslik ringvaade.

Veste.

Lähenevad jõulupühad. Juba sellega ka rahumõtted. Suvised taktikalised õppused on nüüd ammu möödas, möödas ka suured sügised manöövrid, mis lõppesid igalpool roheliste ja siniste üldise võiduga. Peab ütleva, meie väike riik on ennast nagu sipelgapesa organiseerinud, kõik rattad on hästi õlitatud, ja on valmis igasuguseid ülesandeid läbi viima. Seega on riigikaitse kulud tarvitatud oma ülesannete väärilisel, vastaval kombel, mõtleb ja tunneb kaitseliitlane. Ainult kaitseliitlase perenaine asub praegu veel sõjajalal ja saavutab oma kõigesuuremaid võite. Varsti asub ta kaitseliitlase kõikvõimsa intendantuuriülemusena pühadesaia sõtkumisele, millele viskab vihaga sisse niipalju rosinaid, et sai tuleb täpiline, nagu oleks perenaine siin kuulipildujast lasknud tuliste ubadega oma kõige kurjemat vaenlast. Siis võtab ta käsile vorstitegemise, manööverdab turule ja ostab hea puntra soolikaid, täidab suure anuma tangude ja verrega, keedab, topib, mätserdab ja praeb, ning paneb lõpuks pühadelauale niisuguse virna auravaid, läikivaid vorste, mis näevad välja nagu hirmuäratavad kuetollised.

Samal ajal hingab aga kaitseliitlane kõige magusamaid jõuluaure ja haub jõulumõtteid, seab jalad n. ö. seinale ja vaatab oma aastasi trofeesid ja võidumärke. Topib piipu, loeb ajalehte, ja siis tekib temas ka kirjeldamatu soov teada saada lähemalt, mis vahepeal, tema endal alles elutöös ja peale selle riiki kaitsmas, on ta saapisi sündinud tegeliku väerinde seljataguses, kirjanduslikul rindel, mille eest seal nüüd sõditakse ja missuguseid võite pühitsetakse.

Seda lõbu ei tohi me talle keelda. Teda peab asjast informeeritama. Sest mitte alati ei võidelda sõjas ja päevatöös, vaid on ka pühad, kus ei elata riigikaitsele, vaid enese heaolekule. Seepärast ongi arusaadav, et kaitseliidu ajakiri muidki küsimusi ajuti puudutab peale sõjakultuuri küsimuste. Aga seda ta just parajal mõdul teebki.

Katsun siis seda tarvidust silmas pidades anda midagi poolvestelist, mis annaks linnulennust orienteerumispunkte meie kirjanduse põnevamate päevaküsimuste kohta; kuigi juba alguses ütlen, et kirjanduse küsimused on ühed keerulisemaid üldse ja nad isegi vestelises kirjutuses kipuvad käänma niisuguseid sõlmi, mis palju tõsidust hakkavad sisaldama ja paiguti on sama keerulised nagu Saalomoni mistahes tarkussõnad ja mõstatused.

Kaitseliitlane on vast kuulnud, et meil kurdetakse kirjanduse kriisist. Kriis, nagu ikka kriis, on raske seisukord, olgu ta riigis, olgu kir-

janduses või kaitseliitlase enese taskus. See väljendub umbes nii: kirjastajad kurdavad, et raamatuid enam ei osteta; publik kurdab, et häid raamatuid ei kirjastata, ja kirjanik kurdab, et loomistaju on kadunud.

Ütlen otsekohe, meil kirjanduse kriisi ei ole ja publik võib rahulikult ostma minna raamatuid, kui tal ei ole taskukriisi. Sest peategur, kirjaniku loomistaju, on veel vääramat, ja kultuurkapitaliga veelgi virgastatud. Seepärast ei maksa ka nuriseda kultuurkapitali summade kasuta raiskamisest. Kultuurkapital on kasulik asutus ja avitab meie kultuuri sisemiselt tugevaks. Miski aga ei ole ühekülgsest hea, vaid peab valitsema kooskõlaline tugevnemine kõikidel aladel. Riik, mis ainult hoolitsenud on oma välise tugevuse eest, ei sisalda lõpuks enam väärtust, mida ta peaks kaitsma, samuti nagu oleks meil isegi kõige kultuursemas olukorras halb ja ärev tundmus ilma tugeva riigikaitseta.

Kuid üht kui teist meie kirjanduse praeguse seisukorra kohta võib siiski ette tuua. Mäletata-vasti elasime alles hiljuti veel vene provintsinä kõikide selle mõrudustega, närusustega ja omalगतuste puudusega.

Tõesti huvitav on meele tuletada, mida kõike ei tehta ja ei püüta riikide ja rahvaste vahel tasapisi korda saata: imelik mõelda — ümberrahvustamine, ja missugune hool, et seda teostada.

Ometi ei või salata, et see aeg tuli kasuks mõnele üksikule alale, millele valitsev võim kas ei osanud või ei suutnud toppi ette panna. Üks niisugune ala või auk, mille kaudu rahva eluenergia siis seda tugevama hooa välja pressis, oli kirjandus ja kunst. Selle kaudu sai salamahti avalduda isegi poliitiline mõte. Seepärast ka tungis rahvas tervenisti oma kirjanduse ja kirjanikkude ümber, avas teatrimaja, mis nüüd kipub virelema, jälgis kirjandusuudiseid hoolega ja ergutas sellega ka kirjanikke. Nüüd on kõik augud lahti, ja sellega ühes võivad inimeste huvid minna palju mitmekesisemates suunades. See ei ole ebaloomulik. Seepärast, kui meil ei olegi nii laialist ja üksmeelset kirjanduslikku huvi praegu, nagu oli alles hiljuti, — siis tuleb tööks tunnustada peaaegu seda Fr. Tuglase natuke paradoksaalset, kuid olemuselt õiget arvamist, et mitte meie praegune veidi tagasihoidlikum, vaid just need endised, Noor-Eesti ja Siuru, ajajärgud olid juba väheke nagu ebaloomulikult või ebaharilikult kirjanduslikud, rohkem kui meesuurusele rahvale see kohane oli. See tegi muidugi kirjanduse väärtuse tõstmiseks määratu heateo (ja nii on meile jõudnud mõnikümmend aastat hiljem see 18. sajangu lõpu vaim, mis andis kõige õitsvama, kõige kunstilisema ja hiilga-

vama kirjandusliku kollektiivse ajajärgu maailmas üldse, prantsuse, skandinaavia ja lõuna-euroopa ning saksa, mitte vähem ka vene kunstide suurepärase küpse ja teravjoonelise õitsengu näol; nimesid ei maksa nimetada, siis kujuneks terve artikkel). Ja nii seisab ka see meiegi lähem minevik meile n. ö. selles tükis kui hiilgav minevik mõneks ajaks veel silmade ees, milleni niipea vast uued tähed ei küünigi. See mõjub veel aja muutustest hoolimata mitmete endiste tõstjate peale endiselt elustavalt edasi.

Ja teine asi, mis meie kirjanduse tulevikku kohta käib, oleks vast see: kõik senised väljakujunenud suured on enamasti praegu veel parimas loomisjõus, kuid uusi väljapaistvaid, iseäranis aga veelgi ülepakkuvaid jõude noorte hulgas nagu ei tahaks tõusta. Hiir, Schütz, Jürna, Raud, Adams ei ole kaugelki enam noored, kuid nad ei taha olla ka need jõulised, vangistavad või jälle küpsed, kirjandusele uusi poolehoide võitvad kujud. Adamson, jah tõesti, aga see on koguni elatanud mees, vähese produktiivsega. Ka Vallak, aga ta on talent, tahaks aga veel suuri. Kivikas on oma ilmega kirjanik, meie loeme ja jääme rahule, mitte ei kihvata leidusest. Millest see tuleb? Tahaksin oletada lüürivate kohta, et neid peab kammitas äraolnud või veel praegugi küps ja tugev eelmine põlv või põlved, ilma et nad teaksid, kuidas endid aidata ja mis neil puudub. Ometigi on elu võtnud hoopis teise palge ja vähemasti käesolev põlv on sõjas ja revolutsioonis väikesestpeast saanud niisugust meeltekoolitust, mis võiks tekitada hoopis teissuguseid kirjandusi. huvisid, maitse- ja stiiliküsimusi kui eelmised Noor-Eesti ja Siuru ajajärgude kaunistilisse kalduvad huvid. Aga võib ka olla suurem väsimus ja fantaasiaelu põlgamine või võõrapäraseks pidamine. Siis suurem realism, suurem kannatus, suurem rõõm jne., mida kirjanduselt tulevikus nõuda võiks. Kuna noorpõlv seda veel ei anna, on revolutsioonidest, sõdadest, maailmavaadete murdumisest just paljud meie senised paremad, vanemad, kirjanduslikule elule juba ammu verega juurdunud küpsed kirjanikud omandanud uusi vaimlisi rikastumisi (Hubel, Semper, Suits on kogu aeg olnud kõikide vaimliste küsimuste keerises, kuigi on produtseerinud vähe). Praegune põlv on aga tummavõitu või kui hüüabki, hüüab nõdralt ja pealiskaudselt. Võib olla küpsevad tasahilju mõned uued anded kuski või on nad alles lapsekingis ja mängivad alles lapsemänge, nukkudega ja teiste lastega, kes saavad olema hiljem nende sõnatud imetlejad kaasaegsed. Seesugune minu otsekohene arvamine, mida kaitseliitlasele esitan juhtnõarina orienteerumiseks eesti uuemas ilukirjanduses, jõululaua tagamõttega, soovitates aga ka nooremaid tundma õppida, sest kõik, mis tänasele päevale paistab, ei või vahest homsele enam midagi tähendada, ja kõik võib ümber muutuda.

Meil on Tuglas, Semper, Under, Visnapuu, Gailit kui luuletajate, suuremalt osalt lüürivate põlv, veel on Suits, Tammsaare, Metsanurk kui teisest vaimuliigist umbkaudu, veel iseliigis aga Luts, Milli Mallikas, Kivikas, Roht jne. Mõne nime nimetamata jätmise ei tähenda veel eitamist. Kirjanikud teavad alati ise oma väärtust, parem kui mitte halvasti tõlgitseda katsuda.

Puudutades kirjanduse tippe kinnitame, kaitseliitlase seisukohale vastu tulles, kes vahest pahandama tikub, et mõned kirjanduslikud aated on juba liialt ülevat laadi, ja kunstitööd vahest liig kunstlikud, mis lihtsale, ausale surelikule ainult kõhukorratusi võivad tekitada, ka paar trööstivat sõna sellest, et läbilõikes iga ajajärk ja nii meie praegunegi annab küllalt seedimiskohast toitu igasuguse ehitusega seedimisorganismidele. Kõik lõbu- ja naljalehed, perekonnalehed ja ajalehtede tõlgeromaanid kannavad selle eest hoolt, et meie praegune vaimline toitmine sünniks täitsa normaalselt. Kui juba statistikat teha, siis on perekonna- ja pühapäevalugemist meil praegu kindlasti rohkem kui ühelgi varemajajärgul. Muidugi, sellega ei lähe meie kuski kiitlema, seda tarvitame vaikselt ja täitsa ainult oma jaoks; ainult üht võiks soovida, et ka nende väljaandjad vahest natuke enam valikut teeksid, sest vahest on mõni kirjanduslik väärtus, mida asjatundjadki kiidavad, nii imelikult hästi kirjutatud, et ta isegi Ocurths-Mahler'i, Burroughs'i ja Sven Elverstadt'i kaugele taha jätab.

Muide see, et ilmub ka vähenõudlikke raamatuid, ei ole mitte igas tükis laiduväärne. Ei ole midagi palju vastu rääkida. See elab ise oma elu, teine ise oma elu. Mõlemal on tarvitajad. Nagu öeldud, kõik lugejad ei saa sellest kõrgemalalt vahest mingit naudingut. Aga just naudingut pärast ju loetaksegi. Nimelt ei saa kirjandus ju kunagi lahti sellest ülesandest: olla suuremalt osalt inimeste lõbustusajaks. Kasu ta toob enamasti alati, vaimliselt harides ja huvitades inimesi, kuid ta ei lähe selle peale ise kunagi välja ja põlgabki ise kasu ja tendentsi, kui enesele mittekohast ametit.

Aga isegi kõik ajajärgudki pole niisugused, kus valitseks iseäranis ülendatud ettekujutus kirjanduse kõrgest loomusest ja missioonist, nagu näit. läinud aegadel Saksas, kus romantika ajajärgul kirjanikku vahest otse jumaldati, ja ta siis ka ise selle ettekujutuse mõjul ennast ikka kõrgemate võimaluste poole üles kruvis. Vahest tulevad ka ajad, kus kirjanikku palju enam tähelegi ei panda, ja ta siis ka ise sellele kohanedes ennast samuti tähtsusetuks ja väiksemaks asjameheks hakkab tundma, mitte enam esimeseks viuliks ja just paratamatult tarvilikuks olevaks inimkonna kultuurihuvide ja ka muude huvide kooris. Kuid imelikul viisil sünnivad head teosed ikka lahkamatult edasi nii üht kui teist viisi vaimuelu juures. Sellest saab oletada, et

hea kirjanduse produtseerimine on miski krooniline, parandamatu haigus. Kui lahku lähevad mõlemate vaimulaadide kirjanduslikud teosed siiski, ja just selles, et tagasihoidliku austamise või muude, autori suuremeelsust jahutavate aegade paremad teosed võivad olla suureks rõõmuks kõikidel aegadel ja ka neile lugejatekihtidele, kes on väga valivad ja ainult teatud liiki kirjandust loevad; aga ainult selles mõttes piinlikult valivad ja ettevaatlikult loevad, et nad just kõik raskepärased ja peenekoelisemad asjad rahuliku südamega ja täie õigusega ilusti kõrvale jätavad.

Mina isiklikult austan neid viimast laadi kirjanikke, sest nende hulka kuuluvad niisugused, nagu Cervantes, kes kõiksugust putru pidi läbi elama ja kõige parema ja vabama aja leidis vahest türmis oma paremate ja maailmakuulsate asjade kirjutamiseks; samuti ka Aleksis Kivi, kes ainult sel teel sai oma „Seitse venda“ valmis kirjutada, et üks lahke prouakene talle linnupesa uuruise toanurga elamiseks oli kinkinud ja talle vist ka vahest kantsaka soome näkileiba, putru ja vahest vist ka napsi viina oli osanud lauale poetada, sest see kange mees oli kõva napsuvõtja, mida ta oma loominguks tarvitas. Näiteid võiks palju tuua; peaasi, et see õigustab kuidagi moodi

„Noh, nende piparkookide purustamiseks oleks küll meie rasket tanki vaja!“

laia hulga maitse valiku hoolsust temale arusaadavama kirjanduse suunas.

Ja see oleks vist ainukene tõesti tõsine järelemõtlemisväärne asi meie kirjanduses, et liig head kirjanikud püüavad ka nii kõrgele, kus meie neid enam kätte ei saa. Vajame väiksema inimese maitsekontrolli: ja see oleks meile pea-aegu just see taganõuetav tõulise, omapärase, rahvusliku joone saabumine, mida meil veel praegugi taga kurdetakse, kes teab, kas õigusega või ilmaaegu (igatahes oligi see vist, mis Soomes ka Aleksis Kivi „Seitsmest vennast“, tagant järele küll, kui kirjanik ise juba surnud oli, üles leiti ja väärtuseks tunnistati). Aga meie harilik lugeja tehku siis ka oma poolt järeleandmisi ja katsugu paremat halvemast eraldada.

Kuid milleks siiski nuriseda? Meil ei ole, ei erilisel aristokraatset veel ega ka erilisel pimestavat vastupidistki laadi kirjandust. Kuid meil on häid ja kõrge väärtusega teoseid hulgakene. Mitte just kõik ühe kirjaniku teosedki pole ühtmoodi head, kuid rõõmustav on selle elavuse ja mitmekesisuse, nende vaimliste ja tundeliste pakatamiste ja kristalliseerumiste keskelt läbi käia, n. ö. kahe valvekorra vahel. Ja muuseas on ka teoseid, mis, kui välismaa kirjandusega võrdlusjooni vedada, hiilgavamaltki esineksid kui näit. meie kodukäsitöö ja potitöö-tus Londoni ja New Yorgi näitustel. Nad ei esine küll mitte niisuguse uputava kvantumirohkusega, nagu vana Eesti rahvaluule teiste rahvaste sama luulega proports. võrreldes, (millise rekordi nüüd aga meie tillukesed hõimud, liivlased, meilt ära on kiskunud, nagu väidab doktorant Looritsa väitekirj). Lõpuks need teosed, maailmakirjanduse mõõdupuuga mõõdetult, saavutavad ja väärivad vast siiski suurema maine kui meie üks teine tähtsam kultuuriline eksportkaup — sportlik rekordenergia, mis tänaseks on ja homme on juba ununenud. Kuigi meie kirjanikkudest vaevalt pääseb ükski välja nii kche maailmakirjandusse, sest meie ei ole ikkagi mitte ei Rootsi, ei Norra, ega ka isegi Scome, vaid meil läheks tarvis rahvasigivuse tõusu umbes nii 100%, et iseendagi kodus vaimlist tööd rahuldavalt elus hoida ilma hädapärase toetuseta, — on ometigi see juba kena tunne, et sa oma keeles ligikaudu ilmakirjanduse tasapinnaga eesti autoreid võid maitsta.

Peale nende üldiste mõttekäikude peaks õieti käsutama ka üksikult kirjanikkude töid. Kuid jõuluaiandustes ei käsi sulg teha koralikku arvustust, meel on leplik, kuna aga arvustaja tänamatu leib on leida hästi palju vigu ja ainult mõne harva vouruse.

Kirjutan siis arvustusliku meeoleolu selle asemel.

Jah otse riigikaitsest või kaitseleitlast oma lugejaks valinud kirjandust on meil üsna vähe, kui mitte arvata näit. Tammani „Koidikul“ nime-

list näitemängu või Lutsu „Kalevi kojutulekut“. Kuid head isamaalist vaimu õhkub Kitzbergi paljudest draamadest ja novellidest. Kitzberg on vana mees, kuid tal on soe süda ja lahke nägu; need peegelduvad ka tema teostes ja kanduvad üle lugejatesse. Tema „Vana tuuletallaja mälestused“ I ja II on ikka veel värsked jõululaulale. Aga Koidulagi, see valuline, lüüriline kodumaa heledama päeva igatseja, ja Juhan Liiv — nende luuletused teevad nägijaks-tundjaks. Kuigi Koidula hiljutiilmunud „Kogutud luuletused“ sisaldavad ka armulaule ja palju muudki, ja kuigi Liiv ja Koidula ei ole enam need moodsamad, siiski vanades viiides on jälle vanaaegne kõla. Need on head luuletajad olnud, paremad meie minevikust.

Või Wilde „Mahtra sõda“, paljud uudisjutud ja „Mäeküla piimamees“. Meil valitseb praegu lugupiamine pikemate teoste vastu. Wilde on sotsiaalne kirjanik, kes vahest ka ühiskonna vahesid arvustab. Orjapõlves olime kõik sotsiaalselt rõhutatud, seda ei tõuka ära isegi kõige tulisem patriootki. Hilisemal ajal on meil hoopis teine arvustajatüüp, sarkastiline, terav, Alle, aga tema luuletuskogu „Carmina Barbata“ on puhas väärtus jõululaulale.

Aga tuleme korra juure; sellesse ajajärku, mida nimetatigi meie kirjanduse õitseajaks. Kahju, et Noor-Eesti viis albumit ja tema kunstimaitselised ajakirjanumbrid müügilts otsa on lõppenud. Nende kohta on võõramaalasedki leidnud, et sarnaseid neilgi on harva. Nad olid peegliks, mille kaudu Euroopa parem kunst Eestisse sisse tungis. Ilusamaid aegu eesti kirjandusele ei võinud olla. Kuid kuigi puuduvad need albumid, siis on ometigi G. Suitsi luuletuskogud „Elu tuli“ ja iseäranis „Tuulemaa“ ja hiljem ümbertöötatud „Ohvrisuits“ veel saadaval. Ja kuigi Suits mitte palju rohkem ei ole ilmutanud ja tema hilisemad „Lapse sünd“ ja „Kõik on kokku unenägu“, raskepärasemat maitset nõuavad, ometigi on iga oma teosega just Suits meis kõige väärtuslikum, jäädavam luuletaja. Nii on Ridala luule nüüd juba natukene iganenud. Ka proosas on Semper oma „Hiina keti“ novellikoguga veidi kuiv ja juhuslik, nagu ka tema luuletuskogud on haritud, peene maitse ja artiklid mõttetavuse loodud, mitte alati kütkestavad.

Kuid sellest ajast tunneme ka Lutsu nalja, „Kevadeid“, „Suvesid“ ja Kentuki Lõvi „Tootsi pulma“. Need ongi meie suupärasemad rahvaraamatud. Kuid Luts on kurvameelseks jäänud, ta hakkas kirjutama oma Tartu õhkkonnas, Tartu inimeste koduseid elusaatusi. Ja need valgustavad teda hoopis teisest küljest. Õrna, kaasatundva, mureliku traagikaga, peaaegu nagu Dickens, ja tagasihoidud pessimismiga ning naistepõlgsuga nagu Strindberg, kirjutas ta rea oma parimaid asju, „Kirjad Maariale“, „Karavaan“, „Inderlin“, „Andrese elukäik“, ja nüüd hiljuti

kindlakujulised novellid „Iiling“ ja „Olga Nukrus“. Luts jälgib hoolsasti eluküsimusi, aga ta on ja jääb alati rahvalikuks, suures laastus lõõvaks kirjanikuks. Kindlasti on enamvähem rahuldatud igauks, kes kokku puutub tema teostega.

Tammsaare. Öeldagu mis tahes. Tammsaare on mees, kes prosaistina kirjandusele elab; teisest lahus hoidub nii tegelikult kui ka omade ideede elus. Huvid paneb ta kõik kirjandusse. Noorpõlve novellid „Pikad sammud“, „Nocred hinged“, „Üle piiri“ on noorusemurrangutele kirjutatud, mitte muu miski kui isesugune kobav noorusromantika hingab neid lugedes sügavamalt. Kuid uudisjutt „Kärbes“ on juba vanema mehe tagaipöördumise vaimus kirjutatud. Jõuludel, millal see raamat ilmus, ilmusid ka parajasti Underi „Sonetid“ ja Visnapuu „Amores“ luuletuskogud. Koju toonud need raamatud, oli raske kõigi kolme vahel aega ära jactada ja nii nad lõppesidki vist ühel ajal jõuluõhtuks, kui oli küünalde sütitamise aeg. See oligi „Siuru“ elluärkamise aeg, kirjanduse viimse rühmalise pakatamise aeg. Kirjanduse küpsed öied on vähekene närbuva, kuid seda meelitavama lõhnaga, nii oli tookordne tunne, mida ka praegu saab jagada.

Muuseas, nimetati juba. Kirjandus on pea-

„Sinust saab kord ka kodukaitseja — siis võivad ka sinu lapsed rahulikult jõulurõõmu maitseada!“

asjalikult talvine õis, mis iseäranis jõuluks õitseb. Meiegi kirjastajad on võtnud omaks (umbes nagu Soomes, aga vist mujalgi) selle kauni kombe kindlateks terminiteks hoida ilukirjanduse müügilelaskmist. Nii tunnevad nad just oma kõige suurema lõikusajana, aga võib ka olla, et oma naiivsuses arvavad — pügami-ajana — just jõulupühi. Kena komme pühadeks jõululingiks, kas teistele või kas või endalegi, pakkuda raamatuid, on hakanud levima, ja mul eneselgi ei oleks midagi selle vastu, kui jõuluingel, kas või maise inglil näol (mis oleks veelgi seda rõõmustavam), mulle lauale poetaks pisukese paki, milles pähkilite ja maiuskarbi asemel oleks ilusti siidipaberisse mässitud köide Tammsaare ärajailmunud maarahvalikku „Tõde ja õigust“, selle kirjaniku arenemise viimast saavutusastet, või Tuglase vajumata „Grenzsteini lahkumise põhjusi“. Võib aga ka olla midagi hurraalustilikumat (kahju, et Luts jõuluks oma harjunud kombest kõrvale on kaldunud ja midagi pole annud, kas või selles oma hilisemas nukruse toonis, kahju ka, et Milli Mallikas on haige ja hea veste meie ajalehes juba ammu vaeselapse saatust põeb) — siis kas või Kuljuse „Juudasuudlust“, või (annaks Jumal) Gailit-Visnapuu kolmivärvitrukis „Peninukke“, mis juba kolm aastat ilmumisele on pühendatud. Gailit-Visnapuu on lõbusad poisid, boheem; lõbusad mitte sellega, mida üks kurvameelsena luuletab, teine elutargalt muigab, vaid sellega, mida nad mitte ei luuleta ega ei muiga, ainult lubavad.

Argu olgu neile aga kummalegi halba soovitud. Vaatan positiivselt kultuurkapitali summade peale ja arvan, et nad lähevad õigetes kättesse, ükskõik, kelle kättesse nad lõpulikult ka läheksid. Nimelt istub see ikkagi erilise agarusega maha ja püüab anda oma parima. Ja igaühes on midagi oma parimat, mis püsivuse ja hooliga ka oma kunstiväärtusliku kuju saavutab, mis äratav loominguvärina ja kannab selle teistessegi üle. Mis puutub Gailitisse, siis „Loomingus“ loetud õnnis rändur ja baldur, Toomas Nipernaadi, on mulle igavesti meele jäänud oma õiglase, lõbusa, truü südamega ja haruldase valetadauskamisega, mis tuleb tal just puhta, ausa, headsooviva südame omadusist, ja ei tee kellelegi halba muud kui ainult õelatele ja vahest ka iseenesele.

Ei, boheemlased on siiski võrdlemisi aus rahvas, kuigi vahest ainult vähekesse imelikud. Seevastu on aga ajalehemehed sagedasti hoopis meeldimatud. Misugused ninad! Ei tahaks us-

kuda, et Tammsaare ise oma romaanist „Tõde ja õigus“ niisugusesse vaimustusse sattus, et endale kapitali juure oleks hakanud igatsema. Aga KAH leidis selle kohe „Päevalehes“ kohase olevat, kuulutades kultuuri ja ühiskonna küsimuseks. Ajakirjanikud on enamasti ikka need kanged mehed, kes on alati tõsise õiguse nõudjad, ainult et nad vahest kõige õilsama õiguse jaluleseadmiseks üksteisele on valmis näkku sülitama. Ometigi on nende seas mehi, kes seda ei tee. Enese arvates on mul kõige suurem meelega lugeda mõne tõesti vanema ajakirjaniku mõtlikku, arukat ja naelapea pinta käivat juhtkirja, nagu on sagedasti G. E. Luiga omad. Ja on ka teisi. Või on ka need luuletajad.

Kultuurkapital mõjub aga hästi nende peale, kes seda saavad, veel paremini aga nende peale, kes seda mitte ei saa, sest need on vabad ja külgehakkamatud.

Jah, need jõulud ja luuletajad — et taga-i tulla oma ülevaate juure, ja lõpetada. Veel praegu tuleb mulle meele see õnnis jõulu, juba mitme hea aasta eest, kus eesti kirjandus mulle paistis hõpise veelgi heledamates värvides tänasest, kuigi see mälestus on imelikult segi läinud mälestustega vägevast nisuleivast, rosinatega saiaist ja muust niisugusest hüvest, mis mul praegu juba puuduvad, ja sisemisest rahulolemisest, mis sellega ühes on ära lennanud, missugused asjaolud omad karmid jäljed on jätnud ka eesti kirjandusegi peale minus.

Õösel, kui elektrilambi ärakeeramise aeg kätte jõuab, tulevad mulle endistel aegadel loetud, siin killuke Tuglase „Marginaliate“ lüürilisest intermezzost, seal Kivikase „Verimustast“, seal samasugune kild Tammsaare ääremärkusi või sõjamõtteid ja tema „Kärbes“. Aga kõige üle kostab siiski Visnapuu „Alaea“ hõbedane viis:

Maga, maga,
tuul ja laine
löövad vastu kalda nina.
Maga, öö ei ole pikk.
Maga, tütarlaps ja naine.
Maga, Alaea.

Ja kuigi ma ei ole tütarlaps ja naine ega ka Alaea, ja kuigi mul on hoopis teised mõtted ja tegemised homse päeva jaoks kui luuletusi korutada, jään ma selle hea, rahuliku uneviisi peale ilusti magama.

Varsti on siis jälle jõulud.

Ado Kalamees.

Dastu tulles oma ärisõpradele, klientidele, patsientidele tellin oma lugemislauale järgneva aasta

«KAITSE KODU!»

Sõjamälestusi

laiaropaliselt soomusrongilt nr. 2.

Vaevalt võiks kujutada segasemat aega, kui oli seda meie iseseisvuse algul 1918. a. novembrikuu teine pool. Päästekomitee poolt moodustatud Ajutine Valitsus korraldab riiklikku algust. Aga samal ajal viibivad maal veel Saksa okutatsiooniväed ja nende valitsus. Maad valitsevad seega kaks võimu — ja nende soovid käisid tihti risti vastamisi.

Kui 19. nov. saavutatakse Riias kokkulepe Ajutise Valitsuse ja Saksa võimu esitaja Windingu vahel, mille järele Saksa sõjaväed ei sega meie asjadesse. Algab võimu ülevõtmine okutatsioonivägedelt, mis teostatakse sõjariistade kaitsel. Ei puudunud ka tõsisemaid kokkupõrkeid kohapeal. Ja juba 22. nov. kell 7 hommikul kahurtule all tungivad peale Narvale enamlaste salgad. Tõsi küll, see atak lüüakse tagasi Saksa piirivägede ja meie kaitseliitlaste poolt. Enamlased jätavad maha 10 vangi, kaks kuulidujat ja sajad langenuid.

Kuid väljakutse sõjale on seega esitatud. Esimesed terasnooled on välja saadetud. Esimehe veri valatud.

Ja siit algab ühe rahva heitlus, kas olla või mitte olla. Algul selgusetu ja suurema ulatuseta mõlemilt poolt. Kuid see salkade taoline vastamisi heitlus kujunes pea suureks — kahe rahva, Suurvene ja väikese Eesti sõjaks.

Meie ei sõdinud võitude ja kuulsuse nimel. Meie sõdisime endi eluvõimaluste, õiguse nimel võida elada ka iseseisva rahvana, nagu seda on teised.

Ja meie võitsime kätte selle.

*

Alles 25. novembriks jõuavad Tallinna usaldusväärsed teated, mis sündinud Narva all 22. Kuid samal ajal teatatakse, et ka Pihkva on valgekaart maha jätnud. Siis mõlemalt poolt ähvardamas on juba vaenlane.

28. nov. tungivad peale punased suuremate jõududega. Sakslased lahkuvad, piiri avatuks jättes. Narva on langenud! Nälgiv punakaart saadeti tulle, et Baltimaailt vilja saada!

30. nov. avaldab valitsus üleskutse: „Päästke kodumaa! Vaenlane on üle piiri...“

Õudsed kuuldused — see oli kõik, millega igauht vastu võeti väljas. Mobiliseeriti sõjaväge, kuid see ebaõnnestus. Kokku tuli palju vähem, kui loomulik oli.

Ja siin olid koolipoisid esimesist, kes Narva alla sõitsid. Kuuldus neilt teated, et ega esimene kuul, välja lastud sealtpoolt, kohe sind taba. Kuuldus, et punased jõuavad ikka edasi. Ja siin tekkis sisemine tunne, et peab vastu astuma. Ainult see oli kindel, et on kätte jõud-

nud aeg. Aga kas sõjas suure Venemaaga saavutatakse seda, mille eest välja minnakse, see ei tulnudki esialgu mõttesse. Sest see mõte oli liig mõttetu iseenesest: suur Venemaa ja meie.

Oli ainult üks tunne, et see on meie kohus. Seda kinnitas sisemine hääl. Midagi kergelt ega naermapanevat polnud selles tundes. See polnud koolipoiste kergemeelsus, kergelt süttimine — see oli selle raskuse, selle kannatuse uuesti tundmine, mida nimetame oma rahvaks ja selle ajalooliseks kannatuseks.

Pärnu-Jakobi langenud sõdurite mälestussammas Jakobi lut-usu surnuaial, malevkonna lipu ja jalgratta rühmaga. Pärna paneb malevk. sanitaarjuh. dr. Parsmann.

Ühel päeval tänaval kokku sattudes paari teise koolipoisiga teadsid need, et välja sõidab uus soomusrong järgmisel õhtul ja et sellele on vaja mehi.

Nagu iseenesest tundsimine, et sellel sõidame kaasa. Otsustasimegi. Kuuldavasti olevat väga vaja püsse. Teadsin, et minu vanemate kodutalus Harjumaal sakslaste ajal varjule pandi ligi kümnekond kroonupüssi. Kõnelesin sellest. Ja nüüd lubasin samal õhtul veel koju sõita, kolm püssi kaasa võtta ja nii pidime oma tuliriistadega sõitma liinile.

Jõudsin vanematekoju õhtul kella 10—11 vahel. Sama õuduse tunne, mis painas linnas inimesi, tundus ka siin. Otsisime välja tarvis-

minevat kolm püssi. Isa, olles kuulnud, et koolipoisid sõidavad liinile, küsis, kas ehk ka mina ei kavatse? Valetasin, et valitsusele on vaja püsse, et kui tuleb ehk välja sõita, siis väiksematesse linnadesse üle võtma, nagu koolipoisid seda maad-mööda tegid valitsusvõimude esitajatena.

See nähtavasti rahustas. Kuid ta kinnitas mitu korda, et ma liinile ei läheks. Olin ju veel koolipoiss.

Üles tõusta tuli juba kell neli hommikul, et rongile jõuda. Teisest toast kuulis mu minekut ärkvel ema. Ta oli külmetanud ja lamas haigena. Ta viimane sõna oli, „et ma mitte sõtta ei läheks.“ Loomulikult lubasin seda, kuigi ise kiirustasin linna, et veel samal päeval liinile sõita.

Pea ütlema, vähe imelik tunne tekkis. Oli nagu hirm selle eest nüüd, kuhu lähen. Umbes sada sammu kodust eemal jookseb väike kraavike. Olin kuulnud, et sõttaminejad aimavad ette, kas nad tagasi tulevad või mitte. Seisatasin sellel kraavikesel ja küsisin eneselt, tulen ma veel siit üle või mitte? Ootasin mingit isesugust alateadvuslikku ettenägemist või märguandmist.

Ja miski kinnitas otse veenvalt: tulen tagasi! Nüüd tundsin kõike hoopis kergem. Jõudsin jama ja valgeks linna.

Staabis pidime saama riided. Siia tulles satustime kokku kahe-kolme Võru kooliõpilasega, kes samuti riideid saama tulid.

Polk. Reiman lubas vildid, kuid vastu pidime andma oma saapad. Meie polnud sellega nõus. Eriti hakkajad olid võrulased. Ja lõpuks saimegi vildid ilma vahetuseta. Kustki laost anti välja meile papahhad, vanad Vene sinelid ja pluusid. Kõik olid varem tarvitatud. Oli isegi veriseid. Minule juhtus põõnata sinel, pahemal õlal üksik punane pagun.

Teel minnes, kompsud kaenlas, sattusime kokku prouaga Ühistööst. Teada saades, et liinile läheme, kutsus see meid ühes. Oli külm ja tuiskas näkku. Pooljoostes jõudsimme tütarlaste kommertskoolimajja. Siit saime sokid ja kindad. Ja õnnesoovid teele.

Määratud õhtuks läksime Pitka juure koju. Ees oli kapten Parts, kes teatas, et alles homme hommikul sõidab välja rong. Tõepoolest oli see juba välja sõitnud. Kuid ilma kuulipildujateta, mis vagunid tehases veel olid. Olin korterist juba kord lahkunud teadmiseaga, et niipea tagasi ei tule. Ei soovinud ka enam ööks tagasi minna.

Meid oli neli kooliõpilast. Muist läksid koju, kuid kahekesi läksime Pagari tänavale ja magasime öö staabis. Siin olid polutid, nende peal laastud. Siin magasimegi.

Meiega ühes magas ka siin mitu ohvitseri. Kuulasime, mis need kõnelesid. Ja igatüks neist teadis kuuldusi, kuidas Rakvere taga punased suruvad peale. Mis eriti kõrva torkas, oli nende keel. Kaks sõna Eesti, üks Vene keeles. Nii kõneleti vastamisi. Vististi kauemat aega vene-

laste hulgas viibides kujunes ka keel mingisuguseks seguks.

Aga ka järgmise päeva hommikul ei sõidatud välja. Pagari uulitsal ühes suures kuuris proovis ja parandas kuulipildujaid st.-kapten Paulus. Kõrvad huugasid kuulates. Kuid Paulus tegi nalja ja näis muretumaist ja rõõmsamaist sealviibijaist. Siis vedasime veoautoga Koplisse soomusrongi vagunitele kraami ja kuulipildujaid. Ja hilja veel üksipäini pühkis luuaga lund platvormidelt üliõpilane Evert.

Oli öö kui välja sõitsime. Kogu aeg kinnitati kahele poole oma kohtadele kuulipildujaid. Oli 14. dets. öö. Olin päeva läbi olnud söömata. Rong välja sõitnud, jagati meile teel maksavorsti ja leiba. Raasiku jaamas võeti puid peale. Ja jälle sõitsime edasi.

Olin esimeses kuulipildurite vagunis. Meid oli üldse vist seitseteist inimest. Viis kooliõpilast. Üks üliõpilane. Üks ülikoolilõpetaja. Kolm alamohvitseri ja teised — kõik ohvitserid.

Vaguni keskel oli raudahi, mida kõeti. Leidisin, et on loomulikum kui teised tähtsamad ahjule lähemale asuvad. Et kuulipildujate vagun ülevalt pooleni lahti on, siis ahjust vähegi eemal oli külm. Polnud ruumi pikaliheitmiseks. Jäin põrandale istuma. Ja hommikul, kui üles aeti, tundus, nagu alles silmapilgu eest oleksin uinunud. Aga ma polnud ju kaks varem ööd tõsiselt maganud.

Liinil.

15. dets. hommikul olime Rakveres. Siin selgus, et kaasa pole võetud õli, et selle tõttu kuulipildujaid külmanud ja ei töötanud. Mind saadeti Pitka juure õli küsima, kes seisid teise rongi veduri juures.

„Ah niimoodi sõidetakse Tallinnast välja! Ilma õlita, kuulipildujad ei töötanud liinile jõudes!“ käratas Pitka. Aga õli oli varsti kohal. Supirongilt sai suppi. Kuid polnud nõusid, polnud kõigil isegi lusikaid. Tühjendasime Levisi padrunite kasti supi jaoks, plekitükkidest keerati torukesi lusikate asemele, kuid söödi ka kaasa võetud plekktassidega.

Mäletan hästi seda esimest sõduri ja sõjaliini suppi. Ta maitses hästi, kuid tegi mu haigeks.

Söönud, sõitsime edasi Kunda sihis. Meie kahur hakkas pommitama vaenlase asukohtade poole. Paremal poolt kuuldus püssi ja kuulipildujate ragin. Rongile jooksis sealt käskjalg, et meie omad on kolmelt poolt ümber haaratud. Meie kuulipildujad avasid tule abiks. Ja varstigi põgenes vaenlane. Rongile toodi punakaartlane-vang. Ta oli pärit Jamburgist.

Päriti, mida tuli ta siit saama? Taskus oli tal kommunisti liikmekaart. Ta oli lasknud viimsena meie meeste peale ja seetõttu sattus vangi. Ta huuled liikusid. Kuid ta ei osanud midagi vastata. Seljas kandis ta musta palitut.

Väikesed saapad olid jalas lagunened. Näost oli ta priske ja kasvult tüse. See oli esimene vang, keda nägin.

Sõitsime edasi. Raudtee äärt mööda tuli vastu vanem meesterahvas. Rong peetus ta kohal. Kapten Parts kutsus ta enese kohale, meie vaguni ette.

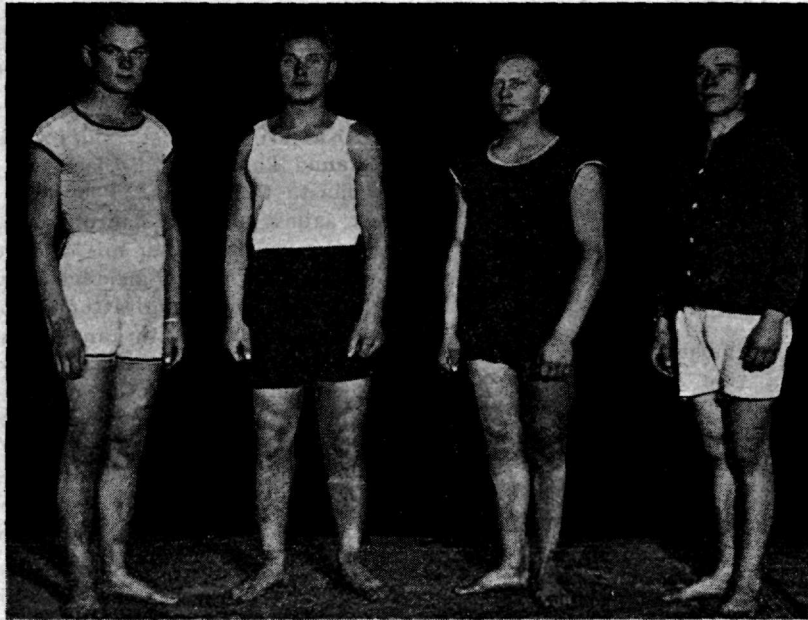
„Kust tuled? Oled punane? Ega sa muidu punast kaelasalli kanna. Tead ka, et meie su maha võime lasta.“

Aga nüüd algasid palved ja seletused. Kaelasall kadus silmapilk kaelast. Ta olevat kirikukellalööja, sealt ja sealt.

tugevnes. Inimesi põgenes Kundast. Üks naine, kelk järel, millel ta vara nähtavasti oli, ruttas Rakvere poole. Nähes, et meie ära sõidame, jättis oma kelgu ja jooksis rongile. Seda tegid mitmed.

Jõudes vähe tagasi, avasid omalt poolt meie kuulipildujad tule. Oli videvik juba. Kahes kohas lehvits üles ja alla latern. Kas oli see märkuandmine? St.-kapt. Paulus, kellega meie ühe kuulipilduja peal olime, võttis sihi. Käis tärin ja esimene tuli kustus. Vähe aja pärast kustus sarnaselt ka teine.

Meie kõrval kuulipildujal lipnik Pääsuke

Valga maleva parimad sportlased. Vasakult: Poovits, Karu, Kuika ja Lumi.

„Sa siis ei taha, et sind maha lastakse,“ küsis kapten Parts.

„Ei, jumaluke. Ei taha.“

„No kui ei taha, ei taha. Ega meie sind siis maha lase,“ naeratileb kpt. Parts. Ja mees kadus jumalat tänades selja taha.

Meie sõitsime edasi. Öhtu eel jõudsime Kunda vabriku juure. Vabriku taga kostsid püssipaugud. Vedur vajas vett. Rong haagiti kaheks. Esimene pool jäi teisele teele. Tagumine pool veduriga sõitis depoost vett võtma. Püssipaugud tihenesid. Kuulid vingusid meie ümber. Vabrikust lasksid nähtavasti kohalikud elanikud meie peale. Kuuldus juba paukude rugin. Mehed närveerisid. Nõuti, et vedurijuht silmapilk meid otsa haagiks. Sõnapealt ähvardati ta maha lasta....

Ja samal ajal käis rongi kõrval edasi-tagasi kuulide all kornet Puusepp, nagu midagi poleks. Imestasin selle külmaverelisuse üle.

Meid haagiti veduri külge. Püssituli ikka

laskis üle alevi. Ta olevat näinud ratsanikke. Aga teised heitsid nalja hiljem, et kased tuule käes kiikusid...

Jõudes kohale, kus varem jalaväemeestel lahing oli, ilmus metsast ahelik sõdureid meie rongi poole. Kapten Steinmann tuli ära oma rooduga.

Meile vastu sõitis juba teine soomusrong, et kas meie mitte ärapäastmist ei vaja. Sõitsime Rakveresse. Kuid siin sai teatavaks, et kõik Rakverest juba lahkunud on, et ka meie Rakvere maha jätma peame.

Kõigeenam tegi muret kuuldus, et vangid lahti saanud on. Nende seas ka alles vangistatud külakommuniste, kes nüüd tagasi pääsedes külades tasumata ei jäta. Ja meie sõitsime läbi Rakvere, peatudes Kadrinas.

See oli esimene sõjapäev.

Järgmise päeva hommikul, s. o. 16., sõitsime uuesti Rakvere poole. Nr. 1 jäi linna taha valvele, kuna meie rong ees sõites jaama ette sõi

tis. Jaama ees liikus uudishimulisi. Osa mehi läksid lahinguvalmilt linna. Nende seas oli ka Pitka ise. Turuplatsil, nähes sõjariistus meie salku, jooksid neile tervitustega vastu, käed püsti, abiotsajad punaste väeüksused. Peeti parajasti laata. „Varsti algab laskmine, talumehed, kaduge,“ lausub meie mees. Ja mõne silmapilguga on laad laiali. Kuuldus linnast korraks paukude ragin. Vähe aja pärast toodi rongile mahajäetud sõjamoona. Meie meestega kaasas toodi kaks punast vangi, mõlemad eestlased. Nähtavasti, et meie heatahtlikkust ära teenida, aitasid nad virgasti padrunikaste vagunitesse kanda ja lubasid meiega sõida punaste vastu.

Pitka tahtis veel linna meestega kraami korjama minna, kuid siin tekkis arusaamatus.

Jaama lähedal vaatab meid priske näoga noormees. Kpt. Parts näitab ta peale:

„Näete, eht komissari nägu.“ Mehed naeravad.

Vähe teispool seisis umbes samavanune mees. Mehed tõid ta rongile, küsides, miks pole ta sõdur. Nõuti ta isikutunnistust. See lõi kohe rahakoti lahti, pistis näpud sisse:

„Oi, kas teate, koju olen unustanud. Lubage, ma toon selle kohe“...

Ei midagi talle lubatud enam. Ta toodi rongile.

Üks kena daam käis kogu aeg jaamaaisel edasi ja tagasi. St.-kpt. Paulus pöörab meeste poole:

„Poisid, see polegi daam. See on vist meesterahvas. Teda peaks järele vaatama.“ Kõik naersid välja vaadates.

Seda kuuldes kadus daam.

Mis aga vagunis naljaainet pakkus, oli Rakvere linnas käik, kus punased, käed tervitusteks püsti, meie meestele vastu jooksid.

Tagasi tulles, vist enamlaste käest äravõetud hobusel ratsutas meie ette ja taha üks sõdur. Hobune kukkus eeloleva jõe mudasse. Ta taheti siia maha lasta. Kuid talumeeste abil tõsteti välja, kellele hobune lubati. Videvikus jõudsimme Kadrinasse.

Järgmise päeval hommikul tahtsime uuesti Rakveresse sõita. Kuid paar versta enne linna oli raudtee lõhutud. Ja siit saadeti nüüd Rakvere taha ja peale schrapnelle.

Siit saadik kujuneski meie järgmiste päevade reis, kuni öösel 19. vastu 20. det. juba tagapool Kadrinat vaenlane selja tagant tee katki laskis ja katkilastud kohta kahurtulega hakkas pommitama. Rongi eest võeti aga relsid ja asetati purustatute asemele. Sõitsime üle.

Meie tagasitõmbumine kestis. Enamlased surusid peale. Tahtsime näha vaenlast lähemalt. 22. det. st.-kapten Pauluse initsiatiivil ja juhatusel võeti ette vastulöök Mäokülasse asunud punastele. Rongilt tuli kaasa 32-meheline desant. Kaheksa meest saatis Paulus ahelikus ette.

Olin üks neist. Raudtee äärest välja jõudes tuli üle minna paarisaja sammu pikkusest lagendikust. Pauku laskmata jõudsimme poolele maale. Seal hakkas jooks ja liikumine kõige lähema talumaja juures. Avasime püssitule. Valge hobune reega keerutas õues. Meile lasti vastu. Järelahelik laskis üle meie. Ootasime neid järele. Jooksime edasi. Jõudsimme valge hobuse juure. Siin maja kõrval oli maha jäetud kuulipilduja, lint sees. Viieteistkümnepaugu järele oli tulnud luku rike. Vastasel korral oleks olnud küsitav, kas ükski meist kaheksast üle või tagasi oleks pääsnud selt legendikult.

Aga nüüd läks edasi kõik hurraaga. Enamlased põgenesid. Ka meie Uku hakkas meid aitama. Nägime ees jooksivaid vaenlasi. Küla oli tühi. Kraavi oli sisse hüpanud hobune, ratsanik seljas, kes istus, käed püsti.

Katsusime hobust välja aidata. See ei õnnestunud kuidagi. Siis laskime hobuse maha, et päästa ta vaevast. Pöörsime tagasi. Maja-dest saime püsse ja padrunikotte. Saime vange ja kaks koormat liha, mis meid eriti rõõmustas. Külainimesed võtsid meid vastu tänuga. Kõnelesid, kuidas siin vangisattunud roodumeestel punased silmad välja torganud, kõrvad ära lõiganud ja naeltega pagunid lõõnud õlgadele.

Polnud ammu tuntud rongil sarnast rõõmu kui nüüd. Kõigil oli heameel, Ukul ja Partsil ja Paulusel ja meestel endil. Seda enam, et meie poolt ainult kaks said haavata, vabatahtlik A. Brokman reiest ja lipnik Tenneberg käest. Need olid esimesed meie rongi haavatud.

Järgmisel päeval laveerisime mööda teed. Öhtul rong seisab jaama ees, kui käsutatakse meid sõjariistadega välja. Rongi ees reas desantmehi, kes nõuavad Tallinna sõitmist. Nad ei võivat enam olla, vagunid on kõik mustad, soojuses tekkinud putukad, nad tahtvat sauna.

Kapten Parts käib nende ees edasi-tagasi. Ta on tõsisem kui harilikult. Siis teatab, et nad jalamaid saadab minema polku. Vastuhakkajatega tema ei kõnele enam.

Nendega ühes on ka üks ohvitser. St.-kpt. Paulus kutsub nende seast välja mõne mehe, kes eelmisel päeval temaga ühes lahingus käisid. Need jäetakse rongile edasi. Teised lahkuvad, hakates minema Tallinna poole mööda raudteed.

Jõululaulpäeval sõitsime rongiga Tallinna. Kuulipildurite vagunites bruuksvärkides oli liiv ära vajunud. Sõitsime remonti ja käisime saunas. Sain loa kodus käia. Oli jõulu teine püha. Olin Toompeal, kui Vene laevad sõitsid Tallinna pommitama. Inglise laevadelt anti siren. Madrustel ja ohvitseridel oli parajasti „Estoonias“ korraldatud bankett. Nad jooksid siit. Juba laevadel. Juba sõidavad välja üksteise järel. Kaovad kiirelt ja kogu aeg lasevad. Ainult tuli sähvatas vahetpidamata veel. Jälgisin seda välgutamist

isesuguse värinaga, kuid ka rõõmuga. Hiljem, öösi, levis kuulmus, et Vene laevu kinni võetud. Tekkis õnnelik jõulumeeleolu.

Olles üle nädala liinil, julgesin alles koju kirjutada. Loomulikult oli see vabandus-, või andeksandmispalve, et olin sõtta sõitnud. Kiri oli koju jõudnud esimesel pühal. Ja kui ise kolmandaks pühaks koju ilmusin, polnud vaja enam selletusi. Kõik olid juba lepitatud. Kuid igav oli kodus. Rongil igapäine kära, närvide pinevilolet ja kaasvõitlejate nali. Olin seega juba nii harjunud, et siin otse selle puudust tundsin. Kaasa

Saadud teadete järele valmistati staabis Tapa tagasivõtmise kava. Olime juba liig ligi taganenud Tallinnale. Ja seda mitte otsekohe sunnitult, vaenlase üleoleku tõttu raudteel, vaid kartes, et tiibadel vaenlane meile seljataha võib jõuda.

28. dets. sõitsid välja Lehtsest kaks soomusrongi remontrongi, et vallata Tapat. Kuid tee oli liig lõhutud. Läks valgeks ja vaenlane astus meiega kahurvõitlusse. Sõitsime tagasi.

Kuid järgmisel ööl tehti uus katse. Valmistati täpne tegevuse plaan. Rong pidi ööpimeduses

Aegviidu kompanii. Keskel kompanii päalik Vermann.

saanud head soovid, mis sõjamehe lahkumise juures loomulikud ja ema pisarad, aga ma naersin neile, lubades tervelt tagasi tulla, lahkusin kodunt.

Liinile sõites oli meie soomusrongi ülem kapt. Parts. Ta asukohaks oli meie, s. v. esimene kuulipildurite vagun. Siit kaudu käis elektri-signalsatsioon vedurile. Peale selle oli telefon kahurile ja teistesse komandodesse.

23. dets. sai ülemaks st.-kapt. Paulus, võiks öelda, üks sõjakamaist lahingusõdureist. Maailmasõjas oli lastud läbi ta jalaluu, kuid see polnud lahinguteindu taltsutanud.

Ta valmistas alati lahinguplaane või pealetoormamisi, olles sealjuures lõbus seltsimees. Kapt. Parts määrati juba kolme soomusrongi ülemaks.

Tagasi jõudnud rongile, asusid need juba Lehtses. Meie rongi dessant oli kolmandal pühal lisa saanud — koolipoisid jõudsid liinile suurema hulga.

jaama ette sõitma. Igale komandole oli teada antud, mis alevi osa nad tule alla võtavad. Ratsasalk pidi patareid ära võtma, mis seisid Tapa kiriku taga, st.-kapt. Paulus ise pidi valdama punaste staabi. Anvelt ise pidi olema siin.

Kell 2 öösel sõitsid rongid välja. Oli tuisune öö. Juba paistab Tapa. Sinna on veel ainult kolmveerand versta. Kuid ees on tee rikutud. Parandamine võtab aega. Oodatakse kärsitusega. Kell on juba kuus. Uus teerike. Hakkab koitma. Koerad hauguvad ees, nagu ette aimates, mis varitseb Tapat öös. Juba laulavad kuked. On valge juba.

Tuleb tagasi pöörduda, sest käesolev operatsioon oli ehitatud üllatusele. Taheti vaenlase sisse sõita pimeduses ja avada igas sihis marutuli. On ilmne, et nüüd märgatakse meid varem.

Lehtsesse tagasi jõudes, et ometi sõjakale üleskrutitud meeleolule rahuldust saada, võeti ette Lehtse ja Annemõisa vallutamine. Kapt. Irv viis oma mehed ise Lehtse mõisa peale, kuna

meie st.-kapt. Pauluse juhatusel Annemõisa poolle liikusime.

Mõisa ette metsa vahele jõudes sõitis meile vastu ratsanik ja raporteeris, et Viljandi kommunistlik polk Annemõisa jõudnud. Oma eksitust märkab ta alles liig hilja. Hobuse selga asub lipnik Jaanson, et sidet pidada. Kuid hobune vajub scodes sisse. Oli selge, et vastas meil mitu korda suurem vaenlane. Meid jaotati kolonni-desse. Seades ahelikku tormati edasi. Mõisast lasti. Nende kuulipildujad töötasid hästi. Joosti lülid viisi edasi. Kooliõpilased, kes alles paari päeva eest liinile jõudsid, olid siin esimest korda tule all. Aga nad ei jäänud maha teistest. Nad ei osanudki veel karta, ei osanud endid ka varjata. Kõhuli olles tabab kuul ltn. Truusi vöö vahelt käsigranaati. Ta jääb surnuna maha.

Juba sajab kuulirahet igalt poolt. Mõisas ja kindluses töötavad kuulipildujad. Ka pahe-malt küljelt lastakse. Need on oma mehed, soomusrong 1. dessant. Levisi peal J. Naaris vajub tagasi. Kuul on tal suust sisse joosnud. On mehi, kel palitud ja sinelid läbi lastud mitme kuuliga. Read löövad segadusse. Pealetung on ebaõnnestunud. Mehed tõmbuvad tagasi. Kogunetakse metsas.

Tagasi tulnud, jutustas minuga samal koolipingil istuja: „Nii õudne oli hakata tagasi tulema. Tõstad pead, koondub selle kohta kuulirahe. Teised olid juba taganenud. Olin lagedal lumes. Oli tunne, et kui tõusen, siis tabab kuul. Ringi kiunusid need igal pool.

Kuid siis tuli meele, et ema õmmelnud pinsaku voodri vahele kirja, mis talismanina mind pidi kaitsma. See andis julgust, tekkis tunne, et see mind kaitses, et mul üldse karta ei maksa. Tõusin ja sammugi jooksmata tulin kuulide alt ära.

Ltn. Truutsi surnukeha jäi väljale maha. Haavatutena tuuakse ära ltn. Solba, Naaris, all-ohv. Kaalep ja Gutman. Ltn. Solba seotakse hobuse selga. Naarist, asetatuna Levisi kelgule, veetakse järel. See oli üks õnnetumaist dessantidest, mis soomusrong 2. tuli teha.

Meeleolu oli raske, kaotusi palju. Rongil usaldati minu kätte Naarise Levis. Selle lael püsisid kaua veel eelmise omaniku vereplekid.

Lehtse jaama pommitab juba vaenlane. Oleme sunnitud ta maha jätma. Järgmisel päeval lahkub st.-kpt. Paulus meie s.-rongi ülema kohalt merejõudude juhataja kättesse. Ta asemele määratakse al.-kapt. Jaan Lepp, senine s.-rong nr. 1. ülema abi.

Uueksaastaks jäeti maha ka Lehtse. Rongid käisid Aegviidu ja Kehra vahel, 58. putkani. Et Kehras veevärki polnud, käisime vett võtmas Raasiku jaamas. Olime jõudnud seega juba Tallinna alla. Igaühes tekkis tunne, et aeg on tagasi pöörata, et sõjaõnn peab muutuma.

Tänamatu küla oli Kehra. Teatavasti ei olnud kuigi roosilised sõjaväe toitlusolud sõja algul. Käisime rongilt raudteeäärsetes külates ostmas piima, leiba, kartuleid, liha.

Kehra jõudes, ajasime läbi küla, ja kõik tulid tühjalt tagasi. Ainult kohalikult suurtöösturilt saadi paar naela silku. Teatavasti on Kehra baptistide pesa. Juhtusime koos teise kooliõpilasega just usklikumatesse taludesse, kuid pruuni habemega peremees, udates õues ringi, teatas lihtsalt, et neil pole ja pole.

Need Kehra küla mehed oleksid nägema pidanud neid talusid ja külasid, kust üle käinud olid punased ja kuidas need siis vastu võtsid meid. Isegi raudtee ääre vedasid nad hobustel piima ja muid toiduaineid.

Aga just Kehra ees pööras sõjaliin tagasi.

Seni oli see taganemisetee, õigem tagasitõmbamisetee. Sest astudes kahevõitlusse teel vaenlasega, jäime meie alati võitjaks. Aga et jala-väed kahelt poolt taganesid, olime sunnitud neile järgnema, sest kogu aeg võis vaenlane meid külgede pealt ähvardada, ees tee rikkuda, sildu õhku lasta, et ei pääseks me enam omade juure.

See oli ilmetu tee, kus ainult üksikuil kordadel võimalus avanes näidata vaenlasele, mis meie võime.

Aga vaenlane teadis juba niigi, mis tähendas soomusrong. Iga lähem kokkupuutumine meiega jättis talle unustamata mälestused. Ja mitte põhjuseta siis ei olnud määratud 2000 rubla soomusrongimehe pea pealt, olgu see elus või surnud.

J. P.

Meid on jaos 8 meest. «Kaitse Kodu!» maksab aastas 600 mk. Igal mehel tuleks aastas maksa 75 mk., mis iga kuu kohta välja teeks ainult 6 marka. Seda jõuame igaüks! Ning seepärast:

Meie «NN» üksuse kaitseliivlased, tellime oma jao peale jõulude ja aastavahepea puhul ühe aastakäigu

meie oma «KAITSE KODU!»

„Kaitse Kodu!“ ankeet ja selle tulemused.

Mäletavasti saatis „Kaitse Kodu!“ toimetuse pärast seda, kui meie ajakiri ühe aasta vanaks oli saanud, „Kaitse Kodu!“ lugejaskonnale ja kaitselehtlastele välja küsimuslehe, paludes seda toimetusele saata tagasi vastavate vastustega, et toimetusele avaneks võimalus kontrollida oma senist tööd ja saada näpunäiteid, mis suunas ta tulevikus edasi peaks töötama, kas endises, kui see lugejaskonnale ja suurele kaitselehtlasteperele vastuvõetav, või uues, endisest erinevas, kui enamus seda soovib. Samuti tahtis toimetuse ka vastust saada eriti just „Sõduriga“ ühendamise küsimuses, kas pooldatakse seda või leitakse ikkagi, et kaitselehtlase peab olema oma iseseisev häälekandja.

Minu laual lebab suur virn vastustega varustatud ankeetlehti, mis iga päevaga kasvab ja kasvab. Kuigi peab oletama, et see virn pole veel ammugi mitte kasvanud oma lõpuliku suuruseni, arvan siiski, et juba seni sellesse kogunenud lehtede järele võib teha teatud kokkuvõtet ja et veel juuretulevad vastused enam ei suuda seda kokkuvõtet tunduvalt muuta. Teiselt poolt aga läheneb meie käesolev aasta lõpule ja enne uue aasta algust on vaja toimetusele nii mõneski küsimuses üldsuse enamuse nõuetele vastu tulles võtta seisukohti ja määrata uusi sihtjooni oma edaspidise töö suhtes.

Seepärast siis asun ankeetlehtede virna sisu üksikasjalisemale uurimisele ja esitan selle tulemused siin asjast huvitatute teadmiseks:

Kõigepealt puutub silma, et rõhuv enamus vastuseid on saadetud kaitselehtlaste poolt, kuid leidub ka vastuseid väljaspool kaitselehtlaste seisvate isikute poolt, leidub aga ka teatud organisatsioonide, naiskaitselehtlaste üksuste, rahvaraamatukogude, kütiseltside jne. kollektiivvastuseid.

Protsentuaalselt jagunevad vastajad järgmistesse kategooriatesse:

Kaitselehtlased	84,1 %
Väljaspool kaitselehtlaste seisv. isik.	13,5 „
Organisatsioonid	2,4 „
Kokku 100,0 %	

Nüüd pöörame tähelepanu üksikutele ankeetlehtede küsimustele ja nende peale antud vastuste kategoriseerimisele:

Küsimus 1: „Kas loete „Kaitse Kodu!“?“

Sellele küsimusele antud vastused avaldavad, et vastajaist on olnud:

alalisi lugejaid	90,4 %
juhuslikke	4,0 „
ja lugejate hulka mitte kuuluvaid	5,6 „
Kokku 100,0 %	

kusjuures kõik ankeetlehele vastanud organisatsioonid kuuluvad alaliste lugejate hulka.

Küsimus 2: „Kas olete „Kaitse Kodu!“ tellija?“

Selgub, et mittetellijate poolt on tulnud pea sama palju vastuseid, kui „Kaitse Kodu!“ tellijate poolt, mis osutub väga rõõmustavaks nähtuseks, kuna see avaldab ka üksiknumbri kaupa ostjate ja lugemislaudu tarvitavate lugejate huvi meie ajakirja kohta. Protsentuaalselt jagunevad ankeetlehtede täitjad tellija-mittetellija küsimuse suhtes järgmiselt: Vastajate hulgas on:

tellijaid	53,1 %
ja mittetellijaid	46,9 „
Kokku 100,0 %	

kusjuures kõik ankeetlehti täitnud organisatsioonid kuuluvad alaliste tellijate hulka.

Küsimus 3: „Kui ei ole tellija, kas siis kavatsete tellida?“

Vastused sellele küsimusele näitavad, et vastajaist-mittetellijaist, kelle koguprotsent oli: 46,9%,

kavatsevad tellida „Kaitse Kodu!“	27,0 %
ja ei kavatsen tellida „Kaitse Kodu!“	19,9 „
Kokku 46,9 %	

Küsimus 4: „Kui ei tellinud või lugenud, siis mispärast?“

millele antud vastused meile selgitavad eelpool toodud andmete kujunemise põhjuseid.

Üldse vastavad sellele küsimusele 36,7% vastajate üldarvust, kuna osa mittetellijaist — 10,1% vastajate üldarvust — vastuse võlgu jätaavad. Kuid vastuse andmatajätjad kuuluvad erandita nende hulka, kes teatavad, et nad kavatsesid „Kaitse Kodu!“ tellima hakata, mispärast nad nähtavasti arvamisele jõudsid, et neil sellele küsimusele vastamine on olulise tähtsusega.

Vaatame siis nüüd, missugustel põhjus-

tel „Kaitse Kodu!“ paljudel on jäänud telimata. Selgub, et seesugusteks põhjusteks on olnud:

rahapuudus	17,5 %
üksiknumbrite ostmine	8,0 „
lugemislaua tarvitamine	6,4 „
lugejale mitte meeldiv „Kaitse Kodu!“ sisu	4,0 „
muud põhjused	0,8 „

Kokku 36,7 %

vastajate üldarvust.

Ei ole huvitusest lähemalt silmitseda, miks „Kaitse Kodu!“ sisu 4% vastajaist ei rahulda. Osale neist ei meeldi, et „Kaitse Kodus!“ leiavad aset igasuguste kaitseliidu manöövrite kirjeldused, üks neist pahandab muu hulgas selle üle, et manööver, millest ta isiklikult osa võtnud ja kus ta ise näinud „lolluse“ tegemist, „Kaitse Kodus!“ ilmunud kirjelduses on nimetatud kordaläinuks, teist osa ei rahulda ajakirja sisu seepärast, et see olevat liig kohaliku ja isikliku tähtsusega, leitakse ka, et on ilmutatud liig palju mittemidagi ütlevaid kohalikke pilte ja kuivi statistilisi andmeid, üks vastajaist tunnistab puhtsüdamlikult, et talle „Kaitse Kodu!“ sisu sellepärast ei meeldi, et ta „ei ole kaitseliitlane“, osa aga jätab hoopis mainimata, mis tal „Kaitse Kodu!“ sisus ei meeldi. Ent veel huvitavam on, mida üks ja teine neist, kellele „Kaitse Kodu!“ sisu ei meeldi, selle asemel tahaksid näha: Osa neist nõuab, et „Kaitse Kodus!“ peaks aset leidma eestkätt sõjateaduslikud ja -tehnilised kirjutused, ühe arvates peaks meie ajakiri olema otse „sõjaasjandusliku sisuga kutseline ajakiri“. Teised jällegi soovivad, et „Kaitse Kodu!“ käsitaks salaluure küsimusi ning N. Venemaa ja teiste riikide sõjavägede organiseerimisküsimusi, kommunistliku kihutustöö arenemist jne., kolmandad nõuavad seevastu, et „Kaitse Kodu!“ sisu peaks muutuma palju rahvalikumaks ja üldsusele arusaadavamaks, eestkätt meeldivat „Kaitse Kodus!“ avaldatud manöövrite kirjeldused ja kaitseliidu organiseerimisküsimusi käsitavad artiklid, neljandad jällegi leiavad, et „Kaitse Kodus!“ peaksid aset leidma peamiselt sotsiaalseid probleeme käsitavad artiklid, et ta peaks propageerima üleilmlikku rahuaadet, viiendad soovivad näha, et leiaksid käsitamist teaduslikud ja „kirjanduslikud“ ained, et kirjutused oleksid enam kultuurilist laadi. Tähelepanuväärt on aga see asjaolu, et üle poole neist 4%, keda „Kaitse Kodu!“ sisu ei suuda rahuldada, ankeetlehtedel tunnustavad, et nad kas „Kaitse Kodu!“ hoopis ei

loe, või ainult juhuslikult on lugenud mõne üksiku numbril.

Meie läheneme kõige tähtsamale „Kaitse Kodusse!“ puutuvale

küsimusele 5: „Kas peate tarvilikuks kaitseleiidule iseseisvat häälekandjat, või pooldate ühendamist „Sõduriga?“

mis otsustama pidi ta saatuse, mille tulemus pidi ütleva, kas peab ta lõpetama oma iseseisva tegevuse, või rahulikult jatkama oma tööd, sest kui lugejaskonna rõhuv enamus kinnitab, et ta pooldab ühendamist „Sõduriga“, siis peaks ajakirja väljaandja sellega arvestama ja ühendamise teele sammuma, kuigi see ehk majanduslikult osutuks õige kahjulikuks.

Kuid antud vastused ilmutavad sootuks teist pilti, sest

„Kaitse Kodu“ ilmumist iseseisva ajakirjana pooldavad	88,9 %
ühendamist „Sõduriga“ pooldavad	6,3 %
ja vastuse jätvavad andmata	4,8 %

Kokku — 100,0%

Seega on see tähtis küsimus otsustatud „Kaitse Kodu!“ kui kaitseleidule iseseisva ajakirja kasuks, rõhuv enamus on oma mõjuva sõnaga kindlustanud ta edaspidise iseseisva ilmumise, on leidnud, et kaitseleiid ei ole hästi mõeldav ilma oma iseseisva häälekandjata, on nõnda ütelda küünal ilma tuleta.

Pooltolijate 88,9%-ist, kelle hulka kuuluvad ka kõik ankeetlehti täitnud organisatsioonid, pooldavad 84,9% „Kaitse Kodu!“ iseseisvat ilmumist igal tingimisel, kuna 4% peab ühendamist „Sõduriga“ võimalikuks ainult siis, kui see majanduslikult peaks tooma kasu. Ühendamise pooldajate 6,3%-ist jätvavad 3,1% oma seisukoha põhjendamata, kuna ülejäänud 3,2% mitmeti püüavad motiveerida oma seisukohta. Osa neist arvab otsekohe, et „Sõduris“ leidub ikkagi midagi huvitavat ja kasulikku, kuna „Kaitse Kodus!“ vähematki sellelaadilist ei leidu, teised jälle asuvad seisukohal, et meie siht olevat ju: „üksmeelne sõjariistus rahvas, olgu siis ka ühine ajakiri!“ mõni kinnitab, et kaitseleiidul olgu ühine ajakiri kaitseministeeriumiga, kuid ei milgil tingimisel „Sõduri“ sabana, seevastu nõuab üks vastajaist jällegi kategooriliselt, et kaitseleidule häälekandja peab ilmingimata nagu varemaltki ilmuma just „Sõduri“ sabana. Pole huvitusest vahest ehk ka see asjaolu, et „Sõduriga“ ühendamist pooldajate hulgast on 2,3% kaitseleidlased ja 4% väljaspool kaitseleidule seisvad isikud.

Küsimusele 9: „Mitu korda kuus peaks „Kaitse Kodu!“ ilmuma?“

antakse järgmised vastused:

üks kord kuus	5,6%
kaks korda kuus	73,0%
kolm korda kuus	0,8%
neli korda kuus	8,7%
ja vastuse jätvavad andmata	11,9%
Kokku — 100,0%	

Küsimus 7: „Missugused kirjatükid „Kaitse Kodu!“ on köitnud kõige rohkem teie tähelepanu?“

Sellele küsimusele leiame protsentides võetuna järgmised vastused:

a) sõjatehnikasse puutuvad kirjut.	1,5%
b) õppealasse ja sporti puut. kirjut.	8,8%
c) kaitseliidu elusse puut. kirjut.	19,9%
d) juhtkirjad	3,0%
e) rahvuslikku ja patriootilist laadi kirjutused	1,5%
f) ilukirjandus, vested, jutud, mälestused, kirjeldused	62,4%
g) naljad	0,7%
h) pildid	1,5%
i) mitte midagi	0,7%
Kokku — 100,0%	

Esikohal oma 62,4%-diga seisab grupp f) ilukirjandus, vested, jutud, mälestused ja kirjeldused. Lähemalt sellest grupist huvitatute vastuseid silmitsedes, näeme, et kõige suuremat vastukõla lugejaskonnas on leidnud vabariigi loomise ja vabadussõja aegsed jutud, sündmuste kirjeldused ja mälestused — 22,6%, selle järele kirjutused ja jutud endistest Eesti sõdadest — 14,1%, sama suurt protsenti on köitnud ajaloolised kirjutused ja mälestused üldse — 14,1%, järgnevad eriti mainitud V. Neggo kirjutused — 8,9%, ilukirjandus üldse — 5,9% j. n. e.

Järgmisel, kaunis arvurikkal kohal seisab grupp c) kaitseliidu elusse puutuvad kirjutused — 19,9%.

Sellest grupist on lugejaskonda huvitanud kõige rohkem kaitseliidu organiseerimisküsimused meil ja mujal — 10,3%, manöövrite kirjeldused — 7,8%, peale nende mainitakse veel „Kaitse Kodusse!“ endasse puutuvaid asju ja kohalikke sõnu-meid.

Kolmandal kohal asub grupp b) õppealasse ja spordisse puutuvad kirjutused — 8,8%, kusjuures õppealast ja praktiliste küsimuste käsitamist huvitatute protsent võrdub tervelt

8%-le, kuna spordist on huvitatud vaid 0,8%.

Järgnevad grupp d) juhtkirjad — 3%, grupp e) rahvuslikku ja patriootilist laadi kirjutused — 1,5%, grupp a) sõjatehnikasse puutuvad kirjutused — 1,5% jne. Üksikuist kirjatöist, mis eriti lugejate tähelepanu on köitnud, nimetatakse esijoones „Saaremaa mäss“, ja „Kui Keila sõjas käisin“, siis kirjeldust Poola küttide pidustustest, „Mäeotsa-Mai“, „Paide vere töö“ ja kirjutust Ruhno saare elu-olu kohta.

Nüüd pöörame oma tähelepanu

küsimustele 6, 8 ja 10: „Missuguseid soove on teil „Kaitse Kodu!“ kohta?, mis puudub „Kaitse Kodu!“? ja muud sooviavaldused ja arvamised,

antud vastustele, missuguseid tuleb käsitada koos, kuna nad käsitavad enam-vähem üht ja sama ainet.

Vastuseid neile küsimustele võib jagada kahte suuremasse gruppi: I. ajakirja sisusse puutuvad sooviavaldused ja II. muud sooviavaldused.

I. Ajakirja sisusse puutuvad sooviavaldused:

Need jagunevad omakord kolme liiki: 1) kirjutuste sisusse, 2) piltidesse ja 3) karikatuuridesse puutuvad sooviavaldused.

1. Kirjutuste sisusse puutuvad sooviavaldused on õige mitmekesised, kuid siiski püüame neid järgmiselt kategoriseerida:

a) Enam ilukirjandust, romaane, novelle, jutte ja vesteid, eriti isamaalisi, ajaloolisi ja rahvuslikke, vabariigi loomise ajajärgu kirjeldusi, vabadussõjaaegsete ajalooliste sündmuste kirjeldusi ja mälestusi ja nende kogumisele õhutamist, rahvusliku ärkamisaja valgustamist, kodumaaga ja rahvaga tutvustamist, rahvuslikku vaimu kasvatavaid ja üldse rahvalikumaid kirjutusi soovivad „Kaitse Kodu!“ näha — 39,1% vastajaist.

b) Õppealasse, sõjateadusse ja -tehnikasse ja spordisse puutuvaid kirjutusi, strateegilisi ülesandeid, praktilisi näpunäiteid, vabadussõja tähtsamate operatsioonide kirjeldusi, teateid sõjaväe elust siin ja mujal soovivad rohkemal arvul näha — 20,7% vastajaist, osa vastajaist soovib, et propageeritagu ka sõjandust käsitavate raamatute ostmist. Üks neist aga nõuab otse kategooriliselt, et „Kaitse

Kodu!" olgu „kutseline sõjanduslik ajakiri“.

c) Kaitseliidu ja naiskaitseliidu organiseerimisküsimuste rohkemat käsitamist, määrustikkude ja kohalikkude pealike käsikirjade avaldamist, ametliku osa ja kaitseliidu ellu puutuvate küsimustevastuste osa sisseeadmist soovivad näha — 8,8% vastajaist.

d) Sama suur protsent nõuab, et „Kaitse Kodust!“ peaks kaduma manöövrivate kirjeldused, et kaitseliidust endast olgu vähem kirjutusi, pidude ja aastapäevade kirjeldused surutagu kroonikaosasse kokku, ei poolda malevatele pühendatud erinumbreid, soovib, et „Kaitse Kodust!“ avaldatud kirjeldused puudutaksid ühtlasi iga maanurka ja rohkem tähelepanu pöördaks eriti Lõuna-Eestile — 8,8%.

e) Üldteaduslikkude, kasvatuslikku sihti taotlevate, elutahet tõstvate, tõuarendust käsitlevate, üleilmliku rahuaate teostamist õhutavate, Rahvasteliidusse ja Pan-Euroopasse puutuvate kirjutuste avaldamist, üldse elulisemate küsimuste käsitamist nõuavad — 7,2% vastajaist.

f) Poliitiliste ülevaadete ja päevasündmuste järjekindlat toomist, perekondliku osa sisseeadmist, rohkem nalja, laule ja noote ning hindmõistatusi soovivad näha jällegi — 7,2% vastajaist.

g) Kuulsamate meeste, poliitikatöelaste „Kaitse Kodust!“ kirjutama sundimist nõuavad — 2,4% vastajaist.

h) N.-Vene kihutustöö ja sõjalise organiseerimise kui ka salaluure küsimuste käsitamist „Kaitse Kodu!“ veergudel soovivad näha — 0,8% vastajaist.

„Kaitse Kodu!“ sisu kohta avaldavad, muuhulgas 22,3%, et nad senise „Kaitse Kodu!“ sisuga on täiesti rahul ja soovivad ta samas suunas töötamise jätkamist näha, 2,4% vastajaist kinnitavad isegi, et „Kaitse Kodu!“ on üldse parim ajakiri.

2. Piltidesse puutuvad sooviavaldused

on veelgi üksteisele vastukäivamad, kui seda olid kirjutuste sisusse puutuvad sooviavaldused. Üldse on sel alal sõna võtnud 18,4% vastajaist. Osa soovib, et näo-piltide arvu vähendataks, jääda võiks ainult tähtsamate isikute pildid, otse selle vastu nõuavad jälle teised, et vähem olgu just „ülemuse“ pilte. Osa nõuab omakord, et pilte olgu üldse rohkem, rohkem olgu üldtähtsusega pilte, avaldatagu roh-

kem ajaloolisi, Eesti kultuuri kujutavaid, rahvuslist vaimu äratavaid, sündmusi ja tegevust kujutavaid ja kodumaa ilusamate kohtade pilte.

3. Karikatuuride kohta avaldavad oma arvamisi 1,6% vastajaist. Osa neist soovib näha, et karikatuure ärgu olgu üldse, kuna teised jälle hoopis selle vastu meeleldi näeksid, et karikatuure oleks rohkem.

II. Muud sooviavaldused.

1) Kuulutuste kohta võtavad sõna 4% vastajaist. 0,8% tahaksid, et kuulutusi üldse ei oleks, teised soovivad ainult seda, et kuulutused ajakirja tekstist olgu eraldi paigutatud ja kuulutustele pühendatud leheküljed jääksid nummerdamata, mis võimaldaks köitmist, kuulutuste osa välja jättes.

2) Kausta suhtes soovib 2,4% vastajaist, et see jääks samaks, ei väheneks.

3) Välimuse kohta avaldavad arvamist 0,8% vastajaist ja tahaksid, et ajakirja kaas oleks paksem ja värviline.

4. Hinnast on huvitatud 6,4% vastajaist. Osa soovib, et „Kaitse Kodu!“ oleks üldse odavam, osa sooviks näha, et kaitseliitlastele antaks hinnaalandust ja mõned õpilased tahaksid, et „Kaitse Kodu!“ tehtaks õpilastele kättesaadavamaks. Üks vastajaist aga nõuab, et saatku „Kaitse Kodu!“ nagu seda teeb Soome kaitseliit suure osa oma ajakirjadega, kõigile kaitseliitlastele hoopis hinnata kätte.

5) Levitamise vajadust toonitavad 3,2% vastajaist ja annavad levitamise võimaluste kohta mõningad näpunäited. Väga meeldiv on neist üks ettepanek: Igaüks, eriti iga kaitseliitlane, nõudku igalpool „Kaitse Kodu!“, see sunniks neid, kellelt seda nõutakse, ajakirja rohkemal arvul muretsema. Teised soovivad, et avatagu „Kaitse Kodu!“ müügikoht iga kaitseliidu üksuse juure, et ta muutuks kättesaadavamaks, saadetagu tellimiskaarte kompaniidesse, üldse tehku igaüks ajakirja jaoks rohkem kihutustööd.

6) Muude sooviavalduste hulgas leiame veel kirjasaatjate võrgu korraldamise nõudmist ja võistlustööde korraldamist teemidele, üks vastajaist näeks meeleldi, et „kaitsevägi ja kaitseliit ärgu olgu kaks parteid“, ja ühe teise vastaja südamlikum ja soojem soov „Kaitse Kodule!“ on sulanud sõnadesse:

„Ela, õitse, kasva Sa!“

Kaks keelt 1. detsembril s. a.

Sõna on „Ühendusel“ nr. 92 (237)
1. dets. s. a.:

Täna, suurte kõnede ja kaitseliidu mõogatärastamise päeval, oleme sunnitud jälle mõtlema töölisklassi ja Eesti vabariigi võimude vahekorrast...

Kui omal ajal Tallinnas tarvitati kaitseliitu streikivate tööliste töölesundimiseks, siis töölisel ei võinud olla muud arvamist, kui et riigis on loodud oma kodanlaste nagaikavägi vabatahtlikest. On rüüstatud kogu ametiühisuslik liikumine. Valitsus ei võiks süüdistada töörahvast (nii linnas kui maal) lojaalsuse puuduses: see oleks loomulik, kuna töölised on olnud vabariigi võõralapsed. Kui aga siiski osa töölisklassi pooldab vabariigi olemasolu, siis valitsus peaks seda ainult imestama.

Täna kõneldakse muidugi jälle, kui suures hädaohus olevat riik, teda varitsevat sisemised ja välised vaenlased. Puhutakse üles oma riigi nõrkuse tunnet. Selle asemel, et imponeerida oma tugevuse ja püsivusega ning tõmmata sotsiaalsete uuenedustega kaasa ka töörahvas riiklikule ülesehitamise tööle, Eesti kaitseliit teeb harjutusi võitlemiseks sisemiste vaenlastega, kelledeks kaitseliidu ninamehed varjamatult nimetavad töölisi. Jääb mulje, et riik ei püsi kaua, kuid riigitruu kaitseliit enne langemist veel tahab näidata töölistele! Juba 1. detsembri pühitsemine on värisemine riigi saatuse eest, sama riigi, mille majandusliku ning moraalse vaesekstunnistamise kallal on näinud vaeva paljudki „riigitoed“...

Kui valitsus asutas omaette riigi vabariiki, kaitseliidu, mille terav ots pööratud töölisklassi vastu üldse ja mida komplekteeritakse ainult varanduslikest ja tagurlistest isikuist, siis töölisklass ei saa näha muud kui enese alandamist orjade seisukohale, keda peavad valvama sõjariistus kupjad.

Kui tahetakse näha tõesti tugevat ja püsivat riiki, siis on vaja tõmmata riiklikule ehitamisele arvurikas kehvikute hulk linnas ja maal, kuid see on võimalik sotsiaalolude kõige radikaalsema paranduse teel ja igasuguse mõõga- ning kannustatamistamise lõpetamisega töölisklassi vastu.

Orvusto.

Sõna on rkl. h-ra K. Astil kaitseliidu poolt korraldatud 1. detsembri mälestusaktusel „Estonia“ kontsertsaalis, 1. detsembril s. a.:

„Kõrgesti austatud härra riigikogu esimees ja kõik teised väga lugupeetud koosviibijad! Täna kahe aasta eest varasel hommikutunnil, mil rahulikud kodanikud alles unes viibisid, elas Eesti vabariik üle hädaohtliku silmapilgu enda üürikese iseseisvuse kestvuse ajal. Salaja organiseeritud ja varustatud mehed tegid julma katse sõjariistus jõuga vallutada riiklikku võimu. See katse oli äärmiselt hädaohtlik Eesti vabariigile, mitte sellepärast, nagu oleks mehi, kes tol hommikul välja astusid, palju olnud. Ei, nende arv oli hoopis piiratud, täpselt ei teata seda veel tänapäevani. Osavõtjaid võis olla 250, 260, kõige rohkem 270 ümber. Sarnane väike kogu ei võinud lomulikult seal, kus stabiilne kord maksev ja riigikodanikud täidavad oma kohust, midagi korda saata. Samuti, väga lugupeetud kuulajad, ei olnud see ettevõtte kardetav ka sellepärast, nagu oleksid laialdased kodanikkude kihid tunnud kaasa mässajatele, nagu oleks võinud nad oma sõjahüüdele leida suurt vastukaja. Hoopis vastuoksa — meie nägime, et nende sõjakäik jäi vastukõlata. Ta kajas otsekui tühja ruumi! Sõjavägi täitis oma kohust otsekohe enese initsiatiivil. Isegi noored sõjakooli õpilased löid enese initsiatiivil julgelt tagasi kallale tungi. Välispolitsei võimud täitsid kõik oma kohust ja lõppeks tööliskond, kelle peale mässu ettevõtjad kõige rohkem olid pannud lootusi, jäi rahulikuks ega mõelnud võimuhaarajatele aidata kaasa. Järelikult pidi esimese detsembri hädaoht peituma mitte meis enestes, vaid kuski mujal. See hädaoht peitus välisvahekordades. Oli ju väga läbipaistev see kava, mille ülesastujad enesele määrasid ette: Sisemise korra lagunemise kaudu manada esile väliskonflikte, mis võimuhaarajatele oleks tulnud kasuks. Tarvis tuletada meele Georgia saatust. See vabade rahvaste kodu ei ole praegu enam oma poegade valitseda. Georgia riik, kelle õitsevasse tulevikku meie uskusime, kelle enesekorraldust meie jälgisime sümpaatia- ja sõprustundega, seda riiki ei valitse enam vabad kodanikud, vaid nad on sunnitud painduma võõra riigi võimu alla. Siit näeme, missugusteks oleksid võinud olud kujuneda Eestis, ja kui võrd hädaohtlik oli esimene detsember Eesti omariiklusele. Õnneks möödus see meie kindluse tõttu siiski nii, et Eesti riik ei kannatanud selle sünge, kohutava, julma ja verise päeva läbi.

Esimene detsember oli meil suureks katseks, kuid Eesti vabariik en selle katse edukalt läbi viinud. Ta on näidanud, et temal on sisemist jõudu ja rahvas, kellel seda ei puudu, sammub ikka edasi. Teda ei murra maha ükski takistus. Võib olla, ootavad Eestit tulevikus veel mitmed kat-

sed ja raskused. Aga kui meie siitsaadik oleme tugevad olnud, siis oleme seda kahtlemata ka tulevikus. Selles kindlas arvamusel mõtlen mina, et esimene detsembri pühitsemine peaks ühemeelset vastukaja leidma kõigis Eesti rahva kihtides.“

Ajalehe „Ühenduse“ kallaletung kaitseleiidule.

„Ühenduses“ nr. 92 (237), 1. detsember, s. a. ilmus artikkel: „1. detsember — tagur-luse suitsukate“, milles mitmes kohas tungitakse ägedalt kallale kaitseleiidule. Selles artiklis esildatud tööle mittevastavate andmete kohta saatis kaitseleiidu ülem „Ühenduse“ toimetusele öienduse, paludes seda „Ühenduses“ ära trükkida. Seda palvet aga „Ühenduse“ toimetuse ei täitnud, mispärast selle öienduse siinkohal ära toome ja lugejat laseme selle põhjal ise otsustada, kuivõrd õigustatud oli „Ühenduse“ kallaletung kaitseleiidule ja kuivõrd õigetel andmetel põhjenesid mainitud artiklis esildatud etteheited:

V. a. „Ühenduse“ toimetusele.

Palun alljärgnevale öiendusele lahkesti oma lehe veergudel ruumi lubada.

Öiendus:

Artiklis „1. detsember — tagur-luse suitsukate“, mis on avaldatud „Ühenduses“ nr. 92 (237), 1. detsember, s. a., opereeritakse tööle mittevastavate andmetega kaitseleiidu kohta, missugused nõuavad ümberlukkamist:

1) Mainitud artiklis on öeldud, et „Tallinnas tarvitati kaitseleiidu streikivate tööliste töölesundimiseks“, mis ei vasta tööaludele, kuna meie praegust kaitseleiidu ei ole tarvitatud kunagi streikivate tööliste töölesundimiseks.

2) Samas kirjutuses on öeldud, et „Eesti kaitseleiidu teeb harjutusi võitlemiseks sisemiste vaenlastega, kelledeks kaitseleiidu ninamehed varjamatult nimetavad töölisi“ ja teisel: „kui valitsus asutas omaette riigi vabariiki, kaitseleiidu, mille teravots pööratud tööliklassi vastu üldse ja mida komplekteeritakse ainult varanduslistest ja tagurlistest isikuist“. Ka need väited ei vasta tööle, kuna, nagu kaitseleiidu 1925. a. aruandest selgub, 13,72% kõigist kaitseleiidu kuuluvad tööliste, 9,39% väikepalgaliste teenijate, 16,3% popsnikkude, rentnikkude ja asunikude, 11,54% õpilaste ja üliõpilaste hulka. Linna ja alevi jõukam kodanikkudekiht seevastu on esitatud ainult 5,56%, taluomanikkudekiht 32,94% ja kõrgemalpalgaliste ametnikkude kiht 1,83%-ga. Tähenatud arvud näitavad küllalt selgesti, et kaitseleiidu tugeneb kõigile kodanikkudekihtidele, mitte aga ainult varanduslikule klassile, nagu seda väidab eelpooltoodud artikli autor „Orvusto“. Õige on, et kaitseleiidu on valmis võitluseks ka seesmistega vaenlastega, kuid selleks ei osutu milgi kombel tööliste klass kui niisugune, vaid isikud, kes ei tunnista Eesti vabariigi iseseisvust ja kes kõigiti püüavad hävitada rahva vabadust. Iga riigitruu tööline aga on samatervitatud meie ridades, kui igasugune muu rahvakihiriigitruu esitaja.

(J. Roska) — allkiri.

Kolonel.

„Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ ühendamisküsimus jõuab lõplikule otsustamisele.

Neil päevil esitab hra sõjaminister kogu „Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ ühendamisküsimusega seotud materjali vabariigi valitsusele lõplikuks seisukohavõtmiseks ja otsustamiseks, enda poolt ettepanekuga esinedes seda möödunud kevadel eelmise riigikogu poolt alustatud küsimust otsustada eitavas mõttes, s. t. „Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ ühendamine tunnustada mitte-otstarbekohaseks.

Mainitud ettepanekule juurelisatud materjal esinevad tähtsamatena kaitseleiidu mitmesuguste organite (vanematekogu, keskjuhatus, pealikeute koosolek, propagandajaoskondade esitajate koosolek) ühendamist eitavad otsused kui ka „Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ toimetuste poolt

ametlikkude aruannete põhjal ühiselt kokku seatud tabel, mille siin üldiseks tutvunemiseks ära toome ja millest selgub, et ajakirjade ühendamise majanduslikult kahjulikumaks osutub, kui praegune olukord, kus ilmub kaks iseseisvat lehte.

„Kaitse Kodu!“ lugejaskonna arvamise meie ajakirja iseseisvuse kaotamise kohta leiavad lugejad teisel samas numbris, artiklis: „„Kaitse Kodu!“ ankeet ja selle tulemused“.

Avaldame kindlat lootust, et see kaua päevakorral püsinud küsimus seega oma lõpustaadiumini on jõudnud ja veel käesoleval aastal vab. poolt lõplikult ära otsustatakse, nõnda et ta meid uuel aastal enam ei tarvitse tulla tülitama.

„Kaitse Kodu!“ toimetuse.

„Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ majanduslik seisukord ja nende tulud ja kulud ajakirjade ühendamise puhul.

A. Tulud (1/2 aasta kohta).

Tulu nimetus	„Sõdur“ 1. I – 1. VII 1926. a.	„Kaitse Kodu!“ 1. I – 1. VII 1926. a.	Mõlema ise- seisva ajak. pealt kokku	„Ühendatud ajakiri“		
				tellijaid – 2000 tell. h. Mk. 1000.—	tellijaid – 3000 tell. h. Mk. 1000.—	tellijaid – 3000 tell. h. Mk. 1200.—
1. Tellimiste arvel	375.300.—	378.524.—	748.824.—	900.000.—	1.350.000.—	1.620.000.—
2. Üksikuumbrite müügi arvel	15.000.—	260.280.—	275.280.—	187.200.—	187.200.—	187.200.—
3. Kuulutuste arvel	7.425.—	256.236.—	263.660.—	117.000.—	117.000.—	117.000.—
4. Liikova vara arvel	18.649.—	24.900.—	43.549.—	30.030.—	30.030.—	30.030.—
5. Annetuste ja toetuste arvel	—	139.476.—	139.476.—	—	—	—
Kokku tulused	416 374.—	1.054.416.—	1 470 790.—	1.234.230.—	1.684.230.—	1.954.230.—
Puudujääk	995.831.—	260.868.—	1.256.699.—	2.084.130.—	2.211.130.—	1 941.130.—
Tiraash	1.412.205.—	1.315.284.—	2.727.489.—	3.318.360.—	3.895.360.—	3 895.360.—
	2 000.—	3 000.—	—	2.500.—	3.500.—	3.500.—

B. Kulud (1/2 aasta kohta).

Kulu nimetus	„Sõdur“ 1. I – 1. VII 1926. a.	„Kaitse Kodu!“ 1. I – 1. VII 1926. a.	Mõlema ise- seisva ajakirja pealt kokku	„Ühendatud ajakiri“		
				tellijaid – 2000 tell. h. Mk. 1000.—	tellijaid – 3000 tell. h. Mk. 1000.—	tellijaid – 3000 tell. h. Mk. 1200.—
1. Ladu, trüki ja brošee-rimise arvel	538.200.—	350.964.—	889.164.—	1.053.000.—	1.474.200.—	1.474.200.—
2. Korrektuuri, ekspeditiooni, talituse ja arvepidam. arvel	108 873.—	116 964.—	225.837.—	257.920.—	259.920.—	259.920.—
3. Kli-cheede arvel	111 575.—	244.992.—	356.567.—	421.200.—	421.200.—	421.200.—
4. Kaastöö arvel	385.593.—	255.904.—	641.497.—	786.240.—	786.240.—	786.240.—
5. Toimetuse arvel	90 000.—	82.584.—	172.584.—	330.000.—	330.000.—	331.000.—
6. Paberi arvel	133.318.—	229.620.—	362.938.—	390.000.—	546.000.—	546.000.—
7. Postimaksu, kantslelei ja muude kulude arvel	39 626.—	34.256.—	73.882.—	78.000.—	78.000.—	78.000.—
Kokku kulused	1.412.205.—	1.315.284.—	2.727.489.—	3.318.360.—	3.895.360.—	3.895.360.—
Tiraash	2.000.—	3.000.—	—	2 500.—	3 500.—	3.500.—

A. Traksmann,

kolonel-leifnant,
„Sõduri“ vastutav toimetaja.

V. Negro,

„Kaitse Kodu!“ vastutav toimetaja.

Jõulukink

kõigile „Kaitse Kodu!“ tellijatele ja alalistele tellimiste vastuvõtjatele.

Igaüks

võib tasuta saada alaliseks „Kaitse Kodu!“ tellijaks.

Soodustus praegustele „Kaitse Kodu!“ tellijatele.

Iga „Kaitse Kodu!“ tellija, kes juure kogub 5 uut „Kaitse Kodu!“ aastatellijat ja sellele vastava summa „Kaitse Kodu!“ talitusele ära saadab, saab „Kaitse Kodu!“ ühe aasta jooksul tasuta sel teel, et ta saadetavast summast mk. 600.— enda kasuks maha arvab.

Iga „Kaitse Kodu!“ tellija, kes juure kogub 3 uut „Kaitse Kodu!“ aastatellijat ja sellele vastava summa „Kaitse Kodu!“ talitusele ära saadab, saab „Kaitse Kodu!“ poole aasta jooksul tasuta sel teel, et ta saadetavast summast mk. 300.— enda kasuks maha arvab.

Igal „Kaitse Kodu!“ tellijal on õigus aastatellimisi vastu võtta aastase tellimisehinna mk. 600.— asemel mk. 550.— eest, andes seega soodustust ka tellijale.

Dastutust uutelt tellijatelt kasseeritud rahasummade eest kannavad kuni vastava summa talitusele ärasaatmiseni tellimiste vastuvõtjad.

Tarvitage juuresolevat tellimiste kogumiskaarti!

Soodustus uutele „Kaitse Kodu!“ tellijatele.

Iga uus tellija, kes tellib „Kaitse Kodu!“ endise tellija kaudu ühe aasta peale, tasub aastatellimise eest mk. 600.— asemel **ainult mk. 550.—** ja **saab sama soodustuse osaliseks, mis on maksev praegustele tellijatele**, s. o. ta võib samuti tasuta saada alaliseks tellijaks, kogudes omakord juure 5, resp. 3 uut tellijat.

Soodustus alalistele tellimiste vastuvõtjatele.

Tänasest peale arvestab „Kaitse Kodu!“ talitus alaliste tellimiste vastuvõtjate kasuks 10% asemel 15% tellimishinnast iga uue tellimise pealt.

Kõik mainitud soodustused on maksvad kuni 1. jaanuarini 1928. a.

Ärgu jätku ükski tähendatud soodustusi kasutamata!

**„Kaitse Kodu!“ talitus,
Tallinn, Pikk t. 2.**

„Kaitse Kodu!” tellimiste kogumiskaart

(mida kasutada võivad ainult „Kaitse Kodu!” tellijad).

Pärast kolme aastatellimise vastuvõtmist saadetagu väljalõige „a” kolme tellimisega ära ja pärast järgmise kahe aastatellimise vastuvõtmist väljalõige „b” kahe tellimisega. Lõiked „a”, ja „b” võib ka korraga koos saata.

Tellimiste kui ka vastavate rahasummade saatmine sündigu otseteed „Kaitse Kodu!” talitusesse, Tallinn, Pikk t. 2. mitte aga vahetalituste kaudu.

Kirjutatagu selgesti nimed ja aadressid kui ka enda allkiri.

(lõikjoon.)

Väljalõige „a”.

„Kaitse Kodu!” talitusele.

Palun alljärgnevaile „Kaitse Kodu!” ühe aasta peale käima panna:

1) le, aadressil:

..... kuni 192 a.

2) le, aadressil

..... kuni 192 a.

3) le, aadressil

..... kuni 192 a.

Saadud tellimisrahast mk 1.650.— arvasin maha mk 300.— enda kasuks ja saatsin Teile mk. 1.350.— ära.

192 a. Austusega (allkiri.)

Minu aadress:

Minul käib „Kaitse Kodu!” (vaata oma lehe aadressil) Nr. all.

(Aadress ja number tingimata kirjutada!)

(lõikjoon.)

(lõikjoon.)

Väljalõige „b”.

„Kaitse Kodu!” talitusele.

Palun alljärgnevaile „Kaitse Kodu!” ühe aasta peale käima panna:

1) le, aadressil:

..... kuni 192 a.

2) le, aadressil:

..... kuni 192 a.

Saadud tellimisrahast mk. 1 100.— arvasin maha mk. 300.— enda kasuks ja saatsin Teile mk. 800.— ära.

192 a. Austusega (allkiri.)

Minu aadress:

Minul käib „Kaitse Kodu!” (vaata oma lehe aadressil) Nr. all.

(Aadress ja number tingimata kirjutada!)

Kviitung nr. 1. Mk. 550.—

Olen 'lt

„Kaitse Kodu!” aastatellimise eest kuni 192 a.

viissada viiskümmend mk. vastu võtnud.

Allkiri:

(lõikjoon.)

Kviitung nr. 2. Mk. 550.—

Olen 'lt

„Kaitse Kodu!” aastatellimise eest kuni 192 a.

viissada viiskümmend mk. vastu võtnud.

Allkiri:

(lõikjoon.)

Kviitung nr. 3. Mk. 550.—

Olen 'lt

„Kaitse Kodu!” aastatellimise eest kuni 192 a.

viissada viiskümmend mk. vastu võtnud.

Allkiri:

Kviitung nr. 4. Mk. 550.—

Olen 'lt

„Kaitse Kodu!” aastatellimise eest kuni 192 a.

viissada viiskümmend mk. vastu võtnud.

Allkiri:

(lõikjoon.)

Kviitung nr. 5. Mk. 550.—

Olen 'lt

„Kaitse Kodu!” aastatellimise eest kuni 192 a.

viissada viiskümmend mk vastu võtnud.

Allkiri:

"Kaitse Kodu!" talitusele

Tallinn,

Pikk t. 2.

"Kaitse Kodu!" talitusele

Tallinn,

Pikk t. 2.

Jalanõude kiirparandustööstus

„Kiirkäik“

Kopli tän. nr. 16. Kõnetr. 2-90,

teatab austatud töötellijatele, et oleme oma äri uute masinatega ja moodsa tehnilise sisseseadega vilunud meistrite juhatusel täiendanud, mille tõttu meie **töö võistlemata hea on**. Parandustööd soovikorral ka oote ajal.

Ühtlasi soovitame moodsaid naister. lakk-, seemis- ja schavrookingi.

Austusega omanik.

PRILLID

näpitsprillid ja lornetid, uuemad moed, paremate klaasidega, ka ZEISS PUNKTAAL-KLAASID

Peale selle

teatribinoklid lugemisklaasid
prismaklaasid baromeetrid
mikroskoobid termomeetrid
suurendusklaasid suuremas valikus.

Ülesvõtteaparaadid

600 margast alates kuni kõige peenemalt väljatöötatuini,

plaadid, filmid, paberid, postkaardid, ilmutajad j. n. e.

G. Berger,

Tallinn, Nunne tän. nr. 1.

Kaitse Kodu!

See on meie vabaduse- ja korra-kaitsjate poolt auväärt tegu vastu astuda igale vaenlasele. Sellepärasi arvestab ka **Reinoldi kaubamaja**, Tartus, kaitseliiklastele ja poliitselle kõiksugu laske-riistu ja laskemoona alandatud hindadega. Peale selle müüakse uure, kuld- ja hõbeasju, jalgrattaid, õmb- lusmasinaid, grammofoone, jne. täie vastutuse all odavamalt kui kuski mujal.

O. Jacobsson lõi oma Adamsoni, Kes kujutab ka meie iseloomu jooni. See Adamson me maal nüüd sõitmas ringi Ja kaubareisil kulutama kingi. On lahkeid sõnu, tänu öeldud temale, Kus kirjamargi-teed ta viinud pere-emale. Ta volitaja firma nimi nii: **James Lundgren & Kompanii** Göteborgi linnas, Rootsi maal, Kust seda teed ta saadab meile igal a'al.

Jõulu- ja uueaasta kingiks

oma heale sõbrale, kaasvõit- lejale, mehele. lapsele tellin

„Kaitse Kodu!“

1927. aasta peale.

Moodsam ja täielikum juukselõikamiseäri

Nr. 5. Voorimehe tän. Nr. 5.

Äri vastab täiesti oma puhtuse ja sisseseade poolest nõudisaja nõuetele. Tarvitusel elektriabinõud ja uuemaaja prepar adid. Soliid teenimine ja järgmiseid alandatud tööhinnad:

Habemeajamine	20 mk.
Juukseõikamine	35 "
" daamidele	50 "

Palun otsustama tulla!

Austusega **T. Luhakoder.**

Keemilise puhastuse- ja
klantspesumaja

„IDEAL“

Tartus,

Gildi t. 7.

Võetakse vastu: siidi, villast ja kõiksugu teisi riideid ja ülikondi keemiliseks puhastamiseks. Triikpesu triikimine. Töö korralikkuse eest täielik vastutus.

Kullasepa- ja graveerimistööstus

JOH. VILLMANN

Tartus,

Rüütli t. 2.

(Vastu kino „Athena“.)

Valmistan kõiki sellele alale kuuluvaid töid, nagu: korporatsioonide vapid, seltsi märgid, monogrammid, käekirjad, emailerimistööd. Terase graveerimine, kuldamine, hõbetamine. Töö korralik ja hinnad võimalikult odavad.

Ostan kulda ja hõbedat.

Pagari-, kondiitriäri ja biskviiditööstus

Joh. Lill.

Tartus,

Riia t. 11.

Soovitan oma ärist ja töökojast kõiksugu pagari- ja kondiitrikaupa võistlemata headuses:

Jällemüüjatele biskviite ja igasuguseid pränikuid.

Kõige austusega **Joh. Lill.**

Elav reklaam on siis, kui teie os-
tate omale ilusaid ja moodsaid
üllirideid

Leo Schvarzi

valmisriiete ärist,

Tallinn, V. Karja t. 1. Tel. 25-12

Georg Hendrikson,

Tallinn.

**Kõie-, nõori-, vööde-
ja kiiguvõrkudetehas.**

S. Pärnu mnt. 38-a. Kõnetr. 18-79.

Ladu V. Karja t. 4. Kõnetr. 24-29.

Soovitab äridele mitmesuguseid
sidumisenõore.

Suurim pudukaupadeladu

J. Veinberg, Tallinn.

Soovitan paremas headuses:

Villaseid jakke, sokke, kindaid, trakse, lipse,
kraesid jne.

Müük väikesel ja suurel arvil.

== V. Karja t. 12. ==

Krohvmatte alati saada soo-
vitaval arvul, hinnaga 6.50 ja
— 7.— mk. ruutarssin. —

Tallinn, Viljandi t. 9. Kõnetr. 8-63.

P. M. PRICK.

Iga kaitselehtlane, iga kodu-
kaitse mõtet pooldav
kodanik

saadab oma õnnesoovid jõuludeks
ja uueks aastaks ainult

kaitselehtlase postkaartidel.

Nõudke kaarte igas paremas raamatu-
ja kirjutusmaterjalikaupluses.

Pealadu: Tall. Eesti Kirjastus-Ühisuse
raamatukaupluses, Tallinn, Jaani t. 6,
tel. 15-13.

Hoia Ronk:

„Kaasaegsed“

(illustreeritud väljaanne)

148 lhk. Hind 250 mk.

Sisukord:

Peeter Reisik, Jaan Tõnisson, Karl Korneel, J. Kerig, Jaan Lattik, Gustav Suits ja Bernhardinde, Kolonel A. Simon, Adalbert Kurruk, Leenart Helisal, Anton Jürgenstein, Jaan Laur, Aleksander Martinson, Jaan Koort, P. John Cook, Jüri Parik, Kolonel Reek, Prof. dr. med. A. Paldrock, August Alle, Konstantin Päts, K. R. Pusta, Axel Kapp, Mihkel Vunk, Villem Ernits, Otto Strandmann, Ants Simm, J. Simm, Karl Menneng, Landmarssal parun Pilar von Pilchau, Juhann Smm, Oskar Amberg, Valter Pint, Edi Aindt, Ende Rättsepp, Karl Baars, Artur Beek, Karl Kaasik, Johannes Aavik, Osvald Leik, Peeter Põld, Alekander, Jaan Lõhgo, Treffner, Joosep Hanic, A. Pip, Friedebert Tuglas, August Peet, Eduard Hubel, A. Janson, August Gailit, Hans Leisment, Heinrich Appel, Hans Margens, Mauritz, Ado Anderkopp, Gustav Talts, Värdi Oja, Jaan Haho, Room Raaka, Nikolai Vildenau, Johannes Juhund, Arnold Habicht, Jaak Varik, Harald Põld, Eduard Vilde, Ervin von Dehn, Eduard Tenmann, Karl Kuhlberg, August Tõllasepp, Simpmann-Vambola, Georg Lurich, Karl Saral, Veiler ja Velner, Juhann Lulga, Ernst Assmann, Arthur Saks, Kindral Soots, Väike Vinalas, Aleksander Teetsoff, Arthur Uibopuu, Gor Juurup, J. Annusson, Jüri Vilms, Oskar Rütli, Voldemar Seiling, Dr. Akel, Heinrich Luht, Kindral Põdde., Minni Kurs-Olesk, Dr. O. Kallas, Lui Olesk.

K. O. Ü. „LOODUS“, Tartus.

Pesukauplus N. Teisenroth

Tallinn, Viru tän. nr. 10.

Soovitab
rikkalikus valikus

vooditekke,
aknakardinaid,
uksekardinaid,

laudlinu,
käterätikuid,
pesuriideid j. n. e.

Hinnad odavad.

Sportlastele ja sõjaväelastele

Tõukekelke, kõrgem valik.
Mäekelke. Lastekelke.
Liuraudu' iga seltsi.

Suusaliusõidu- ja hockeysaapaid.
Eesti, Soome, Rootsi, Saksa ja Norra
suuske.

Suusa keppe ja rihmu,
Hockey keppe ja palle
j. n. e.

Peale selle kõigisugu talve- ja suve-
sporditarbete soovitab suures
valikus

K/M. „SPORT“

Tallinn, Narva mnt. 19.
Kõne nr. 23-00.

Betoonitööstus**O. VAREV.**

Tallinn, Paldiski mnt. 46.

Kõnetraat 26-87.

Soovitab oma rikkalikust
ladust kõiksugu tsement-
torusid, parkeid, katuse-
tellis- ja õneskive j. n. e.

HANS WICHMANN'i

Saapamäärde- ja küünlatööstus,
Tallinn, Paldiski mnt. 20, tel. 24-84.

Valmistab paremas headuses mitmet
sorti saapakreeme ja määrdeid, mitme-
hinnalisi steariin- ja parafiin-küünlaid,
jõulupuu- ja igasugu otstarbeks.

Jällemüüjatele head 0/0 0/0.

Tallinna Tekstiil Ühisus

Meakri tän. 2, Tallinnas.

Telegrammi aadress: „Rebe-Tallinna“.

Tel. 14-80.

Riidekauba engrosladu.

Müük suurel arvul.

Ahju ja savitööstus

A. LAU

Tallinn, Paldiski mnt. 14.

Elektrimasinate jõul.

Asutatud 1837. a.

Tel. 29-21.

Ahjumaterjalide müük:

savi, telliskive, puna-
seid ja glasuuritud ahju-
potte jne.

Kivinõude müük:

kausse, keedupotte, moo-
sipurke, lillepotte, aluseid
jne.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Siberi karusnahad ja
mütsid

S. Sohatsevsky

Tartus, Söögiturg nr. 1.

Müük suurel ja
väikesel arvul.

Kaitseliitlastele
20% hinnaalandust.

Ostan: orava-, rebase-,
tuhkru- ja jänesnahku.

IX aastakäik

„SÕDUR“

1927. aastal.

„Sõdur“ on Eestis ainuke sõjanduse ajakiri, seepärast leiavad meie kaitseväge elusse puutuvad küsimused ainult „Sõduri“ veergudel igakülgist ja asjalikku vaigustust.

„Sõdur“ peab hoolega silmas sõjateaduste arenemist ja püüab sellega oma lugejaskonda igakülselt tutvustada.

„Sõdur“ toob järjekindlat informatsiooni oma- ja välismaa sõjavägede elu ja olu üle.

„Sõdur“ toob „Juriidiliste näpunäidete“ all kaitsem. nisteeriumi juriskonsultid poolt asjatundlikku selgitust igasuguste kaitseväge elusse puutuvate juriidiliste küsimuste kohta. Seepärast on iga kaitseväelase kohus olla „Sõduri“ tellija. Eestis, kus kaitseväge rahvast võrsunud, kus mõlemal seovad ühised huvid, on iga kodanik, keda huvitavad meie riigikaitse ja sõjalise ettevalmistuse küsimused, „Sõduri“ tellija.

„Sõdur“ ilmub 1927. aastal kord nädalas kuni 24-leheküljelisena piltidega illustatult. Ajakirja kaastööliseks on paremad ja tunumad sõjaasjanduse tundjad. „Sõduril“ on välisriikides oma kaastöölised ja erikirjasaatjad.

„Sõduri“ tellimishind 1927. a. on trükitööde kõrgetest hindadest hoolimata määratud väga odav — 600 mk. aastas, 300 mk. poolaastas ja 150 mk. veerandaastas. Kaasanneteks annab „Sõdur“ tellijatele hinnata väärtuslikke sõjateaduslikke raamatuid.

„Sõdur“ toob teateid oma ja kindralstaabi VI osak. kirjastuses ilmunud määrustikkude ja käsiraamatute kohta — neid raamatuid võib saada ainult „Sõduri“ talitusest.

„Sõduri“ tellimisi võtavad vastu kõik vabariigi postiasutused.

„Sõduri“ toimetuse ja talituse asuvad Tallinnas, Ühis tänav nr. 10.

„EESTI NAISE“

kaasanne

„VÄIKESTE SÕBER“

ilmub 1927. aastal endises suuruses ja endise hinnaga.

Sisulises osas käsitletakse kõiki naise ellusse puutuvaid küsimusi. Praktilises osas ilmuvad moed, mustrid, tubade sisseseaded ja vastavad kirjutused. Praktilise osaga kaasas on mustri- ja lõikeleht ning kangakudumise kirjad ja seletused.

1927. a. aastatellijate vahel loositakse välja 1. detsembril 1927. aastal õmblusmasin.

Tellimisehind kõikide kaasannetega 460 marka aastas.

„Väikeste Sõbrata“ 400 „ „

Üksik number 40 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid, suurem osa raamatukauplusi ja usaldusmehed. Võib tellida ka otse talitusest Tartus, Jakobi t. 12, tel. 999.

Kantselei avatud kella 8—1/23.

Tallinna Linnapank

Mundi tän. nr. 2

Kõnetraat: juhatus 19-30, äriruum 3-13, aidad 7-48.

**Toimetab
kõiki pangaoperatsioone
sise- ja välismaal.**

Riigi sadamatehased

Tallinn, Merepuiestee 13. — Telegr. address: „Riidokk“. Telefon 67 ja 11-76.

Ujuvad dokid kuni 5000 tonni kandejõuga.

Tõstekraanad kuni 110 tonni tõstejõuga.

Tehased töötavad lauaparandus- ja laevahitustööde alal. Igasugune aurukatelde ja masinate ehitus ja parandus. Tehaste ja vabrikute sisseseade ehitus, korstnad, reitorid, transmissioonid, turbapressid, baggerid, transportöörid jne. Malm ja pronks valu kuni 1000 poudani. Tehased valmistavad ka igasugu puutöid. On olemas suured masinate ja materjalide tagavarad. Töö valmistamise viis uuemate tehniliste nõuete kohaselt. Eeskujulik konstruktsiooni- ja eelarvebüroo.

Tehased võtavad oma peale igasugu eelarvete ja projektide tegemise.

Estonian government harbour works.

Head Office & Works: Tallinn, Merepuiestee 13. — Telegraphie address: Riidokk, Tallinn. Rudolf Mosse Code. — Telephone: 67 and 11-76.

Ship and engine repairing & speciality. Floating docks up to 5000 tons. Floating cranes up to 110 tons.

Foundry, Forges, Engineering, Boiler, Electrotechnical, Joiner & rigging Shops. Electrical & Autogene Welding Plants.

Eesti Kinnitus - Akstia Selts

«POLARIS»

Toimetab kinnitusi:

Tule

murdvarguste

maa ja mere veo

Raha väärtpaberite

väärtsaadetiste

klaasi ja kassko

õnnetuste vastu

Agendid igas linnas

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru tän. 12. Telegr. aadr.:

«POLARIS», kõne nr. 14-41, 7-38.

Osakond asub Tartus, Lihaturg nr. 7, kõne nr. 6-75.

AKTSIASELTS

«SILVA»

Tallinn, Merepuiestee 17.

Telefonid: kontoris 9-29 ja 13-80; kapluses 18-09.

Telegrammide aadress: «SILVA-TALLINNA»

Igasuguste põllutööriistade ja masinate, kunst-
põllurammu, soola j. n. e. ladu ja müük.

Igasuguste ehitusmaterjalide, nagu palkide,
laudade, lubja, tsemendi, gipsi, katusepapi, iga
sorti raua, raudtalade, neelte jne. ladu ja müük.

Igasuguste metsamaterjalide ostmine, ümber-
töötamine, müük ja eksport.

Igasuguste naftasaaduste ladu ja müük.

Maailmakuulsad

30. -
99-129 „**FAMA**“
põrandad

igas väljatöötamisviisis ja värvis.

Kõik töö tehakse Eestis.

**Puukivivabriku „FAMA“
tööstuse ainuesitus Eestis.**

Ehituste kuivatamine
**hügieeniliste
kuivatusahjudega.**

**Patenteeritud kuivatus-
küte Richard Steini
ainuesitus Eestis.**

Klaasi igaks otstarbeks:

akna-,
vaateakna-
peegli- ja igasuguseid
värvilisi klaase j. n. e.

Välismaa klaasivabrikute
esitused Eestis

A. LUBERG & Co

TALLINN, Uus t. 28/6

Telegr. «ALUBERG TALLINN». Tel. 13-79